

És la meva democràcia la teva democràcia?

Guia educativa

Com valores la democràcia actual? ¿Diries que és millor o pitjor que altres sistemes? Com es podria millorar? A *Changing Democracies*, hem compilat històries de persones que han crescut en sistemes polítics i ideològics no democràtics de diferents tipus a Europa i més enllà. Aquests testimonis comparteixen els seus pensaments, sentiments, esperances, somnis i desafiaments que van experimentar en viure en sistemes autoritaris i després transicions democràtiques a tot Europa. En alguns casos, aquesta transició també comporta històries sobre migració i el que significa trobar el teu camí en una societat que és diferent d'aquella en què creixes, tant políticament com culturalment i lingüísticament.

En recordar les seves vides abans i durant la transició, els testimonis també reflexionen sobre les democràcies actuals. Després d'haver viscut un règim autoritari, què significa la democràcia per a ells? Quines esperances tenien? Es van complir, aquestes esperances, amb la democràcia? Fins a quin punt la democràcia funciona per a tothom? Les seves històries ens conviden a explorar aquestes preguntes.

Els **principals objectius** d'aquesta guia educativa són:

- Reflexionar críticament sobre la història de les transicions democràtiques a Europa
- Explorar les seves pròpies idees, expectatives i preguntes sobre la democràcia i el que significa viure en una societat democràtica.
- Practicar habilitats d'educació democràtica i pensament crític (debats, formulació de preguntes, escolta de la pluralitat d'opinions, presa de decisions, compromís ciutadà, etc).

Per contextualitzar i motivar l'alumnat, podeu partir aquesta **situació d'aprenentatge**: En una visita als teus avis, et comenten que estan preocupats perquè els sembla que ningú recorda com va ser viure en un país no democràtic. En canvi, alguns dels teus amics i amigues diuen que la política actual no funciona i que no aniria malament tenir dirigents atrevits que prenguin decisions diferents, encara que no siguin 100% democràtiques. Investiga i decideix la teva pròpia opinió sobre quin sistema és millor (molt democràtic però poc valent, o atrevit però no 100% democràtic?) per viure bé en comunitat.

Les preguntes serveixen com a punts de partida per obrir un espai per compartir i discutir pensaments, sentiments, esperances, preocupacions i expectatives. A continuació, podeu continuar visualitzant les Narratives que estan disponibles al lloc web, abans de passar a l'activitat en si.

Les activitats d'aprenentatge parteixen de les experiències de vida dels testimonis, reunint les seves històries en forma de Narratives construïdes al voltant de **cinc preguntes**:

1. Què t'enfada del món d'avui?
2. T'atreveixes a qüestionar els teus professors?
3. Què t'influeix en la vida?
4. Saps el que pensen els teus avis dels joves?
5. Què esperes de la democràcia?

Tal com s'intueix en els objectius, el conjunt d'aquest material pretén promoure algunes competències com la reflexió crítica sobre els sistemes polítics no democràtics i democràtics. Més específicament, cada pregunta permet abordar els següents **sabers**:

Preguntes / Narratives	Continguts d'educació per a la democràcia	Habilitats i actituds democràtiques	Activitats
Què t'enfada del món d'avui?	· Necessitats bàsiques · Drets humans (Drets civils i polítics; Drets econòmics, Socials i Culturals)	· Identificar les problemàtiques socials · Reconèixer els drets personals i col·lectius · Deliberar i dialogar	· El que m'indigna · Entrevistant preocupacions passades i presents · Mapa de la ràbia
T'atreveixes a qüestionar els teus professors?	· Pluralisme, diversitat d'opinions · El rol del conflicte en la societat	· Deliberar, dialogar · Valorar la diversitat d'opinions	· Educació passada, present i futura
Què t'influeix en la vida?	· Consciència dels propis valors · Llibertat d'expressió i d'informació · Propaganda i desinformació	· Analitzar discursos · Curiositat per diversificar les fonts d'informació	· Explorant diferents perspectives
Saps el que pensen els teus avis dels joves?	· Decepció respecte del sistema democràtic · Formes de participació democràtiques	· Consciència ciutadana	· Diàleg transgeneracional
Què esperes de la democràcia?	· Formes de participació directa · Exemples d'organització col·lectiva	· Responsabilització en la participació	· Conformant la democràcia

Cada pregunta conté d'1 a 3 **activitats educatives** que conviden a explorar els temes des de múltiples perspectives. Treballar amb fragments de testimonis d'arreu d'Europa permet millorar la comprensió dels mecanismes que subjauen als règims autoritaris i com aquests influeixen en la vida quotidiana de les persones.

A cada activitat trobareu una descripció pas a pas i una indicació del temps requerit. En funció del vostre context, podeu fer activitats en una o en diverses sessions, sigueu docents de ciències socials d'institut, educadors/es de museus, monitors/es juvenils o d'altres entorns educatius.

Podeu implementar les activitats en entorns educatius formals o no formals. Escolliu-les i modifiqueu-les al vostre criteri perquè s'adaptin a la vostra realitat.

Al final del document, trobareu fitxes de context històric que proporcionen informació sobre el context polític i social de cada país on els testimonis han viscut la transició. Amb aquesta informació, podreu desenvolupar una comprensió més profunda i matisada dels testimonis.

Agraïments

La Guia educativa ha estat co-dissenyada per un Grup de Treball de Recursos Educatius, format pels següents membres del Consorci Changing Democracies: Marjolein Delvou i Hanna Zielińska (Fundació Evens, Coordinadora del Projecte), Bohumil Melichar (Universitat Carolina), Denis Detling (Museu d'Eslavònia), Maarten van Alstein (FPI - Institut Flamenc per a la Pau), Samuel Guimarães (Universitat d'Oporto), Vassiliki Sakka (Associació per a l'Educació de la Història a Grècia, AHEG), i Diana-Maria Beldiman (Mediawise Society), i Cécile Barbeito (Escola de Cultura de Pau) amb el suport de tots els socis del Consorci.

El Grup de Treball ha estat coordinat per Eugenie Khatschatrian (EuroClio - Associació Europea d'Educadors d'Història).

Els fragments de les Narratives han estat traduïts i subtitulats per Adriana Herrera Mendoza, Ana Laura Mejía, Ariana Bennett, Cécile Barbeito Thonon, Marina Caireta Sempere i Romina Camacho Zamora.

Coautors

Marjolein Delvou i Hanna Zielińska
Carolina Santillano, Elli Clerides i Eugenie Khatschatrian
Bohumil Melichar i Vaclav Sixtá
Diana-Maria Beldiman
Denis Detling
Vassiliki Sakka
Cécile Barbeito (per la versió en català)

Format i disseny de plantilles

Paulina Łukasiewicz

Co-funded by
the European Union

Taula de continguts

<u>Què t'enfada del món d'avui?</u>	7
<u>Activitat 1: Rondes curtes de discussió</u>	8
<i>Grup d'edat: 14 - 18 anys</i>	
<i>Durada: 100 minuts</i>	
<u>Activitat 2: Entrevistant preocupacions passades i presents</u>	13
<i>Grup d'edat: 14 - 18 anys</i>	
<i>Durada: 150 minuts</i>	
<u>Activitat 3: Mapa de la ira</u>	26
<i>Grup d'edat: 14 - 18 anys</i>	
<i>Durada: 100 minuts</i>	
 <u>T'atreveixes a qüestionar els teus professors?</u>	44
<u>Activitat 4: Comparació de testimonis</u>	45
<i>Grup d'edat: 14 - 18 anys</i>	
<i>Durada: 50 minuts</i>	
 <u>Què t'influeix en la vida?</u>	58
<u>Activitat 5: Explorant diferents perspectives</u>	59
<i>Grup d'edat: estudiants entre 14 - 18 anys</i>	
<i>Durada: 100 minuts</i>	
 <u>Saps el que pensen els teus avis dels joves?</u>	83
<u>Activitat 6: Diàleg transgeneracional</u>	84
<i>Grup d'edat: 14 - 18 anys</i>	
<i>Durada: 100 minuts</i>	
 <u>Què esperes de la democràcia?</u>	101
<u>Activitat 7: Discutint la democràcia</u>	102
<i>Grup d'edat: 14 - 18 anys</i>	
<i>Durada: 100 minuts</i>	
 <u>Fitxes de context històric</u>	118

Què t'enfada del món d'avui?

Activitats d'aprenentatge

[Activitat 1: El que m'indigna](#)

[Activitat 2: Entrevistant preocupacions passades i presents](#)

[Activitat 3: Mapa de la ràbia](#)

Annexos

[Annex 1: Breus biografies dels testimonis de l'Activitat 1 i l'Activitat 2](#)

[Annex 2: Fragments de text per a l'Activitat 1 i l'Activitat 2](#)

[Annex 3: Material de suport Com entrevistar?](#)

[Annex 4: Breus biografies dels testimonis de l'Activitat 3](#)

[Annex 5: Fragments de text per a l'Activitat 3](#)

Enllaços

[Fragments](#)

[Narrativa per Què t'enfada del món d'avui?](#)

Activitat 1:

El que m'indigna

Elli Clerides, Carolina Santillano i Eugenie Khatschatrian

Les següents activitats es basen en cinc fragments que descriuen experiències personals sobre temes com el colonialisme, la desigualtat, el govern, l'esperança, la protesta i l'Estat de dret. Aquests temes preocupen o enfaden cinc persones que han viscut transicions democràtiques: Lisbeth Ruiz Sánchez de Cuba i Bèlgica, Milice Ribeiro Dos Santos de Portugal, Jeangu Macrooy de Surinam i els Països Baixos, Slobodanka Moravčević de Sèrbia i Bèlgica i Željko Rogina de Croàcia.

L'activitat anima a reflexionar sobre la pregunta i a participar en discussions guiades, a investigar i a entrevistar diferents persones del seu propi entorn.

Comença preguntant *Què t'enfada del món d'avui?* per captar l'interès inicial pel tema abordat, i també per identificar la seva pròpia ràbia en el món actual. A continuació, visualitzeu conjuntament els vídeos de la Narrativa.

Activitat: El que m'indigna

Grup d'edat: 14 - 17 anys

Durada: 100 minuts (dues sessions de 50 minuts)

Materials: Quadern i bolígraf, fragments i biografies breus (Annex 1) de testimonis. Opcional: ordinador. Eines en línia: Miro. Transcripció dels fragments (Annex 2).

Fragments:

Fragmento 1: Lisbeth Ruiz Sánchez (BE).

Fragmento 2: Milice Ribeiro dos Santos (PO).

Fragmento 3: Jeangu Macrooy (NL).

Fragmento 4: Slobodanka Moravčević (BE).

Fragmento 5: Željko Rogina (CRO).

Resultats d'aprenentatge:

Al llarg d'aquesta activitat, els i les participants desenvoluparan les competències de:

- Comprendre més profundament com les experiències individuals reflecteixen esdeveniments històrics més amplis;
- Explorar com les experiències dels testimonis es relacionen amb els problemes globals actuals;
- Formular preguntes per al debat;
- Pensar críticament, discutint els pensaments personals sobre la justícia, la democràcia i altres desafiaments en el món actual.

Pas 1: Preparació de l'activitat (25 minuts)

Divideix els i les participants en grups de 4 o 5 persones i assigna a cadascun un fragment diferent, que treballaran durant la resta d'aquesta activitat.

En sessió plenària, visualitzeu tots els fragments i demana que cada persona formuli individualment 3 preguntes de discussió sobre el fragment que se li ha assignat. Si disposeu de temps massa limitat, els i les participants poden visualitzar els fragments prèviament i formular les preguntes a casa. En qualsevol cas, han de veure tots aquests fragments per poder participar en les discussions.

Les preguntes formulades haurien de ser específiques del seu propi fragment, tot i que poden referir-se a altres fragments si és amb el propòsit de comparar. Alguns exemples de preguntes que poden preparar o adaptar:

- Com et sents en escoltar que el/la testimoni diu [cita del fragment]?
- Què opines de la frase [cita del fragment]?
- Creus que [tema o cita] encara és rellevant en l'actualitat? En quin sentit?

Pas 2: Rondes de discussió (25 minuts)

En aquest pas, els i les participants discuteixen dins dels seus grups. En els grups creats anteriorment, cada persona ha de dinamitzar una discussió durant 5-7 minuts, utilitzant les preguntes que ha preparat. No cal que el/la facilitador/a de la discussió plantegi totes les seves preguntes si el grup està tenint una discussió enriquidora. Comparteix la informació següent, amb consells sobre com facilitar un debat:

Com facilitar una discussió

- ➔ Tracta d'involucrar totes les persones en la discussió i dona'ls el mateix temps d'intervenció.
- ➔ Aprofita les respostes de les persones per formular les següents preguntes.
- ➔ Si la discussió es desvia del tema, tracta de dirigir-la amb cura cap al tema principal.
- ➔ Formula preguntes obertes, millor que les que es poden respondre per si o no.
- ➔ Si les persones són grolleres, ofensives o no escolten els altres, recordeu-lis que aquest ha de ser un espai segur.

Com crear un espai segur per a la discussió

- Deixa que les altres persones acabin abans de respondre.
- Quan no estiguis d'acord amb algú, explica per què i presenta contraarguments.
- No facis atacs personals ni de discurs d'odi de cap tipus.
- Pots abandonar la discussió (o la sala) en qualsevol moment si no et sents còmode/a amb algun tema o pregunta concret.

Anima els i les participants a pensar críticament i a explorar diferents perspectives sobre els temes representats en els fragments. Millor que prendre al peu de la lletra el que diuen els testimonis, els i les participants han de tractar d'ubicar les seves declaracions en el context històric i polític en què van viure, per comprendre millor les implicacions i empatitzar amb ells/elles. Durant les rondes de discussió, porta un registre del temps i avisa els i les participants de quan passar al/la següent facilitador/a. També pots proposar que cada grup dediqui uns minuts a resumir la seva discussió al final.

Pas 3: Creació de mapes mentals (35 minuts)

A continuació, cada grup ha de fer un mapa mental amb la pregunta *Què t'enfada del món d'avui?* al centre, i branques amb conceptes com el *colonialisme*, la *justícia social*, el *medi ambient* i l'*educació*, dels fragments que han observat. En cada branca, han d'enumerar les preocupacions específiques que els testimonis expressen en els fragments, exemples del món real i les seves respostes als fragments durant les rondes de discussió. Si fan servir dispositius electrònics, poden fer servir eines com Miro per crear els mapes mentals.

Pas 4: Conclusió (15 minuts)

Després de presentar els mapes mentals, facilita una discussió plenària en resposta a la pregunta: *Què t'enfada del món d'avui? I per què?*, utilitzant les següents preguntes orientadores:

- Quins temes creieu que són presents en tots els fragments?
- Fins a quin punt els temes tractats en els fragments són rellevants en les vostres vides o en les vides de les persones que us envolten?
- Quins esdeveniments històrics creieu que són la causa d'aquests problemes? Com continuen afectant les persones avui dia?
- De quina manera el context històric dels fragments influeix en la perspectiva del testimoni sobre els fets actuals o la societat actual en general?
- Com aborden els testimonis els desafiaments actuals del sistema democràtic?
- Quines mesures creieu que es poden prendre per incidir en aquests problemes? Què poden fer els qui estan en posicions de poder?

Pas addicional optatiu: Exercici d'actuació (50 minuts)

Cada grup tria un tema destacat del seu mapa mental, crea una breu obra de teatre que abordi com respondrien aquest problema. Cada obra ha de durar uns 2-3 minuts i presentar-se davant el grup.

Activitat 2:

Entrevistant preocupacions passades i presents

Elli Clerides, Carolina Santillano, Eugenie Khatschatrian

Per captar l'interès dels i les participants, pots començar plantejant la pregunta *Què t'enfada del món d'avui?* perquè comparteixin les seves idees i sentiments amb tot el grup. A continuació, visualitzeu conjuntament els testimonis.

Activitat d'aprenentatge: Entrevistant preocupacions passades i presents

Grup d'edat: 14 - 17 anys

Durada: 150 minuts

Materials: Biografies dels testimonis ([Annex 1](#)), Transcripció dels seus fragments ([Annex 2](#)), i material de suport *Com entrevistar?* ([Annex 3](#)). Opcional: Dispositius electrònics.

Fragments

Fragmento 1: Lisbeth Ruiz Sánchez (Bèlgica).

Fragmento 2: Milice Ribeiro dos Santos (Portugal).

Fragmento 3: Jeangu Macrooy (Països Baixos).

Fragmento 4: Slobodanka Moravčević (Bèlgica).

Fragmento 5: Željko Rogina (Croàcia).

Resultats d'aprenentatge:

Al llarg d'aquesta activitat, els i les participants aprendran a:

- Analitzar discursos, identificant emocions i conceptes que es relacionin amb les seves preocupacions actuals de temes similars;
- Indagar amb noves fonts d'informació què senten o opinen persones de l'entorn estudiantil sobre els problemes i potencialitats de la democràcia actual;
- Comparar temes socials significatius històrics i contemporanis a partir d'entrevistes a persones properes.

Pas 1: Preparació de l'activitat (30 minuts)

Forma 5 grups i assigna un fragment a cadascun. Indica'ls que analitzin amb atenció el fragment assignat, mentre cada participant pren notes individualment sobre els aspectes següents:

- Emocions del testimoni i dels mateixos participants mentre el visualitzen
- Principals qüestions/temes discutits pel testimoni
- Context històric
- Altres preguntes o observacions

Dins de cada grup, els membres han de compartir les seves idees, basades en les seves notes, iniciant una discussió usant aquestes preguntes guia:

- Com et fa sentir el fragment? Quines emocions et sorgeixen en veure'l i per què?
- De què parla el testimoni? Què l'enfada?
- Quines necessitats no satisfetes (seves i/o alienes) creus que hi ha darrere de l'enuig del testimoni?
- Amb quins drets (civils, polítics, econòmics, socials, culturals, etc.) relaciones el tema que denuncia el/la testimoni?
- Què saps ja de la situació, del context d'aquesta persona? quins aspectes de la seva vida fan que aquest tema sigui tan important per a ell/ella?
- Quines altres preguntes tens després de veure-la? Què t'agradaria entendre més profundament?

Pas 2: Investigació i qüestionari (25 minuts)

A continuació, cada grup ha d'investigar en xarxes socials i en les notícies per trobar sentiments similars als que s'expressen en el fragment. A través d'aquesta recerca, els i les participants han de:

- Esbrinar si aquestes situacions i sentiments continuen existint avui dia en el seu propi context.
- Comparar aquestes situacions polítiques i sentiments en el seu moment i en l'actualitat.
- Explorar si les idees expressades en els fragments són compartides per més persones. (Això no significa necessàriament trobar exemples d'opinions idèntiques, sinó trobar opinions similars sobre els temes que es discuteixen en els fragments).
- Per exemple, Jeangu Macrooy afirma que la colonització d'Holanda a Surinam va contribuir a una gran disparitat de riquesa entre els països. Els i les participants poden trobar exemples de si en altres països colonitzadors-colonitzats també ha crescut la desigualtat econòmica entre aquests.

A continuació, demana a cada grup que prepari de 3 a 5 preguntes d'entrevista basades en el fragment i els resultats de la seva recerca. Una de les preguntes hauria de ser: *Què t'enfada del món d'avui? El document Com entrevistar?* ([Annex 3](#)) pot ajudar a preparar les preguntes de l'entrevista.

Un cop definides les preguntes de l'entrevista, cada participant ha de seleccionar la persona que entrevistarà de forma individual (poden ser persones que conegui personalment de qualsevol edat, sempre que no s'entrevistin dues vegades a la mateixa persona). Seguidament, cada grup ha d'acordar el format en el qual presentaran el seu treball a la resta de la classe (un vídeo, un podcast, una representació visual com un pòster o una obra d'art o escriure un assaig).

Pas 3: Realització de l'entrevista (tasca durant el temps lliure)

Els i les participants entrevisten individualment en el seu temps lliure les persones seleccionades utilitzant les preguntes preparades en grup. Poden consultar de nou les recomanacions *Com entrevistar?*.

Pas 4: Preparació de presentacions (50 minuts; assigna el treball inacabat com a deures)

Durant la següent sessió, els grups es reuneixen per discutir el que han descobert fent les seves entrevistes. Cada estudiant ha de compartir les idees principals de l'entrevista que ha realitzat. A continuació, el grup analitza conjuntament aquestes idees, buscant perspectives similars i divergents entre les entrevistes. Seguidament, comença a desenvolupar el contingut del producte final en el format acordat. Han de comparar i contrastar les conclusions de la seva investigació inicial (pas 2) amb les de les entrevistes (pas 3).

Pas 5: Presentacions i discussió final (50 minuts)

Presentacions: 35 minuts

Discussió final: 15 minuts

Cada grup presenta el seu treball a la classe en 5-7 minuts. Després de les presentacions, guia una discussió amb tot el grup:

- ➔ Quins són els temes i emocions més comunes que van sorgir en els diferents fragments i entrevistes?
- ➔ Què heu après en comparar els sentiments i punts de vista dels testimonis amb els de les persones del vostre entorn?
- ➔ Han canviat les vostres perspectives/sentiments sobre els temes discutits després d'escoltar les presentacions d'altres grups?
- ➔ —Han canviat les vostres respostes a la pregunta Què t'enfada del món d'avui? T'identifiques amb algunes de les respostes dels teus companys/es?

Annex 1: Breus biografies dels testimonis de l' Activitat 1 i l' Activitat 2

Lisbeth Ruiz Sanchez

Lisbeth Ruiz Sánchez (35) va néixer i va créixer a Cuba. De nena va formar part dels Pioners de la Batalla d'Idees, un moviment de protesta organitzat per Fidel Castro el 1999 pel retorn d'Elián González. Té una Mestria en Comunicació per la Universitat de l'Havana. A Cuba va treballar per a la ràdio i la televisió nacionals des dels 10 anys. Es va instal·lar a Bèlgica el 2015 després de sortir de Cuba per primera vegada en un viatge al voltant del món amb Viva la Gente, una organització estatunidenca sense ànim de lucre. Avui viu a Amberes amb els seus 3 fills i treballa com a comercialitzadora digital.

Milice Ribeiro Dos Santos

Milice Ribeiro Dos Santos (79) és portuguesa, psicòloga i terapeuta familiar jubilada. De família antidictatorial, es va exiliar a París, França, el 1964, amb el seu company que escapava del reclutament militar obligatori per a la guerra portuguesa a les colònies africanes. Va tornar a Portugal el 1975, un any després de la revolució democràtica. Va lluitar pels drets dels joves institucionalitzats i pels drets a la salut sexual de les dones en un país en transició que partia d'un context de dictadura catòlic conservador.

Jeangu Macrooy

Jeangu Macrooy (30) és cantant i compositor. Quan va arribar als Països Baixos amb 20 anys a la recerca de més llibertat, li va xocar la diferència de prosperitat en comparació amb la seva terra natal, Surinam, i la falta de consciència respecte al passat colonial holandès. Es va sorprendre en descobrir que Ketikoti, la celebració de l'abolició de l'esclavitud, només era celebrada per un petit grup de persones. Va representar els Països Baixos al Festival de la Cançó d'Eurovisió amb una cançó de protesta sobre l'esclavitud, cantada en part en llengua Sranantongo, que va despertar reaccions diverses.

Slobodanka Moravčević

Slobodanka Moravčević (47) és sèrbia i belga. Va créixer a la part de l'antiga Iugoslàvia que més tard es va convertir en la República Sèrbia. Slobodanka va romandre a Belgrad durant les guerres iugoslaves. Com a estudiant va ser membre actiu d'OTPOR, un moviment de protesta no violent contra les autoritats sèrbies controlades per Milošević. Després de viure a Mèxic durant algun temps, va conèixer el seu actual espòs belga el 2014 i va emigrar a Bèlgica. Slobodanka treballa actualment com a professora de llengua serbocroata a la Universitat de Gante. És cristiana ortodoxa.

Željko Rogina

Željko Rogina (65 anys) va créixer a Eslavònia Oriental, a Croàcia, on encara viu. És professor jubilat de filosofia, ètica i lògica. Va ser admès a la Unió de Comunistes mentre era estudiant de secundària. Però decebut pels conflictes dins de la direcció del partit i la retòrica nacional, va renunciar el 1990 i va decidir no participar més en política. Durant els canvis a Croàcia, es va unir a l'exèrcit com a voluntari i va servir fins al juny de 1992. Quan la seva unitat va ser desplegada als camps de batalla a Bòsnia i Hercegovina, va decidir tornar i reprendre la seva feina a l'escola.

Annex 2: Fragments de text per a les Activitats 1 i 2

Lisbeth Ruiz Sanchez
(Bèlgica)

Sempre vam sentir que, mentre estigués Fidel Castro, tot estaria bé. Ell ens salvarà. Ho farà. Però què passarà quan Fidel Castro ja no estigui? Ell és humà. En algun moment haurà de morir. Crec que durant molt de temps vam ignorar aquesta realitat. Fidel Castro serà allà per a tota la vida. I resoldrà tot per nosaltres, perquè és molt intel·ligent. I a vegades comet errors, però pot corregir tot i

	arreglar-ho. I en algun moment ja no va estar. I llavors va començar la improvisació. I llavors les persones van perdre la fe en que tot aniria bé. Ja no la tenim a Cuba. Per a mi va ser molt dur, l'última vegada que vaig ser-hi allà, l'any passat. Ja saps que els cubans tenen energia positiva, sempre estan alegres. Això ja no ho vaig veure l'última vegada a Cuba, per primera vegada en molts anys. I hem tingut moments encara més difícils a Cuba. En els anys 90, diria, era encara més difícil que ara. Però teníem a Fidel Castro. Teníem esperança. I això és el que els cubans han perdut ara. Ja no tenen esperança. I no es pot viure sense esperança, sense poder mirar cap endavant. I ells ja no poden mirar cap endavant. Simplement és massa difícil. I a causa de la situació actual, sento que la gent simplement diu, sortirem al carrer, protestarem. Alguna cosa ha de canviar ara! I sí, ho veig a venir.
--	--

Milice Ribeiro Dos Santos (Portugal)	Crec que és més social que personalment on jo percebo les dificultats. Pensar que vivim en una societat que podria ser completament diferent i que no sorgeixen lleis que és escandalós que no sorgeixin. Com és que no...? Com pot haver-hi tanta diferència entre salaris de misèria i grans riqueses, que continua augmentant a Portugal? n'hi ha prou amb veure els automòbils més cars que hi ha a Portugal. I com fins i tot ara, després del COVID, els bancs han augmentat els seus guanys. I com no hi ha lleis que ho impedeixin. I com és que un partit socialista, amb majoria, no pot ni intenta lluitar per a transformar el nostre país i ser capaç de brindar a tots una vida millor, diria, més felicitat per a tots i reduir les desigualtats socials. Crec que la gent no es queda quieta i hi ha lluites. Crec que la democràcia també es construeix amb la cultura. La cultura és molt important, tant l'artística com la
---	---

	cultural general del país, i aquí cal veure què fan les institucions i els mitjans de comunicació social per a fomentar una cultura d'interès per la política i una participació d'una altra manera.
--	---

Jeangu Macrooy (Països Baixos)	Considero que no és just, perquè els meus avantpassats van treballar a les plantacions. Hi van sagnar perquè van ser maltractats. D'aquella terra van créixer cultius que van portar molta riquesa. I també canto a la segona part sobre ser aquí, passejar per aquí. L'or és una metàfora de la prosperitat i el desenvolupament. A Holanda també em vaig adonar de la riquesa i el benestar d'Holanda i com de ben organitzades estan les coses aquí. I sabent que una gran part d'aquesta riquesa prové del colonialisme, del tràfic d'esclaus, de les plantacions a Surinam. Sí, va m'ha confrontat molt. També quan penso en... la relació entre Surinam i Holanda. En realitat, els surinamesos són ara estrangers sobre el paper. I també són tractats com a tal si mires, per exemple, la política de visats.
---------------------------------------	--

Slobodanka Moravčević (Bèlgica)	Quan els meus drets, els meus drets humans no han estat prou respectats, llavors he sentit que havia de fer alguna cosa. Això va passar al novembre de 1996, quan Milošević va robar les eleccions, va modificar una mica les xifres. I això era simplement com, "no, això no és correcte". "Això no pot ser". Teníem aquest tipus de... d'acord, tenies la televisió, tenies tots els mitjans, tenies totes les oportunitats per aconseguir molts vots. I tot i així, la gent et va dir que no. I ara? Havíem de fer algo. Tenia 18 anys, llavors. Vaig començar la universitat als 18, 19. Recordo la primera vegada que vaig sentir aquelles notícies. Altres persones també les van sentir. Volíem sortir espontàniament per dir "va,
--	--

realment no està bé!". Recordo que tenia un curs de llengua eslava antiga, això va ser al novembre. L'any acadèmic a Sèrbia començava a finals d'octubre. Allò van ser potser les meves primera o segona setmana de classe com a estudiant de primer any. Acabava de sortir i el professor va arribar. Em va preguntar "On està anant, senyoreta?" Vaig pensar que això era normal en el món acadèmic, per a la gent que està tan ... "Sí, estic anant a la manifestació" "Contra qui?" "Contra Milošević". Ho vaig fer així. Aquell home era un membre del partit de Milošević i em va preguntar: "quin és el seu nom?" Li vaig. I ell: "me'n recordaré". Sí, això realment... ho va fer. Vaig tenir molts problemes per superar el meu examen. Jo era una de les 18 persones que hi eren. Molts d'ells van ser més tard líders del moviment estudiantil i després polítics, com Ceda Jovanović i altres. Per a mi va ser com amb en Kalimero, quan diu, "això no és gens correcte". Ho haig de dir: "això no és gens correcte". I des d'aquell dia sempre vaig estar al carrer. I el meu germà també. Va estudiar Medicina. També va liderar el moviment a la seva facultat. Llavors el meu pare es va sumar i també es va implicar a Otpor [moviment ciutadà d'oposició].

Sí, com a família estàvem molt ocupats amb protestes contra la manca de democràcia, contra Milošević, contra la guerra, contra totes aquestes coses. I per totes aquestes coses vam haver de pagar un preu. No només jo amb el meu examen. Probablement això no era tan important. Però el meu germà mai va poder obtenir una especialització. I això, per descomptat, és important. I ell era un dels millors estudiants. Un dels deu primers estudiants amb millors notes. I volia ser cirurgià. Però no va poder especialitzar-se. Tampoc va poder quedar-se a Belgrad. El meu pare ja no va poder treballar. Va venir una mena de màfia. Vam perdre molt... diners i altres les coses, per tenir una opinió. Però bé, la nostra idea és que ho estàvem fent bé. Sabíem que fèiem lo correcte.

Željko Rogina (Croàcia)

Esperava un sistema inspirat pels països nòrdics amb un fort estat del benestar i impostos progressius on els més rics participarien més en les necessitats socials. No l'hem obtingut. També vaig creure que tindríem un estat de dret. A dia d'avui, encara no tenim un govern regit per l'estat de dret, i ara ni se'n parla. D'innombrables exemples és evident que si alguna pobre ànima trenca una finestra i li roba 5 paquets de cigarrets, ràpidament acabarà a la presó. Si algun empresari o ministre roba milions d'euros, llavors, és clar, no només no acabarà a la presó, sinó que possiblement podria ser apartat de la política durant un temps, i seguirà sent un ciutadà respectat i obrirà un negoci privat.

Annex 3:

Com entrevistar?

Com entrevistar?

L'objectiu principal de les entrevistes és recopilar la major quantitat d'informació possible. Però una entrevista no és simplement fer preguntes i rebre respostes. És un mètode d'investigació elaborat, en el qual has de tractar d'establir una conversa amb la persona entrevistada.

Quines preguntes fer?

- Tingues en compte que un guió d'entrevista és un document d'orientació. Ha d'incloure tots els temes que necessitis tractar durant l'entrevista i tota la informació que desitges recopilar, però pot ser flexible: l'entrevistat pot respondre més d'una pregunta alhora, tu pots tornar a preguntar si no t'han contestat, etc.
- Per preparar-te per a l'entrevista, pot ser útil **donar una prioritat diferent a les preguntes i organitzar les preguntes** d'acord amb un ordre, per exemple, cronològic.
- En entrevistar has d'escoltar activament i participar en la conversa en lloc de només plantejar les preguntes.
- **Sigues conscient i respecta els límits.** És possible que la persona entrevistada no vulgui discutir temes específics o que s'emocioni durant l'entrevista. Recorda que té dret a no respondre preguntes específiques o cancel·lar l'entrevista si és massa difícil per a ella.

Alguns **consells** sobre com preparar el guió de l'entrevista:

1. Fes **preguntes obertes**.

Si una pregunta es pot respondre amb si/no o amb una sola paraula, reformúlala de manera que requereixi una resposta més detallada.

2. Fes **preguntes de seguiment**.

Si la persona entrevistada esmenta una idea interessant que no haves considerat en les teves preguntes, no tinguis por a demanar més informació i que expliqui més a fons el que vol dir. Si no entens totes les seves respostes, demana explicacions o més informació.

3. Planteja **les preguntes breus**.

No redactis preguntes de més de dues línies. Fes-les més curtes i concises, perquè quedi clar quina resposta esperes. En cas contrari, corres el risc la persona entrevistada se'n vagi per les branques.

4. **Reformula una pregunta** si l'entrevistada evadeix una resposta.

De vegades, les persones no volen parlar de temes específics quan se'ls pregunta directament. Així que pensa en com pots plantejar indirectament les preguntes difícils.

5. **Desafia** la persona entrevistada.

Si vols conèixer la seva opinió sobre algun tema controvertit específic, pots desafiar-la per obtenir una reacció.

6. **Accepta les pauses i el silenci**, i permet que et respongui al seu propi ritme.

Deixa espai per pensar i reflexionar. No és un tema fàcil de discutir, per la qual cosa és possible que necessiti temps per pensar les seves respostes.

7. **Pren notes** durant l'entrevista.

Escriu paraules clau per a cada resposta i també preguntes de seguiment.

8. **Evita generalitzar**.

Algunes persones entrevistades poden dubtar a compartir certs aspectes de la seva vida, mentre que d'altres poden estar més disposades a compartir. Permet-li compartir la seva història amb les seves pròpies paraules.

9. **Tracta de no fer suposicions**.

Reconeix que cada participant ha tingut una experiència diferent. Tracta de no assumir que alguna cosa ha succeït o que la persona entrevistada pugui sentir-se de certa manera.

Activitat 3: Mapa de la ràbia

Hanna Zielinska i Marjolein Delvou

Activitat d'aprenentatge: Mapa de la ràbia

Grup d'edat: 14 - 17 anys

Durada: 100 minuts (dues sessions de 50 minuts)

Materials: Paper de rotafoli, retoladors, fragments, Narrativa per a la pregunta *Què t'enfada del món d'avui?* (Annex 5) i breus biografies dels testimonis (Annex 4).

Resultats d'aprenentatge:

A través d'aquesta activitat, els i les participants podran:

- Reflexionar sobre l'estat de la democràcia i la seva influència en les nostres vides
- Familiaritzar-se amb perspectives diferents sobre la democràcia de persones de diferents països que van experimentar un canvi sistèmic
- Entendre el poder que tenim per donar forma a la democràcia

Fragments

Fragmento 1: Lisbeth Ruiz Sánchez (Bèlgica).

Fragmento 2: Milice Ribeiro dos Santos (Portugal).

Fragmento 3: Juozas Malickas (Lituània).

Fragmento 4: Amir Mohammadi (Països Baixos).

Fragmento 5: Jeangu Macrooy (Països Baixos).

Fragmento 6: Andrés Ruiz Grima (Espanya).

Fragmento 7: Slobodanka Moravčević (Bèlgica).

Fragmento 8: Lucia Bartošová (República Txeca).

Fragmento 9: Željko Rogina (Croàcia).

Fragmento 10: Željko Rogina (Croàcia).

Fragmento 11: Maria Filomena Manuel (Portugal).

Fragmento 12: Petros Pizantias (Grècia).

Pas 1: Benvinguda (1 min)

Emmarca breument l'activitat per despertar interès sobre la pregunta.

Pas 2: Reflexió (7 min)

Convida les i els participants a reflexionar individualment preguntant-li: *Què t'enfada del món d'avui?* Concedeix uns minuts perquè reflexionin i preparin les seves respostes (poden ser relatives al seu entorn més proper i/o a problemes més globals) (2 min). Anima'ls a compartir les seves respostes i a agrupar temes i subtemes a la pissarra o un paper d'embalar, en forma de mapa mental per temes, d'una piràmide o d'un circuit de temes que generen menys a més enuig, etc. (5 min).

Pas 3: Escoltar altres veus (32 min)

Anuncia la projecció d'una selecció de fragments de testimonis. Abans de mostrar la Narrativa, demana als i les participants que es focalitzin a escriure les paraules, idees, imatges, sensacions i impressions que tinguin mentre observen cada fragment (20 min).

Després de la projecció, obre una ronda d'intercanvi, preguntant: Quin fragment t'ha ressonat o t'ha cridat més l'atenció i per què (7 min)?

Després de la ronda, a la pissarra, resumeix i afegiu, en un altre color, els temes que molesten o enrabien els testimonis. Com a resultat, el teu tauler es converteix en un **mapa de la ràbia** (5 min).

Pas 4: Prendre distància (15 min)

Per fer-se una idea del que podria succeir si no s'atén l'enuig reflectit en el mapa de la ràbia, pregunta: Quines conseqüències hi pot haver si no es fa res al respecte? Com t'influiria a tu, a la teva comunitat, a la teva societat? Podeu pensar en coses que ja estan succeint o que podrien succeir en el futur. Per exemple, si consta la "pobresa" en el mapa de la ràbia, les conseqüències podrien ser "soledat i aïllament", "segregació", "tensions creixents en la societat", etc. Anota les idees en una altra pissarra o paper, elaborant un **mapa de les (possibles) conseqüències**. Assegura't que s'entén que el mapa de la ràbia i el de les conseqüències interactuen mútuament. Per exemple, el "racisme" pot ser tant causa com conseqüència de la ràbia (10 min).

Si disposes d'una altra sessió, fes una pausa aquí, deixant que les i els participants es quedin amb les seves impressions fins a la propera trobada. Si és l'única sessió disponible per a l'activitat, continua amb el següent resum per concloure:

- Resumeix breument les principals conclusions, recordant que heu partit dels enuigs (que podrien tenir diferents matisos/manifestacions) i anomenat les seves possibles conseqüències.
- Ara pregunta al grup:
 - 1) Què cal per lidiar amb aquestes conseqüències (les que són perjudicials a la societat)? Demana a cada participant que respongui amb una paraula i que nomeni un altre participant per indicar qui ha de respondre a continuació.
 - O 2) Amb marcadors, cada participant afegeix un punt vermell al costat de la conseqüència que més els afecta i un de verd al costat d'un que creuen que poden contrarestar (5 min).

Pas 5: Canalitzar la ira (40 min) treball en grup i presa de paraula

Per a aquesta activitat, demana a cada participant que triï el fragment del qual els agradaria partir. Després invita'ls a agrupar-se amb qui hagi triat el mateix fragment, formant parelles i/o grups petits. Quan els grups estiguin llestos, han de compartir primer què els suggereix el seu fragment, què els enfada i què destacarien.

Després, han de dissenyar/desenvolupar/realitzar en grup un petit acte de coratge que retrata la seva ira compartida. Se'ls convida a "prendre la paraula" [1] i fer alguna cosa. Aquest acte serà la seva pròpia expressió del problema que els mou. El seu acte de valentia pot prendre la forma que vulguin: una microacció, una declaració, un gest, un esdeveniment, un element teatral. Per exemple, els i les participants podrien difondre una cita en llocs insospitats del centre educatiu o convidar la resta a crear una figura silenciosa de "racisme" amb els seus cossos. Si el grup comprèn la instrucció fàcilment, no utilitzis massa exemples per no condicionar creativitat. Si veus que el grup no se sent segur amb la tasca, comparteix més exemples per animar-los. Ofereix materials addicionals per donar suport al seu treball (biografies dels testimonis, fulls de context històric) i alguns consells per començar el procés, com els que s'exposen a continuació.

Trucs per començar:

En preparar el seu acte de valentia, teniu en compte les següents preguntes. Pots escriure-les a la pissarra o imprimir targetes i repartir-les entre grups/duos:

- Què volem dir?
- On volem dir-ho?
- Com volem dir-ho? ("com" integra "què" i "on")

Mentre les parelles/grups petits estan treballant, deambula oferint el teu suport si és necessari. No es demana que busquin solucions als problemes socials que nomenen els testimonis, sinó que trobin la manera de representar/expressar el que més els ha cridat l'atenció. El més important és que els i les participants se sentin capacitats per dir el que pensen i inventar un acte de valentia que pugui anar més enllà de les activitats a les quals estan acostumats (30 min).

Assegura't de tenir temps perquè cada grup petit realitzi o presenti el seu acte de valentia (10 min).

[1] Aquesta activitat es basa en el treball de: Guimarães (S.) i Reis (R.), Pren la paraula. Actuació amb material de no ficció: veus i paraules portugueses en la transició de la dictadura a la democràcia.

Pas 6: Resum (10 min)

Convida els i les participants a seure en cercle i assegura't que cada estudiant que vulgui compartir tingui aquesta possibilitat. Discutiu en grup:

- Què ha estat el més desafiant per a tu en realitzar/planificar el teu acte de valentia?
- Què t'ha aportat/veure els actes de valentia d'avui?
- Quin pensament/impressió/sentiment has tingut durant l'activitat d'avui?
- Creus que és fàcil "prendre la paraula" en la teva família? a l'escola? en la societat?

Suggeriment per a un projecte més llarg: Quina és la història de la teva ira?

Si t'inspiren les preguntes i les activitats i tens la possibilitat de treballar-hi durant més temps, involucra el grup en una investigació històrica sobre la causa de la seva ira. Més que una activitat introspectiva, convidem que els i les participants investiguin el tema que els enfadi des d'una perspectiva històrica.

1. Ubica la teva ira en el temps i l'espai: Identifica/fes una llista de moments o episodis de la història en què les persones es van sentir commogudes per un problema similar al que et fa enfadar.
2. Breu exploració històrica: Escull un moment o episodi del qual els agradaria saber-ne més. Després d'identificar els episodis que han d'investigar, suggereix fer servir les següents preguntes per començar aquesta exploració històrica: Què sé ja sobre aquest moment específic en el temps? Què més vull saber? Què he après (per exemple, si a un estudiant li repugna la pobresa, podria explorar un episodi de la història que reflecteixi aquesta ira, quan va moure la gent a fer alguna cosa, per exemple, la revolució francesa)?

Annex 4: Biografies breus dels testimonis de l'activitat 3

Lisbeth Ruiz Sanchez

Lisbeth Ruiz Sánchez (35) va néixer i va créixer a Cuba. De nena va formar part dels Pioners de la Batalla d'Idees, un moviment de protesta organitzat per Fidel Castro el 1999 pel retorn d'Elián González. Té una Mestria en Comunicació per la Universitat de l'Havana. A Cuba va treballar per a la ràdio i la televisió nacionals des dels 10 anys. Es va instal·lar a Bèlgica el 2015 després de sortir de Cuba per primera vegada en un viatge al voltant del món amb Viva la Gente, una organització estatunidenca sense ànim de lucre. Avui viu a Amberes amb els seus 3 fills i treballa com a comercialitzadora digital.

Slobodanka Moravčević

Slobodanka Moravčević (47) és sèrbia i belga. Va créixer a la part de l'antiga Iugoslàvia que més tard es va convertir en la República Sèrbia. Slobodanka va romandre a Belgrad durant les guerres iugoslaves. Com a estudiant va ser membre actiu d'OTPOR, un moviment de protesta no violent contra les autoritats sèrbies controlades per Milošević. Després de viure a Mèxic durant algun temps, va conèixer el seu actual espòs belga el 2014 i va emigrar a Bèlgica. Slobodanka treballa actualment com a professora de llengua serbocroata a la Universitat de Gante. És cristiana ortodoxa.

Lucia Bartošová

Lucia Bartošová (50) va néixer a Bratislava, en aquesta època a Txecoslovàquia. Va participar activament en les protestes estudiantils durant la tardor de 1989. Va ser testimoni de les negociacions entre estudiants i la direcció sobre les normes del seu institut durant la Revolució de Vellut. Va estudiar Farmàcia a la Universitat de Bratislava a principis dels anys 90. La seva primera experiència amb Occident va ser quan va treballar com a au pair a Aurich, a prop de Stuttgart, el 1993. Va decidir traslladar-se a la República Txeca el 1999.

Petros Pizanias

Petros Pizanias (77), professor emèrit de la Universitat Jònica, va néixer a Atenes, Grècia, al barri de Gargaretta, el 1947. Durant la dictadura va dur a terme alguns actes de resistència. Per poder respirar va fugir a França quan tenia 20 anys. A París es va convertir en membre de grups de resistència contra la dictadura grega. Va estudiar Sociologia i Història. En tornar a Grècia va ser un membre molt actiu d'un partit polític d'esquerres. Actualment escriu articles sobre la situació política actual i la qualitat de la democràcia.

Andrés Ruiz Grima

Andrés Ruiz Grima (72), va néixer a Andalusia i viu a Catalunya. Actualment està jubilat, però després de dues circumnavegacions continua navegant sempre que té l'ocasió. Empresonat als 20 anys pel seu activisme anti-franquista, també ha participat a laioflautes (organització d'avis i àvies del moviment 15M el 2011) i ha defensat el dret a l'autodeterminació de Catalunya (el 2017). Proper a les idees anarquistes, no vota i és partidari de la democràcia participativa.

Željko Rogina

Željko Rogina (65 anys) va créixer a Eslavònia Oriental, Croàcia, on encara viu. És professor jubilat de filosofia, ètica i lògica. Va ser admès a la Unió de Comunistes mentre era estudiant de secundària. Però decebut pels conflictes dins de la direcció del partit i la retòrica nacional, va renunciar el 1990 i va decidir no participar més en política. Durant els canvis a Croàcia, es va unir a l'exèrcit com a voluntari i va servir fins al juny de 1992. Quan la seva unitat va ser desplegada als camps de batalla a Bòsnia i Hercegovina, va decidir tornar i reprendre la seva feina a l'escola.

Juozas Malickas

Juozas Malickas, de 52 anys, és professor d'història a Lituània. Utilitza la seva història de vida per unir el passat i el present de Lituània. Crescut a tot Lituània, va emigrar als Estats Units durant 20 anys, abans de tornar a Lituània el 2020. Juozas ofereix una perspectiva de primera mà sobre la Lituània soviètica i posterior a la independència, destacant també els canvis d'una ciutat petita i limitada a la dinàmica Vilna d'avui en dia.

Amir Mohammadi

Amir Mohammadi (39 anys) va arribar a Països Baixos el 2016 com a refugiat de l'Iran. No va rebre permís de residència, però tampoc va poder tornar i, per tant, va viure 6 anys a l'ombra com a indocumentat. Al final va obtenir un permís de residència. Amir sap millor que ningú el que és no tenir drets.

Jeangu Macrooy

Jeangu Macrooy (30) és cantant i compositor. Quan va arribar als Països Baixos amb 20 anys a la recerca de més llibertat, li va xocar la diferència de prosperitat en comparació amb la seva terra natal, Surinam, i la falta de consciència respecte al passat colonial holandès. Es va sorprendre en descobrir que Ketikoti, la celebració de l'abolició de l'esclavitud, només era celebrada per un petit grup de persones. Va representar els Països Baixos al Festival de la Cançó d'Eurovisió amb una cançó de protesta sobre l'esclavitud, cantada en part en llengua Sranantongo, que va despertar respostes diverses.

Maria Filomena Manuel

María Filomena Manuel (62) va néixer a Angola i va emigrar a Portugal el 1976 (dos anys després de la revolució dels clavells). Va ser testimoni dels importants canvis en el règim democràtic portuguès. Va fundar un col·lectiu en el qual té el seu restaurant "Filó", un lloc de trobada per a migrants de països africans, estudiants o amb baixos ingressos. L'associació Filó COCHILÓ és un espai segur, on persones migrants, amb o sense papers, vingudes d'Angola, Moçambic o Cap Verd troben un lloc per sortir, discutir i menjar.

Milice Ribeiro Dos Santos

Milice Ribeiro Dos Santos (79) és portuguesa, psicòloga i terapeuta familiar jubilada. De família antidictatorial, es va exiliar a París, França, el 1964, amb el seu nòvio que escapava del reclutament militar obligatori per a la guerra portuguesa a les colònies africanes. Va tornar a Portugal el 1975, un any després de la revolució democràtica. Va lluitar pels drets dels joves institucionalitzats i pels drets a la salut sexual de les dones en un país en transició que partia d'un context de dictadura catòlic conservador.

Annex 5: Fragments de text per a l'activitat 3

Lisbeth Ruiz Sanchez
(Bèlgica)

Sempre vam sentir que, mentre estigués Fidel Castro, tot estaria bé. Ell ens salvarà. Ho farà. Però què passarà quan Fidel Castro ja no estigui? Ell és humà. En algun moment haurà de morir. Crec que durant molt de temps vam ignorar aquesta realitat. Fidel Castro serà allà per a tota la vida. I resoldrà tot per nosaltres, perquè és molt intel·ligent. I a vegades comet errors, però pot corregir tot i arreglar-ho.

I en algun moment ja no va estar. I llavors va començar la improvisació. I llavors les persones van perdre la fe en que tot aniria bé.

Ja no la tenim a Cuba. Per a mi va ser molt dur, l'última vegada que vaig ser-hi allà, l'any passat. Ja saps que els cubans tenen energia positiva, sempre estan alegres. Això ja no ho vaig veure l'última vegada a Cuba, per primera vegada en molts anys. I hem tingut moments encara més difícils a Cuba. En els anys 90, diria, era encara més difícil que ara. Però teníem a Fidel Castro. Teníem esperança. I això és el que els cubans han perdut ara. Ja no tenen esperança. I no es pot viure sense esperança, sense poder mirar cap endavant. I ells ja no poden mirar cap endavant. Simplement és massa difícil. I a causa de la situació actual, sento que la gent simplement diu, sortirem al carrer, protestarem. Alguna cosa ha de canviar ara! I sí, ho veig a venir.

Milice Ribeiro Dos Santos
(Portugal)

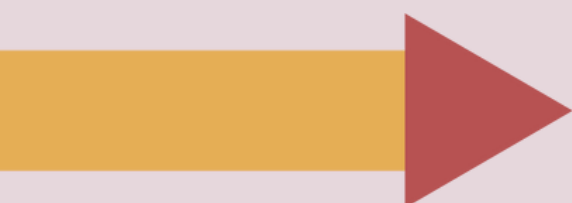
Crec que és més social que personalment on jo percebo les dificultats. Pensar que vivim en una societat que podria ser completament diferent i que no sorgeixen lleis que és escandalós que no sorgeixin. Com és que no...? Com pot haver-hi tanta diferència entre salaris de misèria i grans riqueses, que continua augmentant a Portugal? n'hi ha prou amb veure els automòbils més cars que hi ha a Portugal. I com fins i tot ara, després del COVID, els bancs han augmentat els seus guanys. I com no hi ha lleis que ho impedeixin. I com és que un partit socialista, amb majoria, no pot ni intenta lluitar per a transformar el nostre país i ser capaç de brindar a tots una vida millor, diria, més felicitat per a tots i reduir les desigualtats socials. Crec que la gent no es queda quieta i hi ha lluites. Crec que la democràcia també es construeix amb la cultura. La cultura és molt important, tant l'artística com la cultural general del país, i aquí cal veure què fan les institucions i els mitjans de comunicació social per a fomentar una cultura d'interès per la política i una participació d'una altra manera.

Juozas Malickas (Lituània)

Vaig viure als Estats Units durant molt de temps. Mai he acceptat que estar sense llar sigui bo. Sempre m'espanta veure gent sense llar, em fa por veure persones sense assistència sanitària, o quan perden la llar a causa d'una malaltia. No ho justifico, això, als Estats Units. Això no és just. Com jo ho entenc, si algú acaba al carrer, és perquè alguna cosa li ha anat molt malament. Hi ha qui diu que si algú viu al carrer és perquè ho ha triat, que ha decidit viure així. Si ha triat viure al carrer conscientment, és que alguna cosa mental no va. No és una persona psicològicament sana. Necessiten ajuda, no abandonament al carrer. Jo mateix he treballat amb persones amb malalties mentals des del naixement. I mireu la natura: fins i tot l'animal més petit busca

	refugi, no va al carrer i s'hi queda. Ens manca voluntat d'ajudar, quan ho justifiquem dient que han triat aquesta vida, en realitat és simplement que no volem ajudar. Fins i tot veient això als Estats Units, mai... Era com una punyalada al cor, sempre ho vaig veure com un problema. No podia fer com que no ho veia.
--	---

Amir Mohammadi (Països Baixos)	Estic decebut dels Països Baixos pel fet que moltes persones sense papers estan al carrer. Sí, estic 100% decebut. Però estic més decebut amb alguns partits polítics. Podrien veure el patiment de la gent als Països Baixos. Ja hi ha gent dormint sota els ponts. 30.000 a Amsterdam, la mateixa quantitat de persones a Rotterdam. La resta dels Països Baixos, no sé quantes persones sense papers hi ha. Normalment venen a aquestes dues àrees per poder rebre ajuda. Llavors com, com a partit polític, t'atreveixes a cridar que dones suport als refugiats? Els deixes al carrer i obres les fronteres i portes gent nova aquí. Saps? Això m'ha decebut més. Els estàs ignorant, els estàs prohibint de tots aquests serveis socials i de les coses que podrien tenir i només mires de lluny i dius: "oh! cal mantenir la frontera oberta i portar més persones". I aquestes persones també són rebutjades i es tornen indocumentades també. Això va ser un gran engany enorme dels partits polítics el 2021 que van ser elegits. Estic content que el govern hagi col·lapsat.
---------------------------------------	---

Jeangu Macrooy (Països Baixos)

Considero que no és just, perquè els meus avantpassats van treballar a les plantacions. Hi van sagnar perquè van ser maltractats. D'aquella terra van créixer cultius que van portar molta riquesa. I també canto a la segona part sobre ser aquí, passejar per aquí. L'or és una metàfora de la prosperitat i el desenvolupament. A Holanda també em vaig adonar de la riquesa i el benestar d'Holanda i com de ben organitzades estan les coses aquí. I sabent que una gran part d'aquesta riquesa prové del colonialisme, del tràfic d'esclaus, de les plantacions a Surinam. Sí, va m'ha confrontat molt. També quan penso en... la relació entre Surinam i Holanda. En realitat, els surinamesos són ara estrangers sobre el paper. I també són tractats com a tal si mires, per exemple, la política de visats.

Andrés Ruiz Grima (Espanya)

L'Estat es legitima a través dels vots, l'Estat democràtic es legitima a través dels vots cada x anys. Però després si tu vols qüestionar la política que s'està fent, que no té res a veure amb la que et van vendre per guanyar el teu vot i surts al carrer per manifestar-te, la policia t'ataca a tu i et criminalitza a tu. No a qui ha provocat aquesta concentració o aquesta manifestació per incompliment d'unes lleis, ja no parlem de què està passant amb l'atur, què està passant amb l'habitatge, què està passant amb la salut. Ens estan robant tot! en democràcia. Un company, recordo, algú ens va dir alguna vegada, diu, "tot el que dèieu que faria el comunisme, ho està fent el capitalisme i no feu res". Però jo diria a la gent, "però tu què tens de veritat, a part d'una hipoteca, què tens?"

Slobodanka Moravčević
(Bèlgica)

Quan els meus drets, els meus drets humans no han estat prou respectats, llavors he sentit que havia de fer alguna cosa. Això va passar al novembre de 1996, quan Milošević va robar les eleccions, va modificar una mica les xifres. I això era simplement com, "no, això no és correcte". "Això no pot ser". Teníem aquest tipus de... d'acord, tenies la televisió, tenies tots els mitjans, tenies totes les oportunitats per aconseguir molts vots. I tot i així, la gent et va dir que no. I ara? Havíem de fer algo. Tenia 18 anys, llavors. Vaig començar la universitat als 18, 19. Recordo la primera vegada que vaig sentir aquelles notícies. Altres persones també les van sentir. Volíem sortir espontàniament per dir "va, realment no està bé!". Recordo que tenia un curs de llengua eslava antiga, això va ser al novembre. L'any acadèmic a Sèrbia començava a finals d'octubre. Allò van ser potser les meves primera o segona setmana de classe com a estudiant de primer any. Acabava de sortir i el professor va arribar. Em va preguntar "On està anant, senyoreta?" Vaig pensar que això era normal en el món acadèmic, per a la gent que està tan ... "Sí, estic anant a la manifestació" "Contra qui?" "Contra Milošević". Ho vaig fer així. Aquell home era un membre del partit de Milošević i em va preguntar: "quin és el seu nom?" Li vaig. I ell: "me'n recordaré". Sí, això realment... ho va fer. Vaig tenir molts problemes per superar el meu examen. Jo era una de les 18 persones que hi eren. Molts d'ells van ser més tard líders del moviment estudiantil i després polítics, com Ceda Jovanović i altres. Per a mi va ser com amb en Kalimero, quan diu, "això no és gens correcte". Ho haig de dir: "això no és gens correcte". I des d'aquell dia sempre vaig estar al carrer. I el meu germà també. Va estudiar Medicina. També va liderar el moviment a la seva facultat. Llavors el meu pare es va sumar i també es va implicar a Otpor [moviment ciutadà d'oposició]. Sí, com a família estàvem molt ocupats amb protestes contra la manca de democràcia, contra Milošević, contra la guerra, contra totes aquestes

	coses. I per totes aquestes coses vam haver de pagar un preu. No només jo amb el meu examen. Probablement això no era tan important. Però el meu germà mai va poder obtenir una especialització. I això, per descomptat, és important. I ell era un dels millors estudiants. Un dels deu primers estudiants amb millors notes. I volia ser cirurgià. Però no va poder especialitzar-se. Tampoc va poder quedar-se a Belgrad. El meu pare ja no va poder treballar. Va venir una mena de màfia. Vam perdre molt... diners i altres les coses, per tenir una opinió. Però bé, la nostra idea és que ho estàvem fent bé. Sabíem que fèiem lo correcte.
--	--

Lucia Bartošová (Chequia)	Des del meu punt de vista... interpreto que va ser la gent la que es va enfadar, la gent comuna, que ja n'estava tipa i va decidir canviar les coses. La gent estava enfadada perquè colpejaven els estudiants i s'ho van prendre com una cosa personal, com si colpegessin els seus fills. I al final no els va ser indiferent i van sortir als carrers en aquell hivern i simplement van dir "Això no, aquest no és el camí"
---------------------------	---

Željko Rogina (Croàcia)	Esperava un sistema inspirat pels països nòrdics amb un fort estat del benestar i impostos progressius on els més rics participarien més en les necessitats socials. No l'hem obtingut. També vaig creure que tindríem un estat de dret. A dia d'avui, encara no tenim un govern regit per l'estat de dret, i ara ni se'n parla. D'innombrables exemples és evident que si alguna pobre ànima trenca una finestra i li roba 5 paquets de cigarrets, ràpidament acabarà a la presó. Si algun empresari o ministre roba milions d'euros, llavors, és clar, no només no acabarà a la presó, sinó que possiblement podria ser apartat de la política durant un temps, i seguirà sent un ciutadà respectat i obrirà un negoci privat.
-------------------------	---

Željko Rogina (Croàcia)

D'altra banda, m'irriten aquells que diuen que va ser un temps fosc, una època de totalitarisme, dictadura, quasi com si tots haguéssim estat en un camp. Curiosament, aquells que van estar en un camp o en aquella foscor comunista, van acabar l'escola, van estudiar en aquell sistema a càrrec de la societat, van viure en cases de l'estat gairebé de franc, molts van tenir beques, després van obtenir feina, la majoria van rebre pisos socials, és a dir, no les compraven, però vivien a expenses de la societat.

Potser per il·lustrar aquesta igualtat o desigualtat econòmica, i com es gestionaven les situacions i com la gent estava contractava en aquell temps, un familiar meu proper era un alcohòlic crònic, [treballava] en una empresa de construcció, conduïa una excavadora, una retroexcavadora, una feina que requeria responsabilitat llavors ell hi anava begut, i desapareixia de la feina durant 5-6 dies, després ja no sabien què fer amb ell, a vegades apareixia, a vegades no venia, i així successivament.

És clar, en economia de mercat d'avui en dia, l'empresari l'hagués acomiadat immediatament, i amb raó. En aquell temps es reunia el consell obrer, el director i els caps d'obra, i els companys l'animaven a fer un tractament, després l'enviaven a Vrapče a un hospital psiquiàtric durant un o dos mesos, després estava bé durant un any i tornava a començar. Ja no sabien què fer amb ell, així que el mantenien allà sense més. És clar que la productivitat era baixa a causa d'això, perquè ell era un excés, però tenia dos fills a casa, la seva dona i com podrien convertir-lo en un cas social, en altres paraules, en aquell sistema un treballador no era una mercaderia. Allò que avui s'anomena força de treball i es pot utilitzar i descartar quan ja no fa més falta.

Maria Filomena Manuel
(Portugal)

Perquè és el diner el que mana. És la falsedat la que mana. No la realitat d'una persona que ha de disfressar-se per entrar allà i ser ben vista. No hi ha persones que no tinguin [diners] però siguin lliures. No, s'ha de disfressar per ser ben vistes i seguir amb la seva vida.

Perquè ara no pots dir "negre", no pots dir aquella és "gai", és "lesbiana", no sé què. S'han instal·lat capes per camuflar i viure sota aquesta capa. I no se sap si aquesta persona està sent sincera amb l'altra, o si no està sent sincera amb l'altra.

Igual que amb els diners.

Els diners són els diners. Produeixen deshonestedat i les persones també entren en aquesta farsa. No és com si pogués mirar aquesta persona i veure que està sent sincera amb mi. No. No està sent sincera amb mi. Està sent falsa. Em miren... No em diuen aquell "bon dia" amb un somriure.

Només un "bon dia", perquè ha de dir "bon dia" a aquesta noia, perquè no pot dir "negra", ni ofendre.

En el fons, quan diuen que hi ha drets per aquestes comunitats, o "s'ha de fer tal i qual", ajuda a camuflar moltes coses i a seguir vivint en aquesta farsa.

Petros Pizantias (Grècia)

A la joventut d'ara, el primer que els diria és que s'enfadin, surtin als carrers i, si és necessari, que facin soroll. Sou les majors víctimes dels memoràndums en una societat que es deteriora ràpidament i vosaltres/as en pagareu el preu, ja sigui amb una gran degradació de les vostres vides o amb l'obligació d'emigrar a un altre lloc per a viure simplement com a éssers humans, res més. Així que enfadeu-vos, torneu-vos a enfadar-se i sortiu als carrers. No hi ha manera de guanyar res sense això. Com a exemple del meu propi passat, que és el passat de tota la societat grega, la democràcia va tornar amb la caiguda de la Junta Militar, no perquè arribés Karamanlis o Papandreu, sinó perquè milions de grecs van sortir als carrers. Així és com ha de ser avui dia.

T'atreveixes a qüestionar els teus professors?

Activitat

[Activitat 4: Comparació de testimonis](#)

Annexos

[Annex 1: Breus biografies dels testimonis](#)

[Annex 2: Fragments de text](#)

[Annex 3: Full de treball de l'alumne](#)

Enllaços

[Fragments](#)

[Narrativa T'atreveixes a qüestionar els teus professors?](#)

Activitat 4:

Comparació de testimonis

Bohumil Melichar i Václav Sixta

Adaptació de Cécile Barbeito

La següent activitat es basa en una comparació entre testimonis que Estaven escolaritzats en una escola ordinària socialista de Sejny (Polònia), i en una escola franquista (Espanya), i durant la Revolució de Vellut en una escola secundària de Bratislava (Txecoslovàquia). Els estudiants han d'analitzar els fragments, conèixer com era l'educació en temps de dictadura i de transició, i discutir fins a quin punt les institucions educatives poden funcionar democràticament a través d'una comparació de les seves pròpies experiències quotidianes amb la situació dels estudiants abans i durant la revolució.

Activitat d'aprenentatge: Comparació de testimonis

Grup d'edat: 14 - 17 anys

Durada: 55 minuts

Materials: Pissarra, full de treball de l'alumne ([Annex 3](#)), projector, ordinadors de l'escola, [fragments](#), [Narració](#), fragments de text ([Annex 2](#)) i breus biografies de testimonis ([Annex 1](#)).

Fragments:

[Fragmento 1: Krzysztof Tur \(Polònia\).](#)

[Fragmento 2: Krzysztof Tur \(Polònia\).](#)

[Fragmento 3: Mariano Royo \(Espanya\).](#)

[Fragmento 4: Andrés Ruiz \(Espanya\).](#)

[Fragmento 5: Lucia Bartošová \(República Txeca\).](#)

[Fragmento 6: Lucia Bartošová \(República Txeca\).](#)

Resultats d'aprenentatge:

A través d'aquesta activitat, els estudiants posaran en joc competències com:

- Descriure els mecanismes d'instrumentalització ideològica de l'educació en contextos no democràtics
- Conèixer les possibilitats de l'alumnat d'influir en l'ensenyament i en el seu aprenentatge.
- Comprendre l'abast del canvi històric a través de l'anàlisi i la interpretació dels testimonis.
- Valorar críticament el grau de participació democràtica en l'àmbit escolar, enfortint la seva capacitat de ciutadania activa.
- Expressar idees complexes en discussions entre iguals.

Pas 1: Idees inicials (5 min)

Obre l'activitat amb preguntes per a l'alumnat:

- Quines situacions o comportaments t'imagines en relació a la frase "qüestionar un professor o una professora"?
- Recordes alguna pel·lícula o una altra obra que tracti d'algun conflicte entre alumnat i professorat?

Si disposes d'una mica de temps per a l'activitat, projecta el vídeo (T'atreveixes a qüestionar els teus professors? (12 min)) que mostra l'experiència a la seva escola de persones que han viscut una transició cap a una democràcia. Si no, visualitzeu només els fragments destacats en el pas 2.

Pas 2: Anàlisi i discussió dels fragments en temps no democràtics (15 min)

Visualitzeu en gran grup els relats de Krzysztof Tur, Mariano Royo i d'Andrés Ruiz. Després entrega fotocòpies amb les seves biografies, el text transcrit i després convido a respondre les següents preguntes, escrivint les troballes clau a la pissarra, dibuixant una línia del temps que marqui dos períodes, abans de la transició (a omplir en el pas 2), després de la transició (pas 3) i en el futur proper (pas 4):

- Com valoren l'educació? Segons la teva opinió, ¿podia l'alumnat insatisfet resistir-se a l'ensenyament descrit?
- Ajudava l'escola a entendre com funcionava el món que l'envoltava? A què es refereixen amb "adoctrinament"?
- Quin paper van tenir els docents en el procés d'ensenyament? Què creus que significa que l'educació estigués controlada pel Partit Comunista/Falange?

Pas 3: Anàlisi i discussió dels fragments en temps de transició (15 min)

Visualitzeu els testimonis de Lucia Bartošová. Reparteix fotocòpies i convida a llegir les transcripcions dels seus fragments i la seva breu biografia. Planteja les següents preguntes a respondre entre tot el grup:

- Com va canviar l'actitud dels professors cap als estudiants de secundària després de la revolució de novembre de 1989?
- Quins nous drets van obtenir els estudiants durant la tardor de 1989?
- Com va ser el procés de negociació d'un major grau de democràcia a l'escola?
- Com s'havia de manifestar aquesta democràcia?

Pas 4: Reflexió en el futur proper (15 min)

Debateu, amb el grup sencer, les preguntes següents, apuntant les idees a la tercera columna de la línia del temps:

- Has viscut situacions similars a les que expliquen els fragments? Fins a quin punt la situació a la vostra escola s'assembla a o difereix de que es descriu als fragments?
- Creieu que és acceptable debatre lliurement amb el professorat de la teva escola? Perquè? Perquè no?
- Us semblaria adequat que l'alumnat pugui influenciar en les decisions sobre el currículum a través del vot? Perquè? Perquè no? De quina manera es podria fer per a què fos adequat? ¿Sobre quines altres decisions del centre creieu que l'alumnat podria tenir més marge de decisió? ¿Sobre quines no? Argumenteu les vostres respostes.
- Quin nivell de democràcia interna haurien de tenir els centres educatius?

Escriu les idees principals a la pissarra i, per finalitzar, resumeix els resultats del debat. L'ideal seria arribar a una varietat d'opinions sobre fins a quin punt els participants poden influir en l'ensenyament a l'escola i on es troben els límits de la dictadura i la democràcia en l'àmbit educatiu. Per a això, deixa que els i les alumnes es responguin uns als altres, argumentant les seves posicions o tractant de refutar les de les altres persones si veuen les coses de manera diferent.

Annex 1: Breus biografies dels testimonis

Krzysztof Tur

Krzysztof Tur (57 anys) és un professor i activista polonès, membre del govern local. Nascut a Sejny, a la frontera entre Polònia i Lituània, se'n va anar a estudiar a Poznań i, durant l'onada de canvis de 1989, va tornar a la seva ciutat natal i es va implicar en treball educatiu de base a la comunitat local. Com a mestre i director d'escola, va criar les primeres generacions de joves que van créixer en el nou sistema, i continua fent-ho fins al dia d'avui.

Mariano Royo Arpón

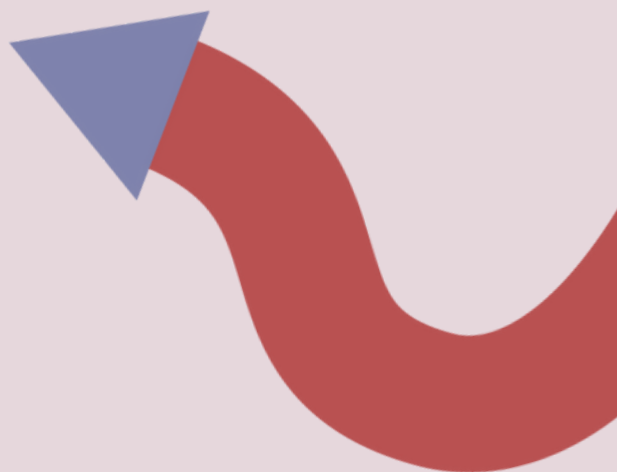
Mariano Royo Arpón (81), nascut a La Rioja i migrat a Catalunya de nen, va exercir de professor tant en escoles privades (durant el franquisme) com públiques (durant la transició). Els seus pares havien estat franquistes, però ell es va anar desmarcant d'aquelles idees. La seva forma d'implicar-se en la societat va ser apostar per una educació més democràtica i moderna a través del Moviment de Renovació Pedagògica, i l'impuls de metodologies innovadores en educació.

Andrés Ruiz Grima

Andrés Ruiz Grima (72), va néixer a Andalusia i viu a Catalunya. Actualment està jubilat, però després de dues circumnavegacions continua navegant sempre que té l'ocasió. Empresonat als 20 anys pel seu activisme anti-franquista, també ha participat a Yayoflautas (organització d'avis i àvies del moviment 15M el 2011) i ha defensat el dret a l'autodeterminació de Catalunya (el 2017). Proper a les idees anarquistes, no vota i és partidari de la democràcia participativa.

Lucia Bartošová

Lucia Bartošová (50) va néixer a Bratislava, en aquesta època a Txecoslovàquia. Va participar activament en les protestes estudiantils durant la tardor de 1989. Va ser testimoni de les negociacions entre estudiants i la direcció sobre les normes del seu institut durant la Revolució de Terciopelo. Va estudiar Farmàcia a la Universitat de Bratislava a principis dels anys 90. La seva primera experiència amb Occident va ser quan va treballar com a au pair a Aurich, a prop de Stuttgart, el 1993. Va decidir traslladar-se a la República Txeca el 1999.

Annex 2: Fragments de text

Krzysztof Tur (Polònia)

Em preguntes sobre aquest món, i jo immediatament el comparo amb aquest món colorit que coneixia, d'aquelles revistes geogràfiques colorides, que eren les úniques a les que tenia accés. I allà no es parlava de res del món sociopolític durant molt, molt, molt de temps. Era un teló d'acer, literalment, en tots els aspectes. No hi havia un entorn que ens obrís els ulls a nosaltres, els nens, en aquell moment. I a l'escola, en allò que és l'escola, sí, hi havia adoctrinament, així és com cal anomenar-lo, i era intens, sí, com l'acadèmia, celebracions, la desfilada de la Revolució d'Octubre, desfilades del Primer de Maig, i aquest tipus de rentat de cervell per a nens. Per descomptat, també hi participava. Perquè se'm donaven bé aquestes recitacions. Però subcutàniament es podia sentir aquesta rigidesa, una mica de falsedat. Crec que no em queden bons records d'aquells esdeveniments.

Krzysztof Tur (Polònia)

Aquests van ser els inicis, quan l'escola adoctrinava, quan l'escola falsificava. Recordo que quan a cinquè ens van obligar a estudiar rus, van aparèixer professores, dones, que també tenien cognoms que sonaven a rus. No sé si eren d'origen rus, però semblava que tot estava dirigit políticament a nivell escolar. Això és el que penso. Mantindré els seus noms en secret, que per descomptat recordo, però respecto a aquestes antigues mestres. Aquestes dones russes no em van fer res de dolent, els dec que encara entengui una mica de rus avui dia, però va ser una de les eines desafortunades d'aquest adoctrinament i falsificació del món.

Mariano Royo Arpón (Espanya)	A veure, quan un neix en un ambient polític determinat, no es planteja res. Està amb la família, estudia, estudia on pot, etc. Quan estàvem sota el règim franquista, doncs seguíem el que hi havia.
---	---

Andrés Ruiz (Espanya)	Bé, jo, clar, en aquells moments no tenia idea de res. El meu pare l'únic que transmetia era sacrifici i frustració. La seva mirada sempre em va impressionar. D'aquella edat no en tinc record, però més endavant, en la meva pubertat, amb les preguntes que em feia jo o a l'escola on jo anava, em vaig assabentar que el meu pare era "rojo" pel capellà i els mestres franquistes que el criminalitzaven. I, clar, jo pensava, si aquests que em torturen a l'escola diuen que el meu pare era dolent perquè era "rojo", i aquests cabrons són els que em torturen... Perquè l'educació, llavors, no us podeu imaginar el que era. La meva sensació de primària i dels primers col·legis que vaig tenir, primer a Vallecas i després a Ciudad Lineal, a Madrid, era el més semblant a un camp de concentració quan després vaig veure què era un camp de concentració. Adoctrinament, el capellà per qualsevol tonteria et posava els dits així i et clavava cops. Et tirava de les orelles dient que el teu pare era "rojo", i el meu pare mai, mai... Era de la generació perduda, com li dic jo, i frustrada. Mai me'n va parlar. (...) He d'agradir molt a l'escola que vaig tenir a Madrid, que veia el que hi havia. I després, amb nois de la meva edat, que ens preguntàvem coses. No per casualitat, ens van arribar ràfegues de les bombes d'Hiroshima i Nagasaki. Jo vaig néixer set anys després d'aquest tema, i encara a Madrid hi havia racionaments, i encara no sabia on estava vivint. Aleshores, per fer-nos preguntes i què passa, vam anar investigant, ens vam adonar que hi havia molts llibres prohibits, no podies parlar al carrer, et deien no, no, no, però això ja amb dotze, catorze anys.
------------------------------	--

Lucia Bartošová (República Txeca)

L'any 1989 jo tenia 15 anys, així que començava el batxillerat. Els primers tres mesos encara eren sota el règim socialista, després va haver-hi un canvi molt ràpid i revoltes, després de la revolució de novembre. Així que a l'escola tot va canviar. Simplement l'actitud dels professors cap a nosaltres. El que volíem aprendre, podíem influir-hi d'alguna manera, parlaven amb nosaltres, manteníem un diàleg. Com deia sempre el director, tot i que de manera irònica, que dialoguéssim si volíem. Tot allò va ser millor per a mi. Estudiar era més interessant, l'escola era genial, ens agradava. Fins i tot podíem discutir amb els professors, ja no teníem por d'ells.

Lucia Bartošová (República Txeca)

Principalment vam fer vaga, així que no hi havia classe. Això va ser la primera cosa positiva. Els joves estaven completament emocionats, d'anar a escola, i, al menjador, fer vaga. Simplement demanàvem diàleg, volíem parlar amb el professorat. Però és cert que principalment ho lideraven els de quart i tercer. Jo era de primer, així que érem allà com a espectadors, observàvem el que passava, però va estar bé. En realitat el director no tenia por d'aquella massa de joves, va parlar-nos cara a cara i va dir que li diguéssim què volíem d'ell. Va intentar complir-ho. I ho va fer. Que canviés el currículum, fer-lo més interessant, que no s'aprengués el que a ningú li agrada. Per exemple, a geografia mapes sobre la Unió Soviètica, havíem de dibuixar on excavar algunes matèries primeres i altres coses, era una tonteria. I el rus era voluntari. Altres llengües van començar a afegir-se com a matèries optatives. Jo crec que van començar a afegir més matèries optatives en funció del que la gent volia estudiar a la universitat, així que van afegir més optatives.

Annex 3: Full de treball

1) Què creus que significa "qüestionar un professor o professora"? Ara està compartint diferents opinions sobre aquesta pregunta a classe. Registra les idees i observacions més interessants. Pots dibuixar un mapa mental.

2) Visualitza els relats de Krzysztof Tur, Mariano Royo i Andrés Ruiz, llegeix els seus testimonis sobre la seva escolarització i a continuació respon a les següents preguntes.

Com valoren els testimonis l'educació? Segons la teva opinió, ¿podia l'alumnat insatisfet resistir-se a l'ensenyament descrit?

Ajudava l'escola a entendre com funcionava el món que l'envoltava? A què es refereixen amb "adoctrinament"?

Quin paper van tenir els docents en el procés d'ensenyament? Què creus que significa que l'educació estigués controlada pel Partit Comunista/ la Falange?

A qui acabem d'escoltar?

Krzysztof Tur (57 anys) és un professor i activista polonès, membre del govern local. Nascut a Sejny, a la frontera entre Polònia i Lituània, se'n va anar a estudiar a Poznań i, durant l'onada de canvis de 1989, va tornar a la seva ciutat natal i es va implicar en treball educatiu de base a la comunitat local. Com a mestre i director d'escola, va criar les primeres generacions de joves que van créixer en el nou sistema, i continua fent-ho fins al dia d'avui.

Mariano Royo Arpón (81), nascut a La Rioja i migrat a Catalunya de nen, va exercir de professor tant en escoles privades (durant el franquisme) com públiques (durant la transició). Els seus pares havien estat franquistes, però ell es va anar desmarcant d'aquelles idees. La seva forma d'implicar-se en la societat va ser apostar per una educació més democràtica i moderna a través del Moviment de Renovació Pedagògica, i l'impuls de metodologies innovadores en educació.

Andrés Ruiz Grima (72), va néixer a Andalusia i viu a Catalunya. Actualment està jubilat, però després de dues circumnavegacions continua navegant sempre que té l'ocasió. Empresonat als 20 anys pel seu activisme anti-franquista, també ha participat a Yayoflautas (organització d'avis i àvies del moviment 15M el 2011) i ha defensat el dret a l'autodeterminació de Catalunya (el 2017). Proper a les idees anarquistes, no vota i és partidari de la democràcia participativa.

3) Visualitza el relat de Lucia Bartošová, llegeix la informació sobre la seva escolarització i la seva breu biografia i després respon a les següents preguntes.

Com va canviar l'actitud dels professors cap als estudiants de secundària després de la revolució de novembre de 1989?

Quins nous drets van obtenir els estudiants durant la tardor de 1989?

Com va ser el procés de negociació d'un major grau de democràcia a l'escola?

Com s'havia de manifestar aquesta democràcia?

A qui acabem d'escoltar?

Lucia Bartošová (50) va néixer a Bratislava, en aquesta època a Txecoslovàquia. Va participar activament en les protestes estudiantils durant la tardor de 1989. Va ser testimoni de les negociacions entre estudiants i la direcció sobre les normes del seu institut durant la Revolució de Vellut. Va estudiar Farmàcia a la Universitat de Bratislava a principis dels anys 90. La seva primera experiència amb Occident va ser quan va treballar com a au pair a Aurich, a prop de Stuttgart, el 1993. Va decidir traslladar-se a la República Txeca el 1999.

4) Què significa tenir una escola democràtica? Pensa en les següents preguntes i discuteix-les amb els teus companys de classe.

Has viscut situacions similars a les que expliquen els fragments? Fins a quin punt la situació a la vostra escola s'assembla a o difereix de que es descriu als fragments?

Creieu que és acceptable debatre lliurement amb el professorat de la teva escola? Perquè? Perquè no?

Us semblaria adequat que l'alumnat pugui influenciar en les decisions sobre el currículum a través del vot? Perquè? Perquè no? De quina manera es podria fer per a què fos adequat? ¿Sobre quines altres decisions del centre creieu que l'alumnat podria tenir més marge de decisió? ¿Sobre quines no? Argumenteu les vostres respostes.

Quin nivell de democràcia interna haurien de tenir els centres educatius?

Què t'influeix en la vida?

Activitat d'aprenentatge

[Activitat 5: Explorant diferents perspectives](#)

Annexos

[Annex 1: Breus biografies dels testimonis](#)

[Annex 2: Fragments de text per grup](#)

[Annex 3: Preguntes per grup](#)

[Annex 4: Bitllet de sortida](#)

Enllaços

[Fragments](#)

[Narrativa per Què t'influeix en la vida?](#)

Activitat 5: Explorant diferents perspectives

Diana-Maria Beldiman

Adaptació de Cécile Barbeito

Aquesta activitat convida a reflexionar sobre la democràcia enfront dels règims totalitaris/ autoritaris durant el segle XX. Es basa en fragments de declaracions aportades per persones que van passar d'un règim totalitari o autoritari a una democràcia. Les activitats parteixen de la pregunta: Què t'influeix en la vida?

Activitat d'aprenentatge: Explorant diferents perspectives

Grup d'edat: Entre 14 - 17 anys

Durada: 100 minuts (2 sessions de 50 minuts)

Materials: Narrativa, biografies curtes de testimonis (Annex 1), fragments de text (Annex 2) i preguntes per als estudiants (Annex 3), full de reflexió de sortida (Annex 4).

Fragments:

Fragmento 1: Juozas Malickas (Lituània).

Fragmento 2: Juozas Malickas (Lituània).

Fragmento 3: Lisbeth Ruiz Sánchez (Bèlgica).

Fragmento 4: Petros Pizanias (Grècia).

Fragmento 5: Nikos Vatopoulos (Grècia).

Fragmento 6: Nikos Vatopoulos (Grècia).

Fragmento 7: Nikos Vatopoulos (Grècia).

Fragmento 8: Ivan Florian (Romania).

Fragmento 9: Armandina Soares (Portugal).

Fragmento 10: Vladimir Davydov (Lituània).

Fragmento 11: Vladimir Davydov (Lituània).

Fragmento 12: Amir Mohammadi (Països Baixos).

Fragmento 13: Milice Ribeiro do Santos (Portugal).

Fragmento 14: Michaela Bedrníková (República Txeca).

Fragmento 15: Andrés Ruiz Grima (Espanya).

Resultats d'aprenentatge:

Al llarg d'aquesta activitat, els i les participants aprendran a:

- Identificar quins entorns influeixen sobre les persones.
- Reconèixer els factors que influeixen en les persones durant un règim democràtic o totalitari en comparació amb el context actual.
- Reflexionar críticament sobre les nostres pròpies fonts d'informació, i fins a quin punt poden estar influïdes per la desinformació o biaixos algorítmics.
- Valorar la importància del dret a la informació i a la llibertat de premsa com a pilars bàsics d' un règim democràtic.

Pas 1: Introducció (10 minuts)

Per captar l'interès dels i les participants, comença plantejant la pregunta: Què o qui t'influeix en la vida? Qui són els teus *influencers*?, animant-los que escriguin en un paper el seu propi nom, 5 persones que els han influenciat en la vida, especificant de què els coneixen (p.e. si són familiars, amistats, *influencers* de xarxes socials, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, sèries, teories, anades, etc.) quin gènere tenen, i de quins temes solen parlar, des de quins valors, ideologies, cosmovisions, etc. Un cop escrit, convida que comparteixin la seva informació amb el grup. Una vegada hagin respost, es recullen els papers (seran útils per al pas 4).

Pas 2: Visualització dels testimonis (20 minuts)

Forma quatre grups i assigna a cadascú alguns fragments perquè els visualitzin (veure Narrativa Què t'influeix en la vida?). Cada grup ha d'identificar, en els fragments que li han estat assignats, les preguntes següents:

- Qui són les persones dels fragments?
- De què parlen?
- Què va influir en les seves vides i per què?

Pas 3: Identificar perspectives en grups petits (25 minuts)

Els mateixos quatre grups han de llegir, a continuació, els textos dels fragments assignats de l'Annex 2 i analitzar, entre tots els membres del grup, les declaracions dels testimonis responent a les preguntes de l'Annex 3.

Pas 4: Anàlisi de les influències (30 minuts)

A continuació, cada grup realitzarà una tasca diferent: Els grups 1 i 2 analitzaran la informació de què influencia a les persones del grup (informació recollida en el pas 1 de l'activitat), els grups 3 i 4 analitzaran la informació de què influencia als testimonis (informació recollida en l'última pregunta de cada anàlisi del testimoni de l'Annex 3, pas 3).

El grup 1 resumirà la informació del pas 1 creant 2 estadístiques que resumeixin la informació de la classe en percentatges sobre: Quin tipus d'influències són? (p.e. si són familiars, amistats, *influencers* de xarxes socials, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, sèries, teories, anades, etc.), utilitzant les categories que els semblin pertinents; i quin gènere tenen? (si són sèries, llibres, etc, poden especificar l'opció "altres").

El grup 2 resumirà la informació del pas 1 creant 2 estadístiques que resumeixin la informació de la classe en percentatges sobre: De quins temes solen parlar? i/o Quines idees i valors transmeten? (hauran d'agrupar-los per les categories que els semblin pertinents) i, per a cada cas, ¿Aquestes influències tenen a veure amb la democràcia? (el grup pot valorar, per a cada influència, "si" o "no", o "molt", "poc", "res").

El grup 3 resumirà part de la informació del pas 3 creant 2 estadístiques que resumeixin la informació dels testimonis en percentatges: Quin tipus d'influències són? (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, sèries, teories, anades, etc.) utilitzant les categories que els semblin pertinents; i quin gènere tenen (si són sèries, etc. poden especificar l'opció "altres").

El grup 4 resumirà part de la informació del pas 3 creant 2 estadístiques que resumeixin la informació dels testimonis en percentatges: De quins temes solen parlar? i/o Quines idees i valors transmeten? (hauran d'agrupar-los per les categories que els semblin pertinents) i, per a cada cas, ¿Aquestes influències tenen a veure amb la democràcia? (el grup pot valorar, per exemple, per a cada influència, "si" o "no", o "molt", "poc", "res").

Pas 5: Comparació i debat (15 minuts)

Cada grup presenta les seves estadístiques al grup gran (2 minuts per grup per presentar els seus treballs). Per facilitar la identificació de les similituds i diferències entre les troballes dels grups, és recomanable que les presentacions siguin en el següent ordre: grups 1, 3, i després 2 i 4.

Faciliteu una discussió plenària sobre les similituds i diferències que identifiquen i reflexionin sobre les següents preguntes orientadores:

- A grans trets, què i qui influïa abans i què influeix ara? Sobre quins temes influïa abans i ara? En quina mesura tenia i té a veure amb temes relacionats amb la democràcia? Quines similituds i diferències veiem?
- Tant en el cas dels testimonis com en el del grup es tracta de fonts d'informació de confiança? Són fiables? Algunes poden tenir interessos al darrere? Si és que sí, de quin tipus?
- Referent a les influències del grup, són influències diversificades o parlen des de punts de vista semblants? Perquè és important diversificar fonts d'informació o d'influència? És això fàcil amb els canals de comunicació actuals? Era fàcil abans amb els canals de comunicació existents en els contextos dels testimonis?
- Quin paper juga la desinformació, els algorismes, i les fake news en la democràcia o la seva falta d'ella? ¿Perquè la informació plural i veraç és una condició de la democràcia? (relacionar amb el fet que es consideri un "quart poder").

Pas 6: Bitllet de sortida (5 minuts)

Demana als alumnes que omplin individualment l'Annex 4, que és un Bitllet de sortida que destaca els aprenentatges de l'activitat.

Annex 1: Breus biografies dels testimonis

Lisbeth Ruiz Sánchez

Lisbeth Ruiz Sánchez (35) va néixer i va créixer a Cuba. De nena va formar part dels Pioners de la Batalla d'Idees, un moviment de protesta organitzat per Fidel Castro el 1999 pel retorn d'Elián González. Té una Mestria en Comunicació per la Universitat de l'Havana. A Cuba va treballar per a la ràdio i la televisió nacionals des dels 10 anys. Es va instal·lar a Bèlgica el 2015 després de sortir de Cuba per primera vegada en un viatge al voltant del món amb Viva la Gente, una organització estatunidenca sense ànim de lucre. Avui viu a Amberes amb els seus 3 fills i treballa com a comercialitzadora digital.

Michaela Bedrníková

Michaela Bedrníková (56) és una experta en farmàcia de la República Txeca. Va ser membre del moviment comunista pioner en la seva primera infància. Com a estudiant de secundària, es va convertir en una cristiana activa. Va ser membre de diferents grups juvenils evangèlics semi-il·legals. Els seus amics eren dissidents, fills de pares dissidents i familiars de presos polítics. Va participar en activitats religioses no oficials i en les protestes estudiantils la tardor de 1989.

Nikos Vatopoulos

Nikos Vatopoulos, grec de 64 anys, és periodista del diari Kathimerini, escriptor i fotògraf, especialitzat en cultura urbana i urbanologia d'Atenes. Va créixer en una família burgesa conservadora. El seu despertar polític es va produir sota la influència de l'aixecament de l'Escola Politècnica d'Atenes durant la dictadura, quan va descobrir de jove adolescent que no tots els que protestaven eren "comunistes" o hostils a l'essència de l'Estat. No va participar en cap activitat de resistència però era conscient del que significava la necessitat de la democràcia. Creu en l'educació inclusiva i ciutadana.

Petros Pizanias

Petros Pizanias (77), professor emèrit de la Universitat Jònica, va néixer a Atenes, Grècia, al barri de Gargaretta, el 1947. Durant la dictadura va dur a terme alguns actes de resistència. Per poder respirar va fugir a França quan tenia 20 anys. A París es va convertir en membre de grups de resistència contra la dictadura grega. Va estudiar Sociologia i Història. En tornar a Grècia va ser un membre molt actiu d'un partit polític d'esquerres. Actualment escriu articles sobre la situació política actual i la qualitat de la democràcia.

Andrés Ruiz Grima

Andrés Ruiz Grima (72), va néixer a Andalusia i viu a Catalunya. Actualment està jubilat, però després de dues circumnavegacions continua navegant sempre que té l'ocasió. Empresonat als 20 anys pel seu activisme anti-franquista, també ha participat a laioflautes (organització d'avis i àvies del moviment 15M el 2011) i ha defensat el dret a l'autodeterminació de Catalunya (el 2017). Proper a les idees anarquistes, no vota i és partidari de la democràcia participativa.

Juozas Malickas

Juozas Malickas, de 52 anys, és professor d'història a Lituània. Utilitza la seva història de vida per unir el passat i el present de Lituània. Crescut a tot Lituània, va emigrar als Estats Units durant 20 anys, abans de tornar a Lituània el 2020. Juozas ofereix una perspectiva de primera mà sobre la Lituània soviètica i posterior a la independència, destacant també els canvis d'una ciutat petita i limitada a la dinàmica Vilna d'avui en dia.

Vladímir Davydov

Vladimir Davydov (63), resident de tota la vida a Vilna i consultor empresarial, només va descobrir la veritat sobre els crims soviètics, els dissidents i la història de Lituània després de la independència el 1990. Criat en una família lleial al règim, la independència li va portar una arma de doble fil: la por pel futur dels russos lituans com ell, juntament amb una crisi d'identitat. No obstant això, també li va aportar fronteres obertes i l'oportunitat d'aprendre la veritat, viatjar i escollir el seu propi camí.

Amir Mohammadi

Amir Mohammadi (39 anys) va arribar a Països Baixos el 2016 com a refugiat de l'Iran. No va rebre permís de residència, però tampoc va poder tornar i, per tant, va viure 6 anys a l'ombra com a indocumentat. Al final va obtenir un permís de residència. Amir sap millor que ningú el que és no tenir drets.

Armandina Soares

Armandina Soares, de 80 anys, és professora jubilada d'una escola pública portuguesa. El 1974, va viure a Angola on va presidir el 25 d'abril (Revolució dels clavells) i la fi de la guerra colonial. A Angola, com a mestra, es va convertir en activista anticolonial i pro descolonització, lluitant per la independència. De tornada a Portugal, va exercir com a mestra molt compromesa en els camps de l'educació "multicultural" als anys 90 ja principis del mil·lenni, lluitant per l'accés a la igualtat de drets de les comunitats romanís.

Milice Ribeiro Dos Santos

Milice Ribeiro Dos Santos (79) és portuguesa, psicòloga i terapeuta familiar jubilada. De família antidictatorial, es va exiliar a París, França, el 1964, amb el seu company que escapava del reclutament militar obligatori per a la guerra portuguesa a les colònies africanes. Va tornar a Portugal el 1975, un any després de la revolució democràtica. Va lluitar pels drets dels joves institucionalitzats i pels drets a la salut sexual de les dones en un país en transició que partia d'un context de dictadura catòlic conservador.

Iván Florián

Ivan Florian (52), nascut a Romania, era militar en el moment de la revolució anticomunista el 1989. A partir del 1997 va treballar a l'empresa de transport públic de Bucarest. Des del 2010 va denunciar, dins de la seva empresa, diversos fraus de gestió. En la dècada següent, aproximadament 20 persones es van convertir en denunciants d'integritat sota la seva tutorització, formant una xarxa a nivell nacional. Va presentar queixes a Brussel·les i va presentar peticions a favor d'una llei sobre denunciants, retornant la llei al Parlament romanès perquè la revisés.

Annex 2: Fragments de text per grup

Grup 1

Juozas Malickas (Lituània)

Bé, la meva idea de la vida a l'estranger estava modelada per la maquinària de propaganda soviètica, que era molt consistent. Era molt persistent i explicava de manera molt coherent què era Occident: que era el mal, que estava ideològicament equivocada... Encara que econòmicament potser no ho semblés, perquè es vestien millor, tenien més diversitat. Però en termes humans, recordo perfectament que les notícies mostraven persones sense llar als carrers dels Estats Units, manifestacions on es copejava la gent... i que ells, els americans, volien conquerir-nos.

Juozas Malickas (Lituània)

La visió de la meva mare sobre Occident també era negativa: que era una societat socialment injusta, que permetia que la gent fos pobre, que permetia que la gent estigués sense llar, que permetia que la gent morís de gana. I per a ella, aquests eren els seus punts de referència per dir: "Per això la nostra societat és millor" I jo compartia la mateixa percepció.

Lisbeth Ruiz Sánchez
(Bèlgica)

I més tard, quan vaig créixer, sempre vaig romandre amb els meus pares. A Cuba, quan et fas gran, et quedes amb els teus pares. Així que he tingut els mateixos costums tota la meva vida, perquè no he marxat de casa. I això també és agradable. De vegades en una casa, pots veure tres o quatre generacions vivint juntes. Perquè econòmicament no és possible buscar el teu propi lloc. Així que hi vius tota la vida. I estàs envoltada de tot l'amor i la calidesa de la teva família. Mai em vaig preguntar com era el món fora. No havia sentit la necessitat de saber com és el món fora de Cuba. Perquè per a mi, això era la meva

	zona de confort, el meu lloc segur. I simplement no tenia la necessitat de fer-ho. També estàvem vivint en un sistema social on no es permetia que entrés gairebé res de l'exterior. Especialment a través dels mitjans de comunicació, la televisió i la ràdio, ja que tot és del govern. No hi ha mitjans privats, no reps moltes imatges de com és la vida fora de Cuba. I si això no ho coneixes, llavors... tampoc no ho busques. Així que per a mi, allò era com "som feliços aquí". I pensava "tothom fora de Cuba viu una mica de la mateixa manera". Aquesta era el meu petit món de fantasia de quan era petita. Per a mi, hi havia un abans i un després del 2013. Quan vaig fer el meu primer gran viatge al voltant del món i vaig poder veure amb els meus propis ulls el que passava fora de Cuba i com de diferents era també a altres països.
--	---

Petros Pizantias (Grècia)	Des dels 16-17 anys vaig sentir la necessitat de marxar, d'obrir-me. Als 16-17 anys vol dir al voltant del 1963-1964, una època en què el país va experimentar grans i intenses agitacions polítiques, i dues persones em van introduir en aquestes. Dues persones. Una d'aquestes persones era el meu germà, que des de molt jove era d'esquerres, fins i tot comunista, membre de la joventut de Lambrakis, i em va agafar per la mà, i em deia què havia de llegir, algo que jo no volia escoltar, però ho feia perquè el meu germà gran m'ho imposava. A més, em portava al cinema a veure obres importants, que jo tampoc hagués escollit. Preferia els westerns, les aventures amb guerres i coses així. El cinema era molt important per a tota la família. Anàvem molt al cinema i els meus pares anaven al teatre sense nosaltres, i lectures, diaris, etc. El segon procés, diguem-ne, el grup que d'alguna manera em va polititzar, que em va fer entendre que la política és important, eren les converses que es feien cada matí de diumenge a casa nostra, amb els amics del meu pare, on tots els seus amics, excepte ell mateix, eren d'esquerres. I parlaven, portaven diaris, llegien, conversaven i la meva mare preparava berenars, cafès i coses així, i jo estava allà i els escoltava.
---------------------------	--

Grup 2

Nikos Vatopoulos (Grècia)	En general, jo era un nen que llegia molt. Tot i que al 1967 no teníem televisió a casa – vam aconseguir-la el 1968 – i potser en podem parlar més tard, jo sabia, crec que per sobre de la mitjana, el que passava fora de Grècia. Primer de tot, el meu pare, que era anglòfon, era subscriptor de la revista Times, la Times Magazine americana, i recordo que l'enviaven a casa cada setmana. La llegia el meu pare, me la donava, i tot i que era molt petit, la fullejava. I recordo que sempre retallava fotos o intentava entendre alguna cosa. Ho dic perquè des de molt petit em va impactar el fet que hi ha tantes coses interessants lluny del que passa a casa. Això em va ajudar bastant, crec, i per això ho menciono, tant les fotos com les audicions en general, la música que escoltàvem a casa, perquè al pare li agradava molt la música i cantava molt bé, cosa que no vam heretar els seus fills. Vull dir el diferent tipus de música que escoltàvem, la varietat de música i les notícies estrangeres. Com a nen petit, em va despertar una curiositat i una sensació que hi ha moltes coses que no puc entendre, que potser no puc veure, però que segurament és algo que m'està esperant.
Nikos Vatopoulos (Grècia)	I d'altra banda, era molt interessant perquè cada opressió comporta el sorgiment del seu contrari, ¿no? Com van néixer les emissores de ràdio pirata per aquell llavors, il·legals per suposat, i com es va difondre la música rock estrangera i tots els moviments musicals progressistes a través de canals clandestins, però que també es van generalitzar i quina enorme influència van tenir en la indústria musical. Tota la música estrangera progressista, no només la música pop que, per suposat, era, és i serà sempre

	popular, concerneix tothom, sinó un gènere musical més sofisticat, que sens dubte estava polititzat per Anglaterra, pels Estats Units, que havia trobat canals de comunicació amb la joventut grega.
--	--

Nikos Vatopoulos (Grècia)	La memòria de la transició tal com l'he descrit i tal com estava segellada en mi i que ara estic obrint, el que mostra com de fort em va impactar, després de tantes dècades, potser l'havia viscut més en silenci, però tot i això havia tingut un impacte molt intens. Sens dubte em va formar. Considero, doncs, que aquesta mena de pas, aquesta transició, del règim dictatorial a la lliure democràcia, crec que comporta una ruptura, però també una obertura. Com a mínim, a la meva generació, em va definir d'una manera molt forta.
---------------------------	--

Ivan Florian (Romania)	La resta del món només arribava a nosaltres a través de cintes pirates. Tant d'àudio per al reproductor de cassetts com de vídeo per veure una pel·lícula. En algun moment, certes estructures van aconseguir llogar una sala per “reproduir vídeos”, com solien dir. Això vol dir: tenia un televisor a color, un reproductor de vídeo, i pagaves per veure una pel·lícula en particular. També recordo que vaig passar molt de temps a Lipscani. Hi havia un cinema, hi vaig anar i em vaig quedar fent cua molta estona per veure E.T., l'extraterrestre. Va ser la primera pel·lícula que vaig veure en vídeo; Després Rocky es va fer famós. Recordo que vaig començar a entrenar amb amics del barri, i anàvem a la Politècnica, corríem per les escales, ens sentíem com el Rocky. Era com la nostra via d'escapament d'aquella situació. I automàticament anhelàvem una Coca-Cola o una Pepsi d'aquells anuncis o pel·lícules i ens imaginàvem el que passava allà, i com n'era de bo.
------------------------	--

Grup 3

Armandina Soares (Portugal)

Pel que fa a la situació del país, sempre teníem l'expectativa que Salazar desaparegués del mapa, per tant, sí que aspiràvem a una vida diferent a Portugal. Teníem alguna informació sobre el que passava, perquè alguns escoltàvem aquella emissió, ja no recordo com es deia, aquella que era clandestina. Per tant, anàvem sabent el que passava, teníem accés a lectures, Sartre, per exemple, que era una referència per a tots nosaltres, Simone de Beauvoir. Per tant, coneixíem alguna cosa del que passava al món, fins i tot perquè jo, per exemple, amb un grup dels meus amics, anàvem a la llibreria, com ja t'he explicat, crec que es deia Divulgació, i sempre tenia llibres prohibits, amagats i ja ens coneixia, per tant, teníem accés a comprar aquests llibres. Jo tenia molts llibres prohibits. De fet, és una de les coses que sempre he fet. A casa meva, aquest és un problema quan em mori... què es farà amb tants llibres. És molt complicat. Com era comprar llibres prohibits? Com es feia això? Quan arribàvem allà i preguntàvem, ja sabíem més o menys què hi havia. Deiem el que volíem, no hi havia cap problema, ens ho donaven, pagàvem. Ja ens coneixien també. Anàvem sovint perquè, afortunadament, prèviament els llibres no tenien censura. Els llibres només eren censurats després d'estar impresos i fins i tot distribuïts a les llibreries. O sigui, que els retiraven de les llibreries.

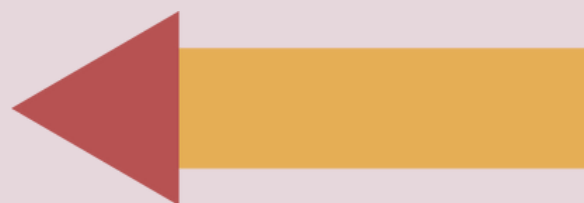
Vladimir Davydov (Lituània)

Durant l'era soviètica, el nostre país estava tancat i era difícil sortir a l'estranger. Era considerat un cas excepcional. De vegades la gent podia viatjar de països socialistes a països capitalistes, però no gaire sovint. Però viatgem molt dins de la Unió Soviètica. Jo vaig ser a Crimea. La meva germana va estudiar a Sant Petersburg, així que vaig visitar Sant Petersburg i Moscou i altres ciutats. I més tard, durant els meus estudis, la meva passió eren els viatges i el turisme esportiu, així que vaig estar al Càucàs, Tian Shan i Pamir... i altres regions de la Unió Soviètica. Vaig tenir l'oportunitat de viatjar molt i veure com eren altres països. Però diguem que en termes d'anar més enllà, en realitat jo no somiava amb això. Per nosaltres, viatjar a l'estranger, per exemple a un país capitalista, era gairebé com viatjar a la Lluna ara. Així que no teníem grans esperances de veure aquest món molt àmpliament, No en teníem cap. Com que no sabíem què hi ha allà fora, tampoc teníem tanta necessitat, perquè ni tan sols teníem oportunitat de viatjar. No teníem grans il·lusions sobre la democràcia, sabíem que les anomenades eleccions en realitat no existien, perquè a les eleccions només hi participava un candidat. I això passava sovint. I aquest candidat era proposat, diguem-ne, pels òrgans del partit. I bé, en realitat és que ja estava pràcticament elegit. Aquesta votació només era una formalitat, perquè més del 90% dels vots anaven per a un candidat, l'únic candidat. Estava clar que realment no era una elecció real. Però hi havia una altra cosa. Una confiança real en el govern, perquè hi havia aquest adoctrinament, hi havia propaganda, hi havia aprenentatge, un procés tant a l'escola com a la feina. I aquest tipus de situació que es considerava normal, diguem-ne. Encara que d'altra banda enteníem que en realitat... això no eren eleccions, sinó un nomenament de facto. Bé, jo crec que hi havia una opinió oficial que era inculcada, i aquesta opinió era compartida per molts dels habitants, diguem-ne. Per suposat que havíem sentit que hi havia dissidents, que hi havia gent que protestava.

	Però aquestes persones eren molt poques i en realitat no compreníem realment les protestes i els motius.
--	--

Vladimir Davydov (Lituània)	Quan vaig servir a l'exèrcit, em vaig afiliar al Partit Comunista. Per conveniència, diguem-ne. Si volies fer carrera a la Unió Soviètica, havies de ser membre del partit.
-----------------------------	---

Amir Mohammadi (Països Baixos)	En alguns països, especialment al país d'on vinc, l'Iran, les coses més petites de la vida estan barrejades amb la política. No pots mantenir-te al marge de la política perquè la política pot passar per sobre de tu. Estan decidint sobre cada part de la teva vida i cada decisió que prenen té conseqüències sobre tu. Automàticament la gent tria dues formes: o s'allunyen de tot i se centren només en la seva pròpia vida, ignorant tota la realitat o decideixen lluitar i participar per fer canvis.
--------------------------------	---

Grup 4

Milice Ribeiro Do Santos
(Portugal)

Però també vaig néixer en una família acollidora, atenta, “que estava en l'oposició”, com s'acostumava a dir. I amb una manera de ser com a família molt diferent del context, que era una mena de “mantingui el cap baix”, repressió, i d'una manca de benestar i de valors que eren molt oposats als de la meva família. I això creava un clima... els meus pares... El meu pare era metge, bibliòfil, molt amant de les arts. La meva mare era casa, però creaven un ambient acollidor i càlid que feia que tots els meus amics i amigues els agradés molt venir a casa i poder discutir lliurement. I discutir també amb els meus pares i poder expressar idees. Era un ambient molt sà.

Fins i tot les converses o els petons amorosos al carrer estaven prohibits. De fet, casa meva era una mica el refugi per a certs grups de gent, això és cert.

Michaela Bedrníková
(República Txeca)

Recordo una vegada, en segon curs, vaig veure emocionada a casa, molt contenta de l'escola, perquè ens havien projectat una pel·lícula preciosa sobre Lenin, molt emocionant i impactant. Se l'ha emocionat a la meva mare, mentre ella cuinava. Regirava alguna cosa a la paella i ni tan sols em mirava, cosa que la meva mare no solia fer. Quan li ho contava, ni tan sols em mirava. I després simplement va fer un comentari al respecte. Així va ser la meva primera experiència. Jo havia crescut en aquell ambient, però en aquell moment també vaig rebre una lliçó molt important, que els pares en realitat no consideraven aquest règim com a correcte i que simplement estaven en desacord amb el que estava passant.

Andres Ruiz Grima
(Espanya)

En connexió amb alguns amics comentàvem coses i començàvem a llegir coses. I llavors tenia una actitud crítica. Ens influenciava molt la Revolució Russa, evidentment, però teníem el nostre "però". Dèiem, quan comences a filar coses, dèiem "Bueno, muy bien, la Revolución se hace para el pueblo, y se hace el nombre del pueblo, pero luego se le quita el poder al pueblo". És el comitè central del partit el que... I això no em quadrava gaire. I ja amb l'estalinisme i amb tot el que vam veure al 68 també, a Praga i ja anteriorment a Hongria del 56, aquestes coses xiulien una mica. No? Si això és una revolució... I és clar, quan llavors llegeixes que a Rússia hi va haver un principi de revolució que es van apropiat els bolxevics d'això, que era "tot el poder per als soviets", després no va ser "tot el poder per als soviets". El poder se'n va anar al Comitè Central del Partit Comunista. I això a mi m'xiuejava, tot i que he tingut... El comunisme com a tal, com a ideologia, té moltes variants i pot ser una solució a la humanitat. Però o s'afina en el tema de qui té el poder o aquí no anem a cap costat. Totes les revolucions fracassen, aquí està amb la Xina o la Russa. Si això és una revolució... Jo em vaig adonar de la meva tendència llibertària o de la meva tendència perquè m'ho van dir. El primer contacte amb gent del Partit Comunista o de Comissions Obreres i tal, quan jo matisava algunes coses que em comentaven en algun bar allà mig clandestí i tal, sense cap influència de l'anarquisme, ni de la CNT ni res, doncs jo matisava coses, "bo, llavors tu ets anarquista", "tu ets un utòpic". Dic, "doncs seré un utòpic, o seré anarquista, no ho sé". Jo mai he venut dogma ni he venut ideologia, mai. Demà, ni a les xarxes socials avui dia, no ho faig, mai. Ni poso bandera, ni poso ideologia. Faig la meva opinió i contrasto i busco informació, però mai veient una ideologia com una solució de la humanitat. Crec que o el poder és horitzontal, o no hi ha revolució que valgui. Sempre hi haurà una camarilla, plora qui, plorar oligarques capitalistes, o oligarques d'un partit, sempre es faran amb el poder, es faran amb les revolucions, sempre.

Annex 3: Preguntes per grup

Grup 1

Fragment: Juozas Malickas (Lituània)

1. Quin paper va jugar la propaganda soviètica en la formació de les percepcions públiques d'Occident segons Juozas Malickas?
2. Com contrastava la representació soviètica d'Occident amb els ideals occidentals, i per què podria ser significatiu des d'una perspectiva històrica?
3. Com es va alinear la visió d'Occident de la mare de Juozas amb la postura del govern soviètic?
4. Què suggereix aquest relat sobre les polítiques aïllacionistes de la Unió Soviètica en termes del seu impacte en les percepcions individuals d'Occident?
5. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Fragment: Lisbeth Ruiz Sánchez (Bèlgica)

1. De quina manera el fet de viure amb la família estesa va emmotllar la visió del món de Lisbeth Ruiz Sánchez i les seves percepcions de la vida fora de Cuba?
2. Quin paper va jugar el control dels mitjans de comunicació per part del govern cubà en la formació de la comprensió de Lisbeth de la vida més enllà de Cuba?
3. De quina manera les experiències de Lisbeth en créixer a Cuba van canviar la seva perspectiva sobre la sensació de seguretat que proporciona el sistema estatal?
4. Quin impacte va tenir el viatge de Lisbeth al voltant del món el 2013 en la seva comprensió de la vida fora de Cuba?
5. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Fragment: Petros Pizanias (Grècia)

1. Com va influir el clima polític a Grècia a principis de la dècada de 1960 en l'interès del testimoni per la política?
2. De quines maneres van servir les reunions familiars i socials com a mitjà d'educació política per al testimoni?
3. Quina influència van tenir el germà del testimoni i les seves preferències culturals en la seva consciència política?
4. Com van influir l'art i la cultura (especialment el cinema i la literatura) en les opinions polítiques de la Grècia de mitjan segle XX?
5. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Grup 2

Fragment: Nikos Vatopoulos (Grècia)

1. Com va influir l'accés a la revista Time i a la música estrangera en la curiositat del testimoni sobre la vida fora de Grècia?
2. Quina era la importància de les estacions de ràdio "pirates" i els canals de música underground a la Grècia de la dècada de 1960, segons el testimoni?
3. De quina manera suggereix el testimoni que l'experiència de viure sota una dictadura va influir en la cultura juvenil grega?
4. Què vol dir el testimoni amb "la Transició" i com descriu el seu impacte en ell i en la seva generació en termes d'efectes emocionals i socials?
5. De quina manera el relat del testimoni proporciona informació sobre el paper de l'exposició cultural (com la música i les revistes) com una forma de resistència o escapament mental?
6. Per què creu el testimoni que els canvis polítics i culturals de la seva joventut hi van tenir un impacte durador?
7. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Fragment: Ivan Florian (Romania)

1. De quina manera les cintes piratejades i les sales de vídeo llogades van servir de connexió amb el món exterior per al Testimoni i altres persones de la seva comunitat?
2. ¿Per què veure una pel·lícula com E.T. o Rocky, era una experiència memorable per al testimoni, i com van influir aquestes pel·lícules en les activitats dels joves locals?
3. Quin paper van jugar els productes de consum com Coca-Cola o Pepsi en la formació de la visió del testimoni sobre la vida fora del seu país? Eren símbols d'un estil de vida idealitzat?
4. Com il·lustra l'experiència del testimoni l'impacte cultural dels mitjans de comunicació occidentals en països on el contingut estranger estava restringit?
5. Què revela el fet de fer cua durant hores per veure una pel·lícula piratejada sobre l'ambient social i cultural del país del testimoni en aquella època?
6. De quina manera el contacte amb els mitjans de comunicació i la música estrangers va servir com una forma de resistència i un "escapament" personal per al testimoni?
7. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Grup 3

Fragment: Armandina Soares (Portugal)

1. De quina manera les transmissions de radio clandestines i la literatura prohibida van permetre que la testimoni compregués la vida més enllà de Portugal durant el govern de Salazar?
2. Quin paper van jugar escriptors com Jean-Paul Sartre i Simone de Beauvoir en la vida intel·lectual del testimoni i dels seus amics?
3. Com van aconseguir el testimoni i els seus amics accedir a llibres prohibits, i què ens diu això sobre el sistema de censura a Portugal?
4. De quina manera l'experiència del testimoni amb els llibres prohibits i la informació reflecteix la resistència al règim de Salazar?
5. Què revela aquest relat sobre el clima cultural a Portugal sota Salazar, particularment pel que fa a l'accessibilitat i la censura de les idees?
6. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Fragment: Vladimir Davydov (Lituània)

1. Com van influir les experiències del testimoni viatjant dins la Unió Soviètica en la seva visió del món més enllà de les seves fronteres?
2. Quins desafiaments o barreres impediien als ciutadans soviètics viatjar a l'estranger, i com això va emmotllar la seva perspectiva sobre els països estrangers?
3. Com descriu el testimoni les eleccions soviètiques, i què revela això sobre el clima polític a la Unió Soviètica?
4. Per què creu el testimoni que hi havia confiança en el govern soviètic malgrat la manca d'eleccions genuïnes? Hi havia una pràctica política que actuava per reforçar la lleialtat al govern?
5. Quines van ser les motivacions per unir-se al Partit Comunista, segons el testimoni, i com reflecteix això la dinàmica de la carrera professional a la Unió Soviètica?
6. De quina manera la perspectiva del testimoni sobre els dissidents i les protestes reflecteix l'actitud social més àmplia cap a la dissidència política a la Unió Soviètica?
7. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Fragment: Amir Mohammadi (Països Baixos)

1. A què es refereix Amir quan diu que "les coses més petites de la vida estan barrejades amb la política" a l'Iran?
2. Com descriu Amir els dos enfocaments principals que els iranians adopten cap a la política: algunes persones poden optar per retirar-se de la política, mentre que d'altres decideixen resistir activament?
3. Quina perspectiva ofereix la perspectiva d'Amir sobre els desafiaments socials més amplis que enfronten les persones que viuen sota règims políticament restrictius?
4. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Grup 4

Fragmento: Milice Ribeiro do Santos (Portugal)

1. En què es diferenciava l'entorn familiar de Milice de l'ambient social general sota un règim opressiu, i quin paper exercia la seva llar per als amics i visitants?
2. De quina manera va servir la casa de Milice com un "refugi" per a la discussió oberta, i per què era això important sota les condicions polítiques en què vivien?
3. Quins valors van inculcar els pares de Milice a la seva llar, i com contrastaven aquests valors amb els promoguts per l'entorn polític circumdant?
4. Per què l'experiència de Milice podria reflectir una dinàmica social més àmplia per a les persones que s'oposen als règims opressius?
5. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Fragment: Michaela Bedrníková (Txèquia)

1. ¿Què va revelar la reacció de la mare de Michaela al seu entusiasme per la pel·lícula de Lenin sobre la posició de la seva família cap al règim polític?
2. De quina manera aquesta experiència va influir en la comprensió de Michaela de les opinions de la seva família sobre el govern?
3. Quin significat té la història de Michaela pel que fa a la influència de la propaganda patrocínada per l'estat en els nens petits?
4. Com il·lustra el relat de Michaela la divisió generacional en les respostes a la propaganda governamental als països d'influència soviètica?
5. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Fragment: Andrés Ruiz Grima (Espanya)

1. Com descriu el testimoni la seva admiració inicial per la Revolució Russa i què els va portar a la seva desil·lusió final?
2. Quins esdeveniments concrets, com els d'Hongria i Txecoslovàquia, van contribuir als dubtes del testimoni sobre l'èxit de les revolucions comunistes?
3. Què vol dir el testimoni amb una estructura de poder "horitzontal", i per què creu que és essencial per a una revolució vàlida?
4. Com van influir les interaccions del testimoni amb els membres del Partit Comunista i les Comissions Obreres en la seva comprensió d'etiquetes polítiques com "anarquista" o "utòpica"?
5. Què ha influït en la vida del testimoni? (especifiqueu de quin tipus (p.e. si són familiars, amistats, artistes, intel·lectuals, activistes, etc. o també llibres, teories, idees, etc.); si són persones, quin gènere tenen; i de quins temes solien parlar.

Annex 4: Bitllet de sortida

1. Què influència de forma similar als testimonis i a les persones del grup:

2. Què influència de forma diferent als testimonis i a les persones del grup:

3. Et sembla que en l'actualitat més fàcil o més difícil arribar a informació diversificada i veraç, en comparació amb els contextos que van viure els testimonis? Argumenta perquè.

4. Quines condicions ha de tenir la informació perquè contribueixi a la democràcia?

5. L'activitat d'avui en una paraula:

Saps el que pensen els teus avis de la joventut?

Activitat

Activitat 6: Diàleg transgeneracional

Annexos

Annex 1: Breus biografies dels testimonis

Annex 2: Fragments de text

Annex 3: Quines són les expectatives de la joventut d'avui?

Annex 4: Què significa la democràcia per a la ciutadania?

Annex 5: Què significa viure en una societat totalitària?

Annex 6: Com participo?

Enllaços

Fragments

Narrativa per ¿Saps el que pensen els teus avis de la joventut?

Activitat 6:

Diàleg Transgeneracional

Denis Detling i Vassiliki Sakka

Adaptació de Cécile Barbeito

L'activitat *Saps el que pensen els teus avis de la joventut?*, està dissenyada per a participants de 14 a 17 anys. Se centra a explorar la democràcia i la participació a través de perspectives històriques i intergeneracionals. Durant 90-100 minuts, els participants reflexionaran sobre la vida sota règims totalitaris, comprendran els principis democràtics i analitzaran les expectatives socials posades en la joventut. A través de discussions, activitats grupals, recursos multimèdia i diàleg intergeneracional, l'activitat fomenta el pensament crític, la col·laboració i l'empatia. Conclou amb una pluja d'idees sobre formes pràctiques en les quals poden contribuir a donar forma a la democràcia, fomentant la participació cívica activa i la responsabilitat.

Activitat d'aprenentatge: Diàleg transgeneracional

Grup d'edat: 14 - 17 anys

Durada: 90-100 minuts (poden dividir-se en 2 sessions de 50 minuts)

Materials: Narrativa, Biografies breus de testimonis (Annex 1), Fragments de text (Annex 2), Quines són les expectatives de la joventut d'avui? (Annex 3), Què significa la democràcia per a la ciutadania? (Annex 4), Què significa viure en una societat totalitària? (Annex 5), i Com participo? (Annex 6). Post-its, retoladors.

Fragments:

Fragmento 1: Ovidia Sánchez Raquena (Espanya).

Fragmento 2: Petros Pizanias (Grècia).

Fragmento 3: Slobodanka Moravčević (Bèlgica).

Fragmento 4: Norbert Ngila (Bèlgica).

Fragmento 5: Nikos Vatopoulos (Grècia).

Fragmento 6: Željko Rogina

Fragmento 7: Rasa Kaušakienė (Lituània).

Fragmento 8: Joanna Miłosz-Piekarska

Resultats d'aprenentatge:

A través d'aquesta activitat, els i les participants podran:

- Reflexionar sobre la importància de la responsabilitat cívica i la participació en la democràcia.
- Reconèixer les expectatives respecte de la democràcia (esperança, decepció) i comparar-les amb perspectiva intergeneracional.
- Valorar el paper i els drets de la ciutadania en una societat democràtica.
- Practicar la discussió col·laborativa i les habilitats de presentació.
- Millorar l'empatia, apreciar les diferències generacionals i aprendre de les experiències passades.

Pas 1: Introducció (10 minuts)

Introdueix breument el tema amb l'ajuda d'algunes preguntes orientadores: Què creus que pensen els teus pares i avis de tu (participants o joves en general) avui dia, del teu estil de vida, de forma de viure? Què et diuen? Saps com eren les vides dels teus avis i àvies abans de la democràcia? T'ho han explicat alguna vegada? Creus que podien "participar" en aquest context? Si és que sí, com?

Pas 2: Expectatives cap a la joventut (25 + 15 minuts)

Visualitzeu la Narració ('25) amb els fragments de testimonis dels avis, àvies, o generacions més grans compartint els seus punts de vista sobre la joventut i la democràcia. Dialogueu entre el grup: Què esperen els testimonis de la joventut en la societat actual? —Us sembla que aquestes expectatives dels altres estan al

vostre abast? —Perquè? —Per què no? —Per què creieu que s'espera que siguin els joves els que hi participin més i aconseguixin canvis? —Us sembla justificat? —Per què si? —Per què no? Algun comentari dels testimonis us ha sorprès o fet pensar? Quin i per què?

Pas 3: Discussió sobre la participació (30 minuts)

Amb l'objectiu de reflexionar sobre quines formes existeixen de participar en la democràcia, divideix els i les participants en grups de 4 persones. Demana a la meitat dels grups que identifiquin formes de participació basant-se en els fragments de la Narrativa, i a l'altra meitat de grups que faci una pluja d'idees, basant-se en les seves pròpies idees. Tots han d'escriure les seves idees en post-its, intentant que la informació sigui el més concreta possible pel que fa a l'acció i el motiu (p.e. "manifestar-se davant de l'ajuntament per demanar un centre sanitari"), i el dret o llibertat amb el qual es relaciona. En finalitzar la reflexió per grups (10 minuts), han d'enganxar els post-its en un "Mur de la participació".

En discussió plenària, reviseu i acabeu d'agrupar les idees similars (podeu fer servir les mateixes categories que al Pas 4). Podeu contrastar-los amb els principis democràtics clau de l'[Annex 3](#). Per ajudar a guiar l'anàlisi, podeu preguntar:

- Quines diferents formes de participar heu identificat?
- Per quins motius s'han mobilitzat? —Amb quins drets (p.e. educació, sanitat, habitatge, manifestació, a sindicar-se, etc.) i/o garanties democràtiques (llibertat d'expressió, lluita contra la corrupció, etc.) podeu relacionar-ho?
- Quins drets i llibertats creieu que són més importants per a la democràcia? Algun d'aquests drets i llibertats es donen per descomptats avui dia? Algun està en risc?

- Quines altres característiques o principis dels sistemes democràtics són més importants? Alguns d'aquests principis o característiques es donen per descomptats avui dia? Alguns estan en risc?
- De què serveix participar? Quins riscos té no participar? Participar implica necessàriament aconseguir canvis?
- Fins a quin punt creieu que podeu participar en el sistema actual? per què sentiu que si/no podeu participar?

Pas 4: Final Participació juvenil (20 minuts)

Convida a reflexionar individualment sobre el paper que poden exercir els i les joves en la creació de canvis positius, omplint l'Annex 6: Cada participant ha d'emplenar les superfícies de dos hexàgons, dibuixant una ratlla del centre cap enfora per cada vegada que recordi haver protagonitzat una acció en espais de participació com: Drets, Opinió, Consum, Vot, Associacionisme, i Incidència, en l'actualitat (primer hexàgon), i com pensa fer-ho en un futur proper (2-5 anys) (segon hexàgon).

Passats 10 minuts de reflexió individual, pregunteu als i les participants:

- Identifiqueu similituds o diferències en la participació de cada persona?
- En què us imagineu que podríeu participar en un futur pròxim?
- Creieu que aprofiteu els espais de participació disponibles? Com ho feu? O Perquè no els aprofiteu? Què dificulta que participeu més?
- Què necessitareu per poder participar més en un futur?

Annex 1: Breus biografies dels testimonis

Slobodanka Moravčević

Slobodanka Moravčević (47) és sèrbia i belga. Va créixer a la part de l'antiga Iugoslàvia que més tard es va convertir en la República Sèrbia. Slobodanka va romandre a Belgrad durant les guerres iugoslaves. Com a estudiant va ser membre actiu d'OTPOR, un moviment de protesta no violent contra les autoritats sèrbies controlades per Milošević. Després de viure a Mèxic durant algun temps, va conèixer el seu actual espòs belga el 2014 i va emigrar a Bèlgica. Slobodanka treballa actualment com a professora de llengua serbocroata a la Universitat de Gante. És cristiana ortodoxa.

Nikos Vatopoulos

Nikos Vatopoulos, grec de 64 anys, és periodista del diari Kathimerini, escriptor i fotògraf, especialitzat en cultura urbana i urbanologia d'Atenes. Va créixer en una família burgesa conservadora. El seu despertar polític es va produir sota la influència de l'aixecament de l'Escola Politècnica d'Atenes durant la dictadura, quan va descobrir de jove adolescent que no tots els que protestaven eren "comunistes" o hostils a l'essència de l'Estat. No va participar en cap activitat de resistència però era conscient del que significava la necessitat de la democràcia. Creu en l'educació inclusiva i ciutadana.

Norbert Ngila

Norbert Ngila (66) és congolès i belga. Els primers 28 anys de la seva vida els va viure al Congo, en aquell moment Zaire, on Mobutu va instal·lar el seu règim totalitari. Després de graduar-se en Geografia a la Universitat de Kinshasa va començar a treballar com a professor. El 1986 li van concedir una beca per estudiar a Bèlgica. Tot i que el seu pla era tornar i viure a Congo, es va quedar a Bèlgica a causa de la incertesa del règim del seu país d'origen. Treballa per a Sankaa, una coordinadora d'associacions africanes. Viu a Amberes amb la seva dona i les seves 2 filles.

Petros Pizanias

Petros Pizanias (77), professor emèrit de la Universitat Jònica, va néixer a Atenes, Grècia, al barri de Gargaretta, el 1947. Durant la dictadura va dur a terme alguns actes de resistència. Per poder respirar va fugir a França quan tenia 20 anys. A París es va convertir en membre de grups de resistència contra la dictadura grega. Va estudiar Sociologia i Història. En tornar a Grècia va ser un membre molt actiu d'un partit polític d'esquerres. Actualment escriu articles sobre la situació política actual i la qualitat de la democràcia.

Ovidia Sanchez Raquena

Ovidia Sánchez Raquena, de 76 anys, ha estat implicada en organitzacions comunitàries durant molts anys de la transició a Espanya. Va néixer a Andalusia i va emigrar internament a diferents ciutats per fugir de la pobresa. Quan va arribar a Sabadell es va implicar en el moviment veïnal (Associació de Veïns Torre-Romeu), per aconseguir drets bàsics pel barri (canalitzacions d'aigua, enllumenat públic, entre altres equipaments).

Željko Rogina

Željko Rogina (65 anys) va créixer a Eslavònia Oriental, Croàcia, on encara viu. És professor jubilat de filosofia, ètica i lògica. Va ser admès a la Unió de Comunistes mentre era estudiant de secundària. Però decebut pels conflictes dins de la direcció del partit i la retòrica nacional, va renunciar el 1990 i va decidir no participar més en política. Durant els canvis a Croàcia, es va unir a l'exèrcit com a voluntari i va servir fins al juny de 1992. Quan la seva unitat va ser desplegada als camps de batalla a Bòsnia i Hercegovina, va decidir tornar i reprendre la seva feina a l'escola.

Rasa Kaušakienė

Rasa Kaušakienė (55) és una professora d'història de Lituània. Rasa va viure el període de la independència de Lituània als anys noranta i el va veure des de diferents perspectives i posicions. Com a estudiant universitària de cinquè any en aquell moment, s'enfrontava a una gran incertesa sobre el futur. La seva experiència reflecteix els reptes als quals s'enfronten molts joves i estudiants, així com joves mares durant aquest període. Sovint se sentien perdudes, pressionades i dividides enmig dels ràpids canvis.

Joanna Miłosz-Piekarska

Joanna Piekarska-Miłosz, de 69 anys, és poetessa i escriptora polonesa, neboda de Czesław Miłosz (dissident polonès expulsat pel govern comunista, Premi Nobel de Literatura). Nascuda a Varsòvia, d'adolescent es va marcar de Polònia cap a Gran Bretanya i després a Austràlia. En els seus escrits explora els temes de la joventut en temps del comunisme polonès, l'emigració australiana i l'anyada de la pàtria, així com les penúries i les alegries del destí suspeses entre dues realitats diferents. Actualment viu a Melbourne, on dirigeix una agència d'actuació.

Annex 2: Fragments de text

Ovídia Sánchez Raquena
(Espanya)

No volen. Els ho diem, i diuen "Ui! això és cosa de iaies i d'avis", diuen, "jo no". I els veus per allà, que no fan res, que estan només als parcs fumant, o bevent cervesa, o jo què sé. Que no veig que ells vulguin seguir els nostres passos. Que jo em vull jubilar - al centre cultural no -, jo em vull jubilar allà dalt, a l'associació de veïns i no trobem ningú que hi vulgui entrar. I gràcies que la nòvia d'un dels meus fills ens ve a donar una mà amb la vocalia, perquè ens fa moltes coses, perquè jo pugui estar aquí i allà, doncs, ella ens dóna un cop de mà, a ella li paguem, les hores que està les paguem. Però nosaltres no, nosaltres no hem cobrat mai ni un duro, ni volem cobrar-lo tampoc. Perquè nosaltres som voluntàries, no ens fiquem en un lloc d'això per guanyar diners, al contrari, en posem. Per això et dic que la gent no vol. La gent només vol tenir bons cotxes, diners a la butxaca per gastar-se'l...

Petros Pizanias (Grècia)

A la joventut d'ara, el primer que els diria és que s'enfadin, surtin als carrers i, si és necessari, que facin soroll. Sou les majors víctimes dels memoràndums en una societat que es deteriora ràpidament i vosaltres/as en pagareu el preu, ja sigui amb una gran degradació de les vostres vides o amb l'obligació d'emigrar a un altre lloc per a viure simplement com a éssers humans, res més. Així que enfadeu-vos, torneu-vos a enfadar-se i sortiu als carrers. No hi ha manera de guanyar res sense això. Com a exemple del meu propi passat, que és el passat de tota la societat grega, la democràcia va tornar amb la caiguda de la Junta

Militar, no perquè arribés Karamanlis o Papandreu, sinó perquè milions de grecs van sortir als carrers. Així és com ha de ser avui dia.

Slobodanka Moravčević
(Bèlgica)

Però tu ets jove, no te n'adones. Veus coses tan estranyes. I t'he explicat que vaig créixer en una espècie de conte de fades, i que realment no podia veure totes aquestes coses de manera precisa. Però després ho vaig haver d'entendre. També vaig ser periodista i vaig treballar a Ràdio Belgrad. I realment volia entendre el que estava passant. Vaig realitzar moltes entrevistes a persones que venien a Sèrbia des d'altres països. A persones que havien viscut coses terribles. Per exemple, vaig tenir una entrevista amb un home que havia estat en una espècie de presó de guerra. I això va ser molt important per a mi entendre-ho. Potser això és com entendre que estàs despert, però només amb el temps t'adones que totes aquestes persones que es troben al teu voltant han passat per massa coses. I després, sí, per descomptat també vaig participar en protestes polítiques. Pensava en fer una cosa bona, per a tothom, no sols per a mi. Pensava que això era simplement obligatori per a totes les persones. I m'agrada això. Quan ets jove, has de sentir-ho així. I m'entristeix que els joves avui, no sols aquí, sinó també a Sèrbia i a tot arreu estiguin ocupats fent coses bàsiques, coses que no són importants. Coses com, no sé, de TikTok o així. No tenen ideals. I crec que això també és un gran problema per a la nostra societat. Aquest tipus de foc ha de venir dels i les joves. I els nostres joves estan adormits. O estan deprimits o simplement no saben per on començar. Val, fem alguna cosa. Potser descobreixen com jo, 20 anys després, que no era com creien, que els van utilitzar. Però... Hauran fet una cosa bona de totes maneres. Entens? Detenir a Milosevic. Va ser una espècie de democràcia, una forma de llibertat. Val, mai és suficient, però un pas és millor que cap.

Norbert Ngila (Bèlgica)

El que em sap greu, perquè ja fa gairebé vint anys que estic en aquest sector, sempre he intentat d'animar els joves, parlar sobre democràcia, sobre això i allò, però simplement sento una mena de resistència. Com una resistència. D'on ve això, no ho sé. Així que és molt difícil.

No tenen interès. Tenen interès en altres coses com la música, l'esport, això i allò. Poc interès en la democràcia, en com funciona el sistema. Quin és el paper dels joves en això? Què poden fer els joves africans en aquesta societat per millorar una mica la seva situació? Tenen molt poc interès en això, però crec que és un gran problema.

Norbert Ngila (Bèlgica)

És molt important parlar amb els joves sobre això, perquè aquest és un país democràtic. Bèlgica és un país democràtic. Si estàs fora del sistema, la teva vida sempre serà difícil per aconseguir alguna cosa. Has d'estar dins del sistema. Has de ser partícep també de la democràcia. Com pots fer-ho? Has d'aprendre el sistema. Has de... aprendre la democràcia, has d'escoltar. Però si dius que sí, estic fora del sistema, només vull música, no participaré en debats sobre democràcia, no vull estar darrere d'un partit polític, sóc neutral, aquesta no és una bona manera d'arribar a l'emancipació.

Nikos Vatopoulos (Grècia)

No m'agrada donar consells perquè penso que cada persona farà el que vol i ha de fer el que vol, independentment del que diguin els demés. Dones consells, però el que és important per a tu pot no ser tan important per a un altre. Però realment m'agradaria parlar amb una persona jove, que ja ho he fet, per suposat, però diguem que hipotèticament tingués un interlocutor que tingués vint anys, que hauria nascut, és clar, al segle XXI.

M'agradaria molt escoltar, no dir-li jo, escoltar. Perquè estic segur que també en aquests joves hi

	ha un romanticisme intens. que potser ens sorprendrà en el futur. Però també estic segur que hi ha una sensació terrible. I com vaig dir abans que hi ha una percepció tecnocràtica febril, que hi ha una distància de la consciència històrica, pot ser cert, perquè aquest és també l'ambient general. Però, febril. Voldria escoltar i automàticament faria segurament algunes comparacions. Voldria escoltar sobretot com veuen la seva vida d'aquí a 20 anys. Com els agradaria viure. Que ho pensin des d'aquesta perspectiva. Com els agradaria. O com pensen en Grècia. O si els emociona alguna cosa que també em commou i podríem parlar de coses que potser per a mi són molt intenses. Per a mi, em commou molt, per exemple, la idea de Grècia amb un sentit de simplicitat primigènica de Grècia. Allò que diem mirar des d'un penya-segat i dir aquí és Grècia. Que sigui alguna cosa teva, que sigui la teva pròpia pàtria, aquesta idea. Això com funciona? Segurament funcionarà d'alguna manera. Però com? Aquestes coses m'interessa preguntar-les i sobretot escoltar-les. No m'interessa tant explicar. Si algú em demana transmetre una experiència, sí, clar. Com jo mateix pregunto a persones més grans, escolto una experiència i la tradueixo. Això té sentit, si hi ha interès. Però crec que la clau és, com hem dit abans, la interacció entre generacions. Que es pugui aprendre alguna cosa de l'altre, que no són experiències paral·leles, una cosa molt interessant i fructífera.
--	--

Rasa Kaušakienė (Lituània)	Bé, per a mi, suposo que la democràcia és no tenir por, no tenir por de parlar. No tenir por a dir alguna cosa que es pugui malinterpretar, que la llibertat d'expressió pugui veure's afectada. Que si no estàs d'acord amb alguna cosa, puguis criticar-ho. També em refereixo a Lituània. Dic que som un país democràtic quan permetem burlar-nos del
----------------------------	---

president, d'algun funcionari d'alt rang, Només las ciutadania d'un país democràtic pot fer-lo. I és important que els joves sàpiguen que no sempre es podia dir el que es volgués, anar on es volgués, tenir el que es volgués, i que molts àmbits de la vida i l'activitat estaven restringits per l'Estat, i que ara això pràcticament no existeix. Són molt lliures i tenen un ventall molt més ampli d'activitats, opcions, maneres de sortir, viatjar i veure el món que els nens soviètics. Tenen moltes oportunitats: participació en diferents organitzacions, voluntariat. Només cal anar i fer-ho. I probablement el nostre objectiu és més aviat motivar-los, no detenir-los, no frenar-los. Així que als quals no voten o critiquen, sempre els dic, i puc repetir-ho: que si no has votat, si no has contribuït en res a la democràcia, senzillament no tens dret a criticar, perquè t'has privat d'aquesta oportunitat.

Željko Rogina (Croàcia)

Quan dius "joves", se suposa que els i les joves són un grup homogeni, però no és així. Els que llencen plàtans en un estadi quan veuen un jugador de pell fosca o els que mesuren l'alçada del blat de moro, Jo no els diria res. Són casos perduts i em temo que n'hi haurà més. De la mateixa manera, no hi ha res a dir als qui passen pel carrer o van en bicicleta o condueixen un cotxe mentre miren al seu telèfon, inspirats i preocupats per les trivialitats de les xarxes socials. Ara, si n'hi ha d'altres. Voldria dir-los que ho intentin, jo estic resignat, soc vell, però són joves, per intentar no donar les coses per sentades, per no arronsar-se les espatlles i dir: "Què podem fer-hi, és així i punt". Intentar - jo no en soc capaç - intentar imaginar i després crear una alternativa a allò que existeix. O dir-los una vegada que siguin inconformistes.

Joanna Miłosz-Piekarska
(Polònia)

La meva actitud cap a la democràcia és molt simple. La democràcia no és una cosa que es rebi com un regal. I no es pot donar per descomptada. M'agradaria repetir això infinitament a la generació jove, que, des del meu punt de vista, sembla haver-se desencantats amb aquesta sensació de llibertat, o fins i tot no desencantats, perquè ja van néixer amb això. Però ho accepten com una cosa absolutament òbvia, que així és, i així es viu. I quan les persones grans es queixen d'alguna cosa, llavors cal reflexionar de manera intel·ligent. Cal reflexionar de manera intel·ligent sobre les eleccions. I cal vigilar. Cal vigilar i controlar. A aquells que hem triat, o a aquells que no hem triat que s'estan imposant. Perquè a l'ésser humà se li pot arrabassar la seva llibertat així [fa petar els dits]. Sí. Tenim molts exemples d'això en el món.

Annex 3: Quines són les expectatives cap a la joventut d'avui?

- Participació activa en la societat: participació en la comunitat a través del treball voluntari, iniciatives o participació cívica.
- Educació i superació personal: compromís amb l'aprenentatge i l'adquisició de coneixements, habilitats i competències per als desafiaments futurs.
- Responsabilitat: assumir la responsabilitat de les seves pròpies accions i decisions.
- Respecte a la diversitat: obertura cap a diferents cultures, creences i persones.
- Consciència ambiental: tenir cura del medi ambient i participar activament en pràctiques sostenibles.
- Desenvolupar el pensament crític: reflexionar sobre la informació, les normes socials i els problemes polítics.
- Innovació i adaptabilitat: disposició per acceptar el canvi i adaptar-se a les noves tecnologies i condicions de treball.

- Defensa dels drets humans: promoure la igualtat, respectar i protegir els drets de totes les persones.
- Construcció d'independència: desenvolupament gradual de l'emancipació financera i emocional.
- Expressió constructiva d'opinions: participar en les discussions de manera positiva i productiva.
- Solidaritat i empatia: mostrar preocupació pels altres i la comunitat, i comprendre les necessitats dels altres.
- Iniciativa: el coratge de prendre la iniciativa en la resolució de problemes i la creació de canvis positius en la societat (agència)

Annex 4: Què significa la democràcia per a la ciutadania?

- Dret al vot: la capacitat de participar en l'elecció de representants i en la presa de decisions importants.
- Pluralitat: que les possibilitats d'elecció siguin diverses i representatives dels diferents valors de la societat.
- Separació de poders: que els poders legislatiu (el parlament que fa lleis), executiu (el govern que posa en pràctica aquestes lleis) i el judicial (els jutges que s'asseguren que es respecten les lleis) siguin independents.
- Llibertat d'expressió: el dret a expressar lliurement opinions, creences i punts de vista.
- Dret de reunió: la possibilitat d'organitzar i participar en protestes i reunions pacífiques.
- Dret a la informació: lliure accés a la informació i transparència en les accions governamentals.
- Protecció dels drets humans: respecte dels drets i llibertats fonamentals de tota la ciutadania.
- Igualtat (per la llei): totes les persones són iguals per la llei, independentment del seu estatus social, ètnia, religió o altres característiques.[1]

[1] En molts casos, els governs restringeixen aquesta "igualtat" a les persones amb ciutadania, sense fer-la extensible a tota la població (indocumentada).

- Participació en l'elaboració de lleis: a través de representants elegits, la ciutadania influeix en la creació de lleis.
- Responsabilitat del govern: el govern és responsable davant la ciutadania i ha de respondre per les seves accions.
- Dret a la justícia i a la reparació legal: la capacitat de cercar protecció legal en cas de violacions de drets.
- Dret a l'educació: permetre la presa de decisions informades i el pensament crític.
- Drets socials: el dret als serveis socials bàsics, com l'atenció sanitària, l'educació i la seguretat social.
- Foment del compromís cívic: motivació per participar en els processos socials i polítics per al bé comú.

Annex 5: Característiques d'un sistema totalitari

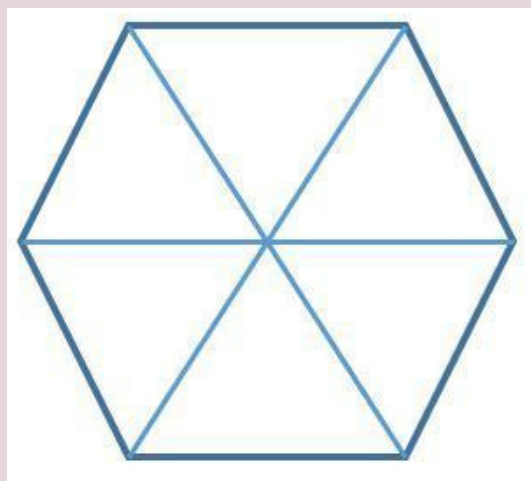
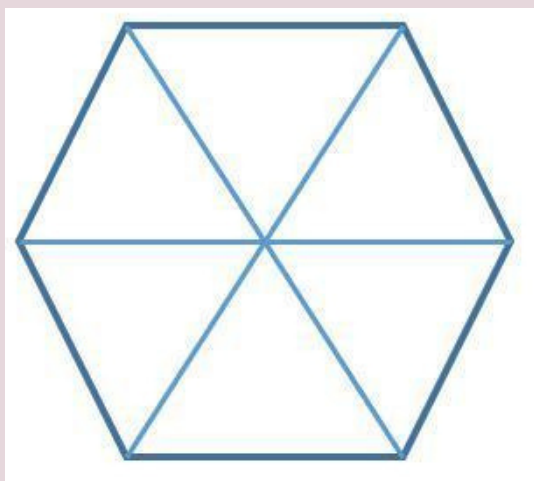
- Sistema de partit únic: govern controlat per un sol partit polític (per exemple, partits comunistes a Polònia i Txecoslovàquia, o règims feixistes a Espanya i Portugal i dictadura a Grècia).
- Líder autoritari: domini d'un sol individu, com Francisco Franco a Espanya, António de Oliveira Salazar a Portugal o Josip Broz Tito a Iugoslàvia (en el context de la Croàcia socialista).
- Repressió política: persecució de partits i individus de l'oposició, incloses detencions massives, tortures, exilis i execucions.
- Control dels mitjans de comunicació: control estatal complet sobre la premsa, la ràdio i la televisió per difondre propaganda.
- Censura i prohibicions: supressió de la literatura, l'art (cinema, teatre, música) i la investigació científica que contradiguin la ideologia del règim.
- Accés restringit a l'educació: els sistemes educatius estan subordinats a l'adoctrinament ideològic (particularment prominent en els règims comunistes i feixistes).
- Propaganda nacionalista: glorificació de la nació, l'estat o la ideologia dominant (per exemple, el nacionalisme feixista a Espanya i Portugal, Grècia).

- Culte a la personalitat: elevació del líder a un estatus intocable, idolatrat a través de cerimònies públiques i propaganda.
- Restriccions a la llibertat religiosa: en règims comunistes com Polònia i Lituània, l'Església s'enfrontava a una pressió o persecució constant (mentre que els règims feixistes, solien tenir una religió d'Estat, coordinada amb les autoritats).
- Col·lectivització forçada, especialment en estats comunistes com Polònia i Lituània, on les propietats agrícoles van ser nacionalitzades per la força.
- Emigració forçada: molts es van veure obligats a emigrar a causa de la persecució política o a les restriccions econòmiques (especialment la fuga de cervells: científics, polítics, artistes).
- Vigilància i repressió: Establiment de milícies o policia secreta per a la vigilància i repressió (per exemple, PIDE a Portugal, Guàrdia Civil a Espanya, UDBA a Iugoslàvia (Croàcia), Securitate a Romania).
- Desigualtat econòmica i privilegis: els lleials a la política gaudien de privilegis, mentre que la ciutadania comuns sovint vivien en la pobresa.
- Desconfiança i informants: els règims van encoratjar la gent a denunciar els seus veïns i familiars a les autoritats.
- Aïllament del món: relacions internacionals limitades, particularment evidents als països feixistes de Portugal i Espanya abans de les reformes democràtiques.

Annex 6: Com participo?

Escriu a cada costat dels hexàgons, Drets, Opinió, Consum, Vot, Associacionisme, Incidència (en la política). En el primer hexàgon, la superfície de cada triangle en funció de si exerceixes molt o poc, actualment, aquesta possibilitat de participació (superfície buida si no es fa servir, i omple si es fa servir molt). En el segon hexàgon, omple la superfície de cada triangle en funció de si creus que exerciràs molt o poc, aquest espai de participació en un futur proper (2-5 anys).

Els triangles es refereixen a:

- **Opinió:** Tinc una opinió informada i plural, i expresso aquesta opinió respectuosament en discussions, xarxes socials, mitjans de comunicació, etc.).
- **Drets:** Conec els meus drets i els exerceixo; reconec els drets de les altres persones i els defenso.
- **Consum crític:** Expresso les meves preferències i valors a través del meu consum (crític), consumint el que s'ha produït d'una forma que contribueix al meu model de societat ideal i deixant de consumir allò que no contribueix al meu model de societat ideal.
- **Vot:** Vot (o abstenció activa) a les opcions polítiques d'acord amb els meus valors.
- **Associacionisme:** Participo en associacions que promouen el bé comú.
- **Incidència:** Intento influir per a un canvi de polítiques i/o de lleis (participant en manifestacions, campanyes de sensibilització, etc.)

Què esperes de la democràcia?

Activitat

[Activitat 7: Conformant la democràcia](#)

Annexos

[Annex 1: Breus biografies dels testimonis](#)

[Annex 2: Fragments de text](#)

Enllaços

[Fragments](#)

[Narrativa per a Què esperes de la democràcia?](#)

Activitat 7: Conformant la democràcia

Vassiliki Sakka

Adaptació de Cécile Barbeito

El principal objectiu d'aquesta activitat és contribuir a desenvolupar una ciutadania responsable, compromesa i activa. Part de la reflexió sobre el passat recent en contextos de transicions a règims democràtics d'Europa i d'altres indrets, i identifica les expectatives de millora de la democràcia en l'actualitat.

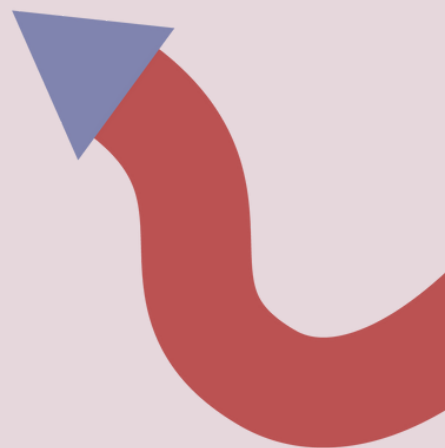
Per captar l'interès inicial, pots començar plantejant la pregunta: Què espereu de la democràcia en l'actualitat? i compartir idees en sessió plenària. A continuació, podeu visualitzar conjuntament la Narrativa.

Activitat d'aprenentatge: Conformant la democràcia

Grup d'edat: 12 - 16 anys

Durada: 100 minuts (dues sessions de 50 minuts)

Materials: Fragments, biografies breus de testimonis (Annex 1), fragments de text de la Narrativa; "Què esperes de la democràcia?" (Annex 2).

Fragments:

Fragmento 1: Željko Rogina (Croàcia).

Fragmento 2: Željko Rogina (Croàcia).

Fragmento 3: Andrés Ruiz Grima (Espanya).

Fragmento 4: Michaela Bedrníková (República Txeca).

Fragmento 5: Nikos Vatopoulos (Grècia).

Fragmento 6: Chee-Han Kartosen-Wong (Països Baixos).

Fragmento 7: Michaela Roman (Romania).

Fragmento 8: Lisbeth Ruiz Sánchez (Bèlgica).

Fragmento 9: Amir Mohammadi (Països Baixos).

Fragmento 10: Jeangu Macrooy (Països Baixos).

Fragmento 11: Jeangu Macrooy (Països Baixos).

Fragmento 12: Milice Ribeiro dos Santos (Portugal).

Resultats d'aprenentatge:

A través d'aquesta activitat d'aprenentatge, els i les participants posaran en pràctica competències per:

- Comprendre la fragilitat de la democràcia, reflexionant sobre la vida sota els règims totalitaris al segle XX.
- Reconèixer el paper i els drets de la ciutadania en una societat democràtica, reconeixent que les noves necessitats els redefeixen.
- Discutir col·laborativament i practicar l'assertivitat i l'escolta.
- Reflexionar sobre la importància de la responsabilitat cívica i la participació directa en la democràcia.

Introducció (10 minuts)

Comença recordant breument el concepte de democràcia (pots ajudar-te de l'Annex 4 ("Què significa la democràcia per a la ciutadania?") de l'Activitat 6. Destaca les característiques clau que s'associen amb la democràcia, com els drets humans, la llibertat d'expressió, les eleccions lliures enfront del lideratge autoritari, la censura, les llibertats limitades, etc.

Pas 1: Quina era la meva democràcia somiada? (15 minuts)

Amb l'objectiu d'explorar la concepció de democràcia dels testimonis, proporciona als i les participants els fulls de context i les transcripcions de les seves declaracions ([Annexos 1 i 2](#)), perquè les analitzin per parelles. S'han de basar en els fragments per respondre les preguntes següents, anotant-les en un quadern:

- Quines eren les expectatives de la democràcia dels diferents testimonis? Què va sortir malament?
- Qui era l'enemic de la democràcia als diferents països segons l'experiència dels testimonis? Què es van perdre quan estaven sota règims autoritaris?

Pas 2: Quina és avui la meva democràcia somiada? (25 minuts)

Demana a les parelles que identifiquin les idees-clau del que els testimonis consideren ser els problemes de la democràcia d'avui dia. Han de tractar de trobar similituds i/o diferències en les formes en què els testimonis defineixen el concepte de democràcia.

Podeu utilitzar fotocòpies de mapes del món o europeus per relacionar els orígens dels testimonis i les seves declaracions, per valorar si hi ha alguna relació entre el règim en què van viure (països excomunistes, Europa del Sud, immigrants de diferents orígens) i les seves expectatives respecte de la democràcia. Quines conclusions traieu d'aquesta observació?

A continuació, pregunteu l'opinió de l'alumnat: Quins altres temes creieu que estan pendents en les nostres societats per tenir un sistema més democràtic? (podeu recuperar conclusions de l'activitat del Mapa de l'odi). Identifiqueu un debat públic que sigui d'interès per a la majoria de participants.

Pas 3: Testimonis democràtics (40 minuts)

D'acord amb el tema de debat públic que heu identificat, convideu un/a representant d'una organització que s'esforci per proposar alternatives, perquè descrigui què promouen i a través de quines estratègies. Alguns exemples d'organitzacions poden ser moviments de base, associacions veïnals, sindicats (de treballadors, de llogaters, etc.), cooperatives, ONGs, etc. Els continguts de la seva exposició poden ser: quin tipus d'actor són, a quin problema intenten donar resposta, mitjançant quines estratègies, quines dificultats han hagut d'afrontar i quins èxits han aconseguit.

Pas 4: Discussió amb tota la classe (15 minuts)

Obriu una discussió plenària (incloent-hi la persona que ha vingut a explicar el seu testimoni) per discutir algunes d'aquestes preguntes:

- Què espereu de la democràcia avui? Què esteu disposats/des a aportar per preservar-la?
- Quines formes de participació existeixen en el nostre sistema de democràcia? Podeu citar exemples d'altres països, siguin europeus o no?
- Per a què és útil la participació promoguda per la ciutadania?
- Quines condicions s'haurien de donar perquè la participació sigui més efectiva?

Annex 1: Breus biografies dels testimonis

Lisbeth Ruiz Sánchez

Lisbeth Ruiz Sánchez (35) va néixer i va créixer a Cuba. De nena va formar part dels Pioners de la Batalla d'Idees, un moviment de protesta organitzat per Fidel Castro el 1999 pel retorn d'Elián González. Té una Mestria en Comunicació per la Universitat de l'Havana. A Cuba va treballar per a la ràdio i la televisió nacionals des dels 10 anys. Es va instal·lar a Bèlgica el 2015 després de sortir de Cuba per primera vegada en un viatge al voltant del món amb Viva la Gente, una organització estatunidenca sense ànim de lucre. Avui viu a Amberes amb els seus 3 fills i treballa com a comercialitzadora digital.

Michaela Bedrníková

Michaela Bedrníková (56) és una experta en farmàcia de la República Txeca. Va ser membre del moviment comunista pioner en la seva primera infància. Com a estudiant de secundària, es va convertir en una cristiana activa. Va ser membre de diferents grups juvenils evangèlics semi-il·legals. Els seus amics eren dissidents, fills de pares dissidents i familiars de presos polítics. Va participar en activitats religioses no oficials i en les protestes estudiantils la tardor de 1989.

Nikos Vatopoulos

Nikos Vatopoulos, grec de 64 anys, és periodista del diari Kathimerini, escriptor i fotògraf, especialitzat en cultura urbana i urbanologia d'Atenes. Va créixer en una família burgesa conservadora. El seu despertar polític es va produir sota la influència de l'aixecament de l'Escola Politècnica d'Atenes durant la dictadura, quan va descobrir de jove adolescent que no tots els que protestaven eren "comunistes" o hostils a l'essència de l'Estat. No va participar en cap activitat de resistència però era conscient del que significava la necessitat de la democràcia. Creu en l'educació inclusiva i ciutadana.

Andrés Ruiz Grima

Andrés Ruiz Grima (72), va néixer a Andalusia i viu a Catalunya. Actualment està jubilat, però després de dues circumnavegacions continua navegant sempre que té l'ocasió. Empresonat als 20 anys pel seu activisme anti-franquista, també ha participat a Yayoflautas (organització d'avis i àvies del moviment 15M el 2011) i ha defensat el dret a l'autodeterminació de Catalunya (el 2017). Proper a les idees anarquistes, no vota i és partidari de la democràcia participativa.

Amir Mohammadi

Amir Mohammadi (39 anys) va arribar a Països Baixos el 2016 com a refugiat de l'Iran. No va rebre permís de residència, però tampoc va poder tornar i, per tant, va viure 6 anys a l'ombra com a indocumentat. Al final va obtenir un permís de residència. Amir sap millor que ningú el que és no tenir drets.

Chee-Han Kartosen-Wong

Chee-Han Kartosen-Wong (41) és editora cinematogràfica d'anuncis, documentals i pel·lícules. Filla de pares xinesos, va créixer a Borne, als Països Baixos, on eren els únics d'ascendència asiàtica. Va patir molt racisme. Quan es va quedar embarassada, Chee-Han i el seu marit van començar a buscar llibres per a nens amb els quals el seu fill pogués identificar-se, però no n'hi havia cap. En els llibres infantils que sí que presentaven nens d'ascendència asiàtica, es representaven de forma estereotipada. Ella mateixa va tenir pocs models a seguir en la seva joventut. Per això va començar a escriure llibres infantils inclusius.

Jeangu Macrooy

Jeangu Macrooy (30) és cantant i compositor. Quan va arribar als Països Baixos amb 20 anys a la recerca de més llibertat, li va xocar la diferència de prosperitat en comparació amb la seva terra natal, Surinam, i la falta de consciència respecte al passat colonial holandès. Es va sorprendre en descobrir que Ketikoti, la celebració de l'abolició de l'esclavitud, només era celebrada per un petit grup de persones. Va representar els Països Baixos al Festival de la Cançó d'Eurovisió amb una cançó de protesta sobre l'esclavitud, cantada en part en llengua Sranantongo, que va despertar respostes diverses.

Milice Ribeiro Dos Santos

Milice Ribeiro Dos Santos (79) és portuguesa, psicòloga i terapeuta familiar jubilada. De família antidictatorial, es va exiliar a París, França, el 1964, amb el seu nòvio que escapava del reclutament militar obligatori per a la guerra portuguesa a les colònies africanes. Va tornar a Portugal el 1975, un any després de la revolució democràtica. Va lluitar pels drets dels joves institucionalitzats i pels drets a la salut sexual de les dones en un país en transició que partia d'un context de dictadura catòlic conservador.

Željko Rogina

Željko Rogina (65 anys) va créixer a Eslavònia Oriental, a Croàcia, on encara viu. És professor jubilat de filosofia, ètica i lògica. Va ser admès a la Unió de Comunistes mentre era estudiant de secundària. Però decebut pels conflictes dins de la direcció del partit i la retòrica nacional, va renunciar el 1990 i va decidir no participar més en política. Durant els canvis a Croàcia, es va unir a l'exèrcit com a voluntari i va servir fins al juny de 1992. Quan la seva unitat va ser desplegada als camps de batalla a Bòsnia i Hercegovina, va decidir tornar i reprendre la seva feina a l'escola.

Michaela Roman

Michaela Roman (77) és una biòloga romanesa jubilada sense afiliació política. A principis de la dècada de 1970, sent estudiant de primer de biologia, va pensar que es convertiria en investigadora. Però en aquell moment no ho va aconseguir, ja que el règim bloquejava totes les posicions de biòlegs. No va tenir la llibertat per triar on treballar ni què fer per guanyar-se la vida. Després de la Revolució, va iniciar una petita empresa que li va permetre criar dos fills sola, donant-li la llibertat de fer-ho.

Annex 2: Fragments de text

Željko Rogina (Croàcia)

He estat present, no hi vaig participar directament, però vaig ser testimoni de la transició d'un sistema de partit únic a un sistema democràtic multipartidista, d'un mode de producció socialista a un de capitalista. Ara, quan resumeixo tot això, puc dir que res és blanc i negre.

Pel que fa a la de democràcia a la societat, és molt més gran del que era, incomparablement més gran. El que abans no podíem dir o no ens permetien fer, ho podem fer ara. La qüestió, és clar, és si algú ho escolta i si troba el seu ressò.

Pel que fa la transformació econòmica, creia sincerament que seria possible un món millor on no hi hagués qui té i qui no té gairebé res, però resulta que de moment no serà així.

Així doncs, només ens queda esperar que el sistema que hem adoptat esdevingui més democràtic amb el temps i que intentem preservar almenys alguns elements bàsics de l'estat del benestar.

Željko Rogina (Croàcia)

Així doncs, la pregunta és: hi havia en aquell moment cap procés democràtic real als estats? És clar que no. Hi havia una cosa que es deia "sistema de delegats", però era un plagi de la veritable democràcia on tothom podia votar i ser elegit, i sobretot no hi havia pluralisme d'opinions.

Funcionava de la següent manera: La base, els treballadors dels seus llocs de treball i altres ciutadans de les comunitats locals triaven els seus delegats. Aquests delegats triaven llavors els seus, i tornaven a escollir-los entre aquests, fins arribar als màxims nivells de poder. És clar, la voluntat de la

	ciutadania es perdia completament. Per descomptat, per damunt de tot això, el Partit Comunista actuava meticulosament, o com es deia aleshores, la Lliga de Comunistes, de manera que no es poguessin trobar tons dissonants en aquest suposat procés electoral. Fins aquí arribava.
--	---

Andrés Ruiz Grima (Espanya)	Algú coneix a qui ha votat? Algú coneix en qualsevol país del món, llevat del Trump, el Biden, els... Jo dic als parlamentaris, els congressistes, i demés. Qui són, com a persones, com viuen, de què viuen? Haurien de ser vots de gent que tu coneixes que et pugui representar en alguna cosa que tu puguis continuar. Això seria democràcia. I, per anar més lluny, doncs un contracte. Un contracte vinculant. Però no, el que més insulta, el que tingui més mitjans per sortir als mitjans, mitjans econòmics per sortir als mitjans, guanya.
--	--

Michaela Bedrnikova (República Txeca)	Sí, em vaig sentir una mica decebuda, perquè vaig sentir, de forma poc realista, que tot aniria bé i que tots serien honestos. I després descobreixes... No sé, després de la revolució la gent es va tornar avariciosa i buscava aprofitar la situació en el seu benefici. I llavors te n'adones de quanta corrupció hi ha aquí, quantes coses diferents, quant abús de poder i aquest tipus de situacions. Bé, és molt trist i sento que sigui així. Una experimenta una certa desil·lusió, però la vida continua i al final és un preu que es paga per la llibertat. Simplement sí, així és la llibertat, així que simplement algú.... Personalment tenia la sensació de que la llibertat estaria vinculada amb l'honestedat o la veritat en aquell moment. Doncs després va resultar que no per a tothom era així. I això va ser decebedor, per descomptat.
--	--

Nikos Vatopoulos (Grècia)

Tot això assenyala ara un canvi, no només del model polític i econòmic, sinó també de la manera com l'ésser humà es defineix a si mateix. Això és, crec jo, lo impactant de la nostra època. Perquè en les dècades anteriors, les anomenades de “postguerra” – malgrat els enormes problemes que tenien, és clar, cada època té problemes enormes – hi havia una creença generalitzada que el món avançaria i que d'alguna manera trobaries una feina, que lògicament les coses en deu anys serien millors, que la ciència ajudaria, que els teus fills s'educarien millor que tu, trobarien feina immediatament. Que la felicitat s'assoliria independentment de tu, que es donaria per si sola. Val, segurament tot això sigui una simplificació, però vull dir que hi havia, almenys la meua generació, vam créixer amb un sentiment de que el món progressa. Que, com sigui, el món avançarà. Com el món avançaria - automàticament, a través de la lluita, amb conflicte, amb reivindicació, amb feina, amb educació... - d'alguna manera, hi haurà una evolució. Els últims anys tota aquesta convicció s'ha ensorrat. I la societat ha desenvolupat molts buits, moltes cel·les i molts subgrups. Aquest dogmatisme, doncs, de la percepció social, de l'organització social de tots els estats, ha generat l'extremisme, que podria dir són ideològics i, en essència, han malmès la fe en la democràcia.

Chee-Han Kartosen-Wong
(Països Baixos)

Els Països Baixos tenen una societat de procedències ètniques diverses i variades. I tots són neerlandesos nascuts aquí. I tots som iguals. I només podem aconseguir aquesta igualtat si tots parlem. I no ens quedem callats més temps. Vinc d'una família xinesa i els meus pares solien quedar-se callats. Ara menys, per cert. Però abans es quedaven callats perquè no ho consideraven prou important i no volien causar problemes. Però parlar no és causar problemes. Lluitar pels teus drets no és causar problemes. Tots haurien de fer-ho. Aquells que no són tractats de manera justa. I espero que la nova generació continuï fent-ho.

Michaela Roman (Romania)

Que què esperava? És difícil explicar-vos que jo no havia pensat en la democràcia. Sempre havia pensat en un lideratge col·lectiu, intel·ligent. Intel·ligent, que no fos injust amb les persones, perquè cadascú ja té el seu propi patiment. He afrontat tantes incoherències que sempre he desitjat ser dirigida per persones intel·ligents. No volia liderar, sinó ser dirigida per persones assenyades. Això havia desitjat jo, fins que van arribar la democràcia, el pluralisme. Així, en els primers anys de transició, vam assistir com tothom a la construcció d'una democràcia. Sense saber gaire sobre democràcies, apreníem sobre la marxa. Aprenia junt amb el Mihai, que era... Sí. L'important és que formalment tot estava bé. El pluralisme amb molts partits va resultar ser un obstacle. Com és també avui en dia, hem de reconèixer que més partits només emboliquen les coses. Així que, tot i amb passos petits, amb moltes recaigudes, es va avançar. No ho discuteixo. Tenim una democràcia. Feble. Però existeix. I el que és més important en aquest món, almenys pel que fa a mi, és que tenim llibertat. Això crec que és el més important. Puc parlar, puc anar on vulgui, puc moure'm com vulgui. No hi ha res més important en aquest món que la llibertat. És la prioritat. Perquè

	abans jo no tenia llibertat. I per això, la llibertat és el que aprecio més.
--	--

Lisbeth Ruiz Sánchez (Bèlgica)	Oportunitats. No igualtat d'oportunitats, sinó oportunitats per a tots i drets per a ser el que les persones volen ser, per a ser el que senten i pensen. Sense causar mal als altres, però amb la llibertat d'expressar el que sents. Crec que per a mi és un factor molt important perquè l'he trobat a faltar a Cuba. Aquesta sensació de poder dir el que vull, de poder compartir la meva opinió. Sé que a vegades pot ser una mica perillós amb els haters i les xarxes socials i tot això. Però és simplement un dret bàsic de l'ésser humà. Simplement dir el que senten, el que pensen. Que s'expressin, això és molt important. I també tenir oportunitats en la vida. No importa d'on vinguis. Necessites tenir oportunitats en la vida. Has de poder participar en una societat on també puguis tenir oportunitats per a créixer, per a poder contribuir. Això és molt important per a mi.
-----------------------------------	--

Amir Mohammadi (Països Baixos)	La democràcia ha de ser inclusiva. Tothom ha de poder parlar i expressar-se. Així, la resta de coses de la democràcia són expectatives, com la llibertat d'expressió o així. Però la democràcia és que tots hagin de seure i que no hi hagi només una persona prenent les decisions, És un cervell grupal el que pren una decisió. Sí, la democràcia és tothom assegut al voltant de la taula i prenent una decisió. Però la democràcia als Països Baixos realment em va demostrar la seva vàlua en el passat, quan estava indocumentat. He dit que no estic content amb la manera de fer les coses aquí, però no estic en contra de la plataforma. La plataforma és, per exemple, Android, iOS. Així
--------------------------------	---

	que obtens algun programari, algunes aplicacions a Android i iOS, i hi estàs treballant. Algunes van bé i d'altres malament. La plataforma no té cap problema. La plataforma funciona bé. La plataforma democràtica als Països Baixos funciona bé. Quan estava indocumentat, vaig poder parlar en un programa de televisió en viu amb els polítics. Així que em van acceptar a taula. Així que sí, això és una democràcia i per al que estem... per tenir una societat realment inclusiva, realment inclusiva i en llibertat. Aleshores espero, crec, que anem per bon camí. Discussions de tota mena sempre n'hi ha, però això és una cosa bona de la democràcia. En lloc de matar-se entre ells, parlant, discutint, protestant, sí.
--	--

Jeangu Macrooy (Països Baixos)	La democràcia radica en la teva capacitat d'expressar-te. En els últims anys he vist que el canvi és possible, fins i tot quan es pensa en el passat colonial... El gran esglai que vaig tenir en 2015. Realment estem en una era molt diferent ara... en la qual els Països Baixos estan molt compromesos amb aquesta història. Veient com podem lidiar amb les repercussions d'aquesta història. I aquest canvi és el resultat que les persones s'expressessin. Persones valentes que han parlat sobre el passat colonial molt abans que jo llancés el meu àlbum (Gold). Veig la meua contribució com a artista, com una contribució modesta. Però és un moviment de persones que constantment troben el coratge de parlar sobre quelcom que després garanteix... per exemple, el 2023, l'1 de juliol, en Ketu Koti, el rei va demanar disculpes pel passat esclavista dels Països Baixos. I això realment marca. Això marca realment una, una nova era per a mi. Hi ha altres converses com quan es diu: reconeixem aquest passat, aquest dolor. Reconeixem el terrible
---------------------------------------	--

	que és i reconeixem el seu impacte. Així podem començar a observar: Quins problemes tenim ara que pot remuntar-nos a aquesta història? I com volem resoldre'ls junts?
--	---

Jeangu Macrooy (Països Baixos)	Per a mi, la democràcia significa creure en el poder de les nostres veus col·lectives. Realment crec en el poder del poble. Crec que el canvi és realment possible quan ens unim i actuem junts. I que hem d'aprofitar aquest espai. I hem d'estar molt contents de poder fer-ho.
--------------------------------	---

Milice Ribeiro Dos Santos (Portugal)	Quan penso en tots aquests anys, hi ha un regust amarg. És impossible no tenir-lo, perquè visc en un país democràtic, i on en aquest moment fins i tot hi ha un partit socialista governant, però hi ha tanta desigualtat social, tantes coses no aconseguides... quan penso que hi ha un 20% de la població sota el llindar de la pobresa, persones amb feina que no poden viure mínimament bé, on un milió i mig de persones no tenen metges de capçalera, on l'habitatge és un problema tan greu, on hi ha tanta gent vivint al carrer... és clar que cal tenir un regust amarg i pensar que gairebé cal un altre 25 d'abril per veure si les coses poden canviar. En democràcia és necessària la participació de tothom, que tothom estigui implicat, que es cuidi aquest procés democràtic i que sigui capaç d'aguantar els canvis i les noves problemàtiques que van sorgint. Hi va haver un estudi el 2022, un estudi recent, que situa Portugal bastant bé comparant amb altres democràcies, tant pel que fa a llibertats civils com a processos electorals justos. Però que, d'altra banda, el situa malament en quant a la manca de participació política dels ciutadans i la manca de cultura política. I, de fet, aquest és un punt
--------------------------------------	---

central. Quan es reflexiona sobre la política a Portugal, concloem que els partits tenen les seves lògiques de poder, que funciona bastant lluny dels electors, de les persones que ells van triar. Per tant hi ha un buidatge polític i les persones es senten incapaces d'intervenir políticament. Crec que això també és el que alimenta al populisme, que a Portugal va créixer sobtadament i va agafar aquest malestar dels ciutadans i les ciutadanes que no troben el seu lloc al país.

Context Històric

Croàcia
Espanya
Grècia
Lituània
Polònia
Portugal
Romania
Txèquia

Croàcia

Per Denis Detling

La vida abans de la democràcia

Entre 1945 i 1990, Croàcia va ser una de les repúbliques dins la República Federativa Socialista de Iugoslàvia (RFSY). Va funcionar com un estat de partit únic sota el lideratge de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia encapçalada per Josip Broz Tito. Durant l'existència de Iugoslàvia, es va mantenir un culte a la personalitat al voltant de Tito.

Tot i que Iugoslàvia va ser definida com un país de nacions i nacionalitats, el govern va suprimir els sentiments nacionals, oferint al seu lloc la política de "germanor i unitat". Malgrat que Iugoslàvia tenia una versió més liberal del socialisme en comparació amb altres països d'Europa de l'Est, les llibertats polítiques i civils eren limitades. L'Estat controlava la vida social i econòmica. Els mitjans de comunicació estaven controlats per l'Estat i poques vegades es toleraven les crítiques al règim.

Tot i així, Iugoslàvia va gaudir d'un nivell de vida més alt en comparació amb molts països d'Europa de l'Est, gràcies al seu model específic de socialisme autogestionari i d'obertura a Occident. A la ciutadania se li permetia viatjar a l'estranger, el que era poc freqüent en altres estats socialistes.

El sistema educatiu es va configurar d'acord amb la ideologia dominant. L'Estat va invertir en alfabetització i va fer que l'educació fos accessible, i la majoria del jovent va tenir accés a l'educació primària i secundària.

La transició a la democràcia

Tito va dominar l'escena política fins a la seva mort el 1980, després de la qual Iugoslàvia va entrar en un període d'inestabilitat. El final de la dècada de 1980 va marcar un període clau de canvi polític i social a Croàcia. El creixent desig de democratització va desplaçar la crisi de les relacions econòmiques a les

relacions interrepúbliques i interètniques. Tot això, juntament amb l'auge del nacionalisme, va conduir al debilitament de la federació iugoslava, cosa que finalment va portar al col·lapse de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia el gener del 1990, que havia servit com a força ideològica i política unificadora a Iugoslàvia.

A finals de 1989, la Lliga dels Comunistes de Croàcia va acordar introduir oficialment la política multipartidista, un procés que es va desenvolupar gradualment en altres repúbliques (excepte Sèrbia i Montenegro). A principis de 1990, es van registrar els primers partits d'oposició, que advocaven per reformes democràtiques, una economia de mercat i un major grau d'independència. El partit més fort de Croàcia era la Unió Democràtica Croata (HDZ), liderada per Franjo Tuđman. En les primeres eleccions multipartidistes de Croàcia a la primavera de 1990, els comunistes van perdre el poder i l'HDZ va guanyar, convertint Franjo Tuđman en el president de Croàcia. També es van celebrar eleccions en altres repúbliques iugoslaves: A Eslovènia, Bòsnia i Hercegovina i Macedònia van guanyar els partits que advocaven pel canvi, mentre que a Sèrbia i Montenegro els comunistes van retenir el poder. Després de les eleccions, van començar les negociacions entre els presidents de les repúbliques iugoslaves sobre la reestructuració de Iugoslàvia.

En aquell moment, el nacionalisme i la voluntat de separació respecte de Iugoslàvia estaven creixent a Croàcia. Alhora, hi va haver una rebel·lió d'una part de la població sèrbia en territori croat, que volia conviure amb els serbis fora de Croàcia d'acord amb el creixent nacionalisme serbi.

Sobre la base d'un referèndum celebrat el maig de 1991, Croàcia (juntament amb Eslovènia) va declarar la seva independència el 25 de juny de 1991. Això va portar a un conflicte armat obert amb l'Exèrcit Popular Iugoslau i les unitats paramilitars sèrbies. Mentre que els dirigents de l'Exèrcit Popular Iugoslau tractaven de preservar Iugoslàvia, els dirigents dels serbis rebels a Croàcia no volien viure separats de Sèrbia. Durant la guerra (1991-1995), una gran part de Croàcia estava sota control serbi, inclosa la part oriental del país. La guerra va provocar grans pèrdues, el desplaçament de poblacions no sèrbies de les zones ocupades i una gran destrucció. La guerra va acabar l'estiu del 1995, després que l'exèrcit croat, en l'operació militar Tempesta, restaurés el control sobre la major part del territori croat.

Durant la guerra, els processos democràtics es van veure ensopits pel conflicte militar i la centralització política. Tot i que existia una democràcia multipartidista formal, l'oposició era feble i els mitjans de comunicació estaven sota una influència estatal important. En la segona meitat de la dècada de 1990, les crítiques es van dirigir a les tendències autoritàries del govern, les restriccions a la llibertat dels mitjans de comunicació i la lentitud dels avenços en l'enfortiment de l'Estat de dret.

Només després de la mort de Tuđman el 1999 i del canvi de govern el 2000, Croàcia va accelerar les reformes destinades a enfortir les institucions democràtiques i integrar-se en les estructures europees i internacionals.

El sistema educatiu va experimentar canvis a mesura que els continguts relacionats amb la identitat iugoslava es van eliminar dels plans d' estudi escolars, es van substituir per la cultura i la història croata i es van adaptar a les noves condicions polítiques i socioeconòmiques.

Juntament amb els canvis polítics, Croàcia va experimentar una profunda transformació econòmica. La transició d'una economia socialista planificada a una economia de mercat, i de la propietat social a la propietat privada, va ser un procés difícil i dolorós. A diferència d'altres països d'Europa de l'Est on existia la propietat estatal, a Croàcia, el 1990, gairebé totes les empreses estaven sota propietat social (autogestionada pels treballadors). Durant la transició, part de la propietat va ser transferida a propietat estatal i la resta va ser privatitzat. El procés de privatització va estar acompanyat de nombroses irregularitats i controvèrsies. La transició va donar lloc a una dràstica disminució de la producció industrial, pèrdua de mercats, lenta adquisició de nous mercats, un fort augment de l'atur, l'empobriment de gran part de la població, la inseguretat social i l'estratificació social. La devastació de la guerra va exacerbar encara més la situació econòmica, va alentir el desenvolupament i va augmentar el deute nacional.

Espanya

Per Cécile Barbeito Thonon

La vida abans de la democràcia

El règim de Francisco Franco va començar el 1939, després que el seu bàndol, els conservadors "Nacionals", venguessin als progressistes "Republicans" a la Guerra Civil.

Un cop al poder, Franco va instal·lar un règim d'un sol partit, la Falange Española Tradicionalista y de las JONS. La seva ideologia del "nacionalcatolicisme", inspirada en el feixisme italià, es basava en el catolicisme, la moral conservadora, el nacionalisme espanyol i l'autarquia econòmica. També assenyalava enemics com a comunistes, jueus i maçons. Va estructurar la societat al voltant d'organitzacions com el Front Juvenil, la Secció Femenina, la Unió Vertical i les organitzacions d'Assistència Social.

El sistema educatiu transmetia valors conservadors a través de metodologies de la vella escola. Si bé es van promoure les danses i tradicions folklòriques, es va prohibir l'ensenyament de l'euskera, el català i el gallec a les escoles.

Les dones no podien votar i, a diferència de períodes anteriors, se'ls animava a quedar-se a casa o se'ls requeria que fossin autoritzades pels seus marits per treballar. Es van restringir drets i llibertats civils, com el dret a manifestació i reunió, i es va instal·lar la censura. S'estima que la repressió va portar 130.000 persones executades i 370.000 empresonades, mentre que unes 400.000 persones van abandonar el país a l'exili, la majoria en el primer període.

Se solen distingir dos períodes: En el primer (1939-1959), la població va patir la pobresa i fins i tot a la fam, fruit de la guerra i de l'autarquia econòmica, i una repressió molt severa.

En el segon període (1959-1975), el franquisme va obrir la seva economia al turisme i a la inversió estrangera, va desenvolupar la indústria, va construir infraestructures (els famosos pantans) i va construir habitatges, cosa que va portar a un creixement del 7% del PIB.

La repressió va disminuir en aquest segon període, mentre augmentava l'oposició social, liderada principalment per treballadors, estudiants universitaris, sindicats i partits clandestins, religiosos de base i moviments veïnals. A més, als anys 70, grups d'oposició com ETA (independentistes bascos), FRAP (marxista-leninista) i d'altres es van organitzar a través d'accions violentes. El 1973, ETA va assassinar Luis Carrero Blanco, llavors president del Govern, i que aspirava a ser el líder que perpetués el franquisme després de la mort de Franco.

Transició a la democràcia

La Transició (1975-1982) va començar amb la mort de Franco. El Rei Joan Carles de Borbó, que havia substituït Franco com a cap de l'Estat, va nomenar Adolfo Suárez com a nou cap del Govern.

Suárez va impulsar reformes cabdals com l'aprovació de la Llei de Reforma Política el 1976 i la Llei d'Amnistia per als presos polítics el 1977, que va permetre la legalització dels partits polítics. En les primeres eleccions que van tenir lloc el juny del 1977, Suárez va ser elegit com a nou president. La nova Constitució espanyola va ser aprovada el 1978 amb el 87,78% dels vots a favor, i el 1979 es van celebrar noves eleccions, les primeres sota la nova Constitució, en què Suárez va tornar a ser reelegit.

El 1981 es va produir un cop d'Estat per part de militars, que va durar només un dia. Posteriorment, en les noves eleccions de 1982, el partit socialista PSOE va ser elegit. Tot i que no hi ha consens sobre quan va acabar la Transició, comunament es considera que van ser les eleccions del 1982, quan el govern va passar a mans de l'oposició al règim franquista (ja que Suárez havia estat nomenat pel Rei, i el Rei per Franco).

En aquest període, van continuar els grups armats d'oposició com ETA, GRAPO (anarquistes) i d'altres. L'oposició no violenta també es va organitzar a través de múltiples grups estudiantils, sindicats, partits i organitzacions de veïns, ara legalitzades, amb nombroses manifestacions als carrers.

Pel que fa a la justícia transicional, si bé es van realitzar reformes polítiques i la llei d'Amnistia va apuntar a algunes reparacions als líders de l'oposició, no es va aprovar cap Llei de Memòria fins al 2007 (i novament el 2024). Es van promoure pocs esforços per a la recerca de la veritat.

La vida en democràcia

Durant la democràcia, Espanya va entrar a la CEE (actual UE) i a l'OTAN (malgrat una gran oposició social), i va subscriure molts tractats internacionals no signats anteriorment.

L'alternança entre el Partit Socialista (PSOE) i els conservadors (PP) ha estat relativament fluida, de vegades amb majoria absoluta, de vegades en coalició amb partits nacionalistes regionals o d'altres.

El 2011, unes protestes massives a les places d'innumerables ciutats (moviment 15M o dels 'indignats') van denunciar moltes deficiències de la democràcia espanyola. Això també va tenir un efecte col·lateral a mig termini, ja que es van crear nous partits (dreta radical, esquerra radical i liberal, avui desapareguda), que van acabar amb el bipartidisme de facto i van obligar els governs a establir més pactes de coalició.

En l'actualitat, la situació dels drets ha millorat en comparació amb els temps no democràtics, però s'enfronta a moltes deficiències: es reconeixen els drets polítics i civils bàsics, però el dret a la protesta s'ha vist limitat des de les protestes del 15M. La llibertat d'expressió també és limitada (per exemple, diversos cantants han estat empresonats per apel·lar a la fi de la monarquia), i la corrupció és elevada.

Actualment a les escoles s'ensenyen diferents llengües (euskera, català, gallec, bable, etc), tot i que s'utilitzen en nivells desiguals per la població. Els drets econòmics també han millorat, però l'augment de la desigualtat i la inflació (especialment en habitatge) suposen grans desafiaments.

Si bé alguns drets, com la salut i l'educació, s'apliquen universalment, siguin ciutadans o persones migrants indocumentades, altres drets estan restringits per a certs grups de persones.

Grècia

Per Vassiliki Sakka i Maria Fragoulaki

La vida abans de la democràcia

El final de la Guerra Civil (1946-1949) el 1949 no va portar estabilitat política a Grècia. Per contra, fins al 1967, quan es va imposar la Junta (la dictadura dels coronels), el clima polític era inestable i preparava el terreny per a una aberració constitucional. La constitució era una democràcia regnant, amb una forta ingerència del rei i freqüents canvis de govern. Els partits de dreta es van atrinxer en la política. Típicament, el partit de la Unió Nacional Radical (ERO), dirigit per Constantine Karamanlis, que va ser primer ministre del 1955 al 1963, es va erigir com una unió progressista anticomunista de totes les forces de la dreta política, mentre que el Partit Comunista va ser il·legalitzat. Van operar consells de guerra i es va imposar la persecució d'esquerrers, deportacions, empresonaments, confinament en camps i execucions. L'execució de Nikos Bellogiannis i altres tres persones sota la falsa acusació d'espionatge ja dos anys i mig després del final formal de la guerra civil, malgrat la mobilització internacional per les seves vides va ser emblemàtica.

El 1951 es va fundar l'EDA (Esquerra Democràtica Unida), una coalició de partits d'esquerra, que en les eleccions de 1958 es va convertir en l'oposició oficial. El seu èxit va desencadenar una sèrie de mesures repressives contra els esquerrans a tot el país. El 1961 es van celebrar eleccions anticipades, marcades pel predomini de la violència i el frau. La coalició de partits conservadors centristes sota Georgios Papandreou (Unió de Centre) emergeix com a principal partit de l'oposició, impugna el resultat de les eleccions i declara l'anomenada "Lluita No Admesa". Hi va haver una prolongada agitació política, amb una forta participació de la família reial fins al 1964, quan la Unió del Centre va emergir com el partit líder en les eleccions i Yorgos Papandreu es va convertir en primer ministre. El clímax va ser l'assassinat el 1963 de Grigoris Lambrakis, membre de l'EDA i del Moviment mundial per la pau i el desarmament, en un accident automobilístic protagonitzat per alts oficials de policia. El domini del país per part de la Unió de Centre va ser interromput el juliol de 1965 per la

sortida dels seus diputats (l'anomenada Apostasia o Ioulia), quan el rei va acomiadar Papandreu. Va seguir un període de grans disturbis i crisis polítiques, amb constants canvis de govern i predomini de la violència política.

Aquesta anomalia política va culminar el 21 d'abril de 1967 amb el cop d'Estat d'un grup d'oficials juramentats de l'exèrcit, que van imposar una dictadura (la "Junta dels Coronels").

El règim dictatorial va abolir les institucions democràtiques, va imposar restriccions a les llibertats de premsa, d'expressió i de reunió, i va instaurar un estricte control sobre l'educació i les activitats sindicals. L'educació era controlada, amb èmfasi en la propaganda nacionalista. La vida familiar era conservadora, orientada cap als diferents rols tradicionals de gènere. En la vida quotidiana, els ciutadans s'enfrontaven a restriccions a la llibertat d'expressió i a l'activitat política. La censura era intensa i els qui s'oposaven al règim corrien el risc de ser detinguts, torturats o exiliats, cosa que va caracteritzar tot el període de la dictadura.

La transició

El 24 de juliol de 1974, Constantí Karamanlis va ser convidat des de París per fer-se càrrec del govern del país. Karamanlis va formar un govern d'unitat nacional i va prendre mesures per restaurar la democràcia. Va estabilitzar la situació política, restaurant les llibertats individuals, i va tractar de desmilitaritzar la política, alhora que legitimava el Partit Comunista de Grècia, que va participar en les primeres eleccions lliures el novembre de 1974, en les quals va derrotar el partit recentment format Nova Democràcia sota Karamanlis.

El 8 de desembre de 1974 es va celebrar un referèndum sobre la constitució, que va conduir a l'abolició de la monarquia, ja que la gran majoria dels grecs van optar per una democràcia sense restriccions. La nova constitució democràtica de 1975 garantia els drets humans, el parlamentarisme i la separació de poders.

Democràcia ("Metapolitefsi")

Del 1974 al 1981 la vida política va estar dominada pel partit de dretes Nova Democràcia, mentre que el 1981 el Moviment Socialista Panhelènic (PASOK) sota Andreas Papandreu va guanyar les eleccions, portant al centre-esquerra

al poder i centrant-se en les reformes socials. Des d'aleshores, el país ha experimentat una relativa estabilitat política i alternança democràtica del govern, alhora que s'ha eliminat l'amenaça d'intervenció militar.

Els drets socials es van enfortir amb reformes en matèria de treball, benestar i educació. A nivell de la vida quotidiana, les llibertats polítiques es van restablir plenament i es van estendre els sindicats i les organitzacions polítiques. A nivell de lleis, es van consagrar més drets per a les dones i les minories. L'educació es va fer més accessible i es va modernitzar segons els estàndards de l'època, amb l'objectiu d'abordar les desigualtats. La ciutadania grega tenia grans esperances de prosperitat econòmica i progrés social, especialment després de l'adhesió del país a la Comunitat Econòmica Europea (CEE) el 1981. En termes més generals, aquest període va estar acompanyat d'una forta sensació de canvi i millora de les condicions de vida, amb ciutadans i ciutadanes que van tractar de participar en la vida política i social, tot i que hi va haver alguns contratemps, decepcions i frustracions en diversos casos.

Del 1989 al 2009, l'estabilitat i la seqüència van prevaler en la vida política, malgrat diversos escàndols.

A partir del 2010, Grècia es va enfrontar a una greu crisi financera i sociopolítica després de la bancarrota del país i la imposició d'estrictes restriccions financeres per part de l'FMI i del Banc Mundial. L'agitació, els disturbis socials i polítics, les manifestacions i el deteriorament de l'estatus de vida, juntament amb l'atur i la fuga de cervells, van assenyalar la fi de la Metapolitefsi. La indignació pública va portar a un canvi de govern el 2015, quan per primera vegada un partit d'esquerra pura va guanyar les eleccions i va formar govern (fins al 2019), tot i que no va poder evitar un altre memoràndum i mesures dures.

Lituània

Per Sandra Gaučiūtė

La vida abans de la democràcia

Abans de la democràcia, Lituània va experimentar diferents règims polítics:

- 16 de febrer de 1918: Lituània declara la seva independència d'Alemanya.
- 15 de juny de 1940: La Unió Soviètica ocupa Lituània.
- Juny de 1941: Deportacions massives a Sibèria.
- 1941-1944: Alemanya envaeix l'URSS, obligant els soviètics a retirar-se. Van seguir l'ocupació nazi i l'Holocaust, amb el 90-95% dels jueus lituans assassinats.
- 1944-1990: Segona ocupació soviètica.

Durant la segona ocupació soviètica, les llibertats personals a Lituània van ser severament restringides. La censura era generalitzada i controlava la premsa i l'oposició política. També es va limitar la llibertat d'expressió, ja que qualsevol crítica al govern, basada en el govern d'un sol partit, era castigada. La privatització va ser abolida, cosa que va portar a la nacionalització de terres, de les empreses i de la propietat. La col·lectivització va portar a la confiscació de terres privades i a la unió forçada dels agricultors en granges col·lectives, i els que es van resistir es van enfrontar a la deportació a Sibèria.

El règim soviètic va reestructurar l'educació, introduint l'escolarització obligatòria i integrant-la en el sistema ideològic comunista. Es va produir un terror selectiu contra l'Església, que va resultar en el tancament d'esglésies i severes restriccions a les llibertats de fe. El règim soviètic va restringir activament les pràctiques religioses.

La KGB (policia secreta soviètica) va funcionar des del 1954 fins al 1991 com la principal agència de seguretat de la Unió Soviètica. (Els seus predecessors, com el NKVD, ja havien estat duent a terme repressions massives, deportacions i execucions a Lituània des de 1940). La KGB va reprimir la dissidència política, va vigilar la ciutadania i va atacar els que s'oposaven al règim. Va dur a terme

detencions, interrogatoris, tortures i confessions forçades. Els presoners s'enfrontaven a condicions brutals, pressió psicològica, camps de treball i execucions. Molts van ser deportats a Sibèria, on van suportar penúries extremes. S'estima que, durant l'ocupació soviètica de Lituània (1940-1990), entre 50.000 i 70.000 persones van ser assassinades a causa d'execucions massives, deportacions, camps de treballs forçats i repressió política.

La transició a la democràcia

La transició de Lituània d'una república soviètica a un estat democràtic independent (1988-1990) va ser un procés desafiant, marcat per la lluita política, la diplomàcia internacional i les manifestacions massives. Algunes de les fites més significatives que van marcar el camí de la transició van ser:

- 3 de juny de 1988: Es funda el moviment Sajūdis, que advocava per la independència de Lituània.
- La Marxa de la Roca va ser una sèrie de festivals de música i manifestacions polítiques celebrades a Lituània entre 1987 i 1989. Aquests esdeveniments van ser crucials per difondre les idees dels Sajūdis
- 23 d'agost de 1989: La Via Bàltica, una cadena humana de 600 km de llarg, simbolitzava la unitat bàltica contra l'ocupació soviètica.
- 24 de febrer de 1990: Lituània va celebrar eleccions lliures, en què els sajūdis van guanyar la majoria al Soviet Suprem.
- 11 de març de 1990: Es proclama l' Acta de Restabliment de l'Estat de Lituània, restaurant la independència.
- 13 de gener de 1991: Agressió militar soviètica a Vilna (Successos de gener)

La banda de rock "Duck" cantant a l'escenari durant la primera "Marxa del Rock". Vilnius, Lituània, 1987. Foto de Raimondas Urbakavičius. [Museu Nacional de Lituània](#).

Baltic Way, 23 d'agost de 1989 / Kusurija, CC BY-SA 3.0
<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>>, via Wikimedia Commons

Arran de les protestes, el 1989 la Unió va permetre un autogovern limitat per als estats bàltics, però Lituània aspirava a la plena sobirania. A les eleccions de febrer de 1990, Sajūdis va obtenir la majoria la Cort Suprema. L'11 de març de 1990, la Cort Suprema de Lituània va aprovar la Llei de Restabliment de l'Estat de Lituània. La llei declarava que el país restaurava la seva independència sobre la base de la declaració del 1918, fent que les lleis soviètiques fossin inaplicables a Lituània. Vytautas Landsbergis, el líder de Sajūdis, va ser elegit com a president del Consell Suprem, convertint-se en el primer cap d'estat de Lituània. L'URSS va declarar il·legal l'acte d'independència i va imposar sancions econòmiques. L'abril de 1990, l'URSS va tallar el subministrament de petroli i gas a Lituània, en un intent de paralitzar la seva economia.

La pressió econòmica no va aconseguir que Lituània tornés al control soviètic, i l'URSS va recórrer a l'agressió militar el gener del 1991 per derrocar el govern de Lituània i restaurar l'autoritat soviètica. Però la pressió de la ciutadania lituana va fer fracassar el pla soviètic. Malgrat això, 14 civils van morir i més de 700 van resultar ferits mentre defensaven la independència de Lituània. Després d'aquests esdeveniments, la condemna internacional de l'agressió soviètica va enfortir el suport mundial a Lituània.

Democràcia

En l'actualitat, Lituània és una democràcia resilient, progressista i oberta a l'exterior, que equilibra el creixement econòmic amb els desafiaments socials i la seguretat nacional.

Dates importants:

- 11 de febrer de 1991: El primer país estranger a Occident, Islàndia, reconeix la independència de Lituània.
- 29 de juliol de 1991: La Unió Soviètica reconeix la independència de Lituània.
- Octubre-novembre de 1992: Primeres eleccions lliures a la Lituània independent. Vot a favor del Seimas (Parlament) i d'una nova Constitució.
- 14 de febrer de 1993: Primeres eleccions presidencials després de la independència. Algirdas Brazauskas es converteix en el primer president electe de Lituània.
- 1992: S'adopta una nova Constitució democràtica.
- 2004: Lituània s'uneix a l'OTAN i a la Unió Europea.
- 2015: Lituània adopta l'euro com a moneda nacional.

Els primers anys de la democràcia van estar marcats per la inestabilitat política, les lluites econòmiques (a principis de la dècada de 1990 hi va haver crisis econòmiques, alta inflació i atur), a causa de la transició d'un sistema soviètic de planificació centralitzada a una economia de mercat, i ajustos socials. Lituània va adoptar una democràcia semi-presidencial, en la qual el Seimas (Parlament) i el President comparteixen la governança.

Des de la independència, han sorgit diversos partits polítics, amb canvis de poder entre conservadors, socialdemòcrates i partits liberals. El 1992 s'adopta una nova Constitució que garanteix els drets humans, eleccions lliures i un sistema multipartidista. Les reformes enforteixen el sistema judicial, garantint la independència de la influència política.

Sota la democràcia, les persones van obtenir accés a una economia de lliure mercat, majors oportunitats d'ocupació i majors drets individuals. La qualitat de vida va millorar significativament, especialment després que Lituània s'unís a la UE, cosa que va permetre la lliure circulació arreu d'Europa.

Actualment, Lituània s'ha transformat en una de les economies de més ràpid creixement de la UE, destacant en tecnologies de la informació, tecnologia financera, biotecnologia i logística. L'atenció sanitària, l'educació i els serveis públics s'han modernitzat. La llibertat de religió està plenament protegida i les persones poden practicar obertament la seva fe sense interferència estatal. La llibertat de premsa continua sent forta, i els mitjans de comunicació independents investiguen activament la corrupció i els problemes polítics.

Malgrat els avenços, Lituània s'enfronta a creixents desafiaments democràtics. Persisteixen la polarització política, la disminució de la confiança en les institucions i la preocupació per la independència judicial. La seguretat nacional és un focus d'atenció creixent. La llibertat d'expressió està protegida, però els desafiaments sorgeixen del discurs d'odi, la desinformació i l'assetjament en línia, que de vegades posen a prova els límits de l'expressió. Els periodistes s'enfronten a una pressió cada vegada més gran per part de les campanyes de desinformació, la propaganda i els ciberatacs de Rússia i Bielorússia.

El 2021, una operació des de Bielorússia, va provocar una crisi migratòria, ja que un gran nombre de migrants il·legals van ser empesos a territori lituà. Això va portar a controls migratoris més estrictes. Els drets humans continuen sent objecte de millora. La societat lituana continua sent tancada i la legislació és desfavorable per a certs grups de persones. El país registra alts nivells de desigualtat de gènere, exclusió econòmica i social, delictes d'odi i drets LGBTQ+ limitats.

Polònia

Per Weronika Czyżewska-Poncyłusz

La vida abans de la democràcia

La imposició del règim comunista a Polònia va ser el resultat de la Conferència de Yalta i del tancament del Teló d'Acer, una frontera que separava les esferes d'influència dels dos bàndols oposats de la Guerra Freda. Polònia va caure sota la influència de la Unió Soviètica i es va veure obligada a adoptar el comunisme com el seu sistema polític. Tant la política interna com l'exterior de la República Popular Polonesa (el nom oficial del país des del 1952) depenien de la Unió Soviètica. El poder estava en mans del Partit Obrer Unificat Polonès (PZPR), i el seu president, anomenat Primer Secretari, era la persona amb més poder de l'Estat.

El Partit Comunista exercia control sobre l'administració, l'economia, els mitjans de comunicació, l'educació i tots els altres àmbits de la vida social. Van utilitzar el terror i la propaganda. Una de les eines utilitzades per consolidar i mantenir el poder comunista, falsificar la realitat i emmordassar la rebel·lió va ser la censura total. L'economia es basava en els principis de la planificació central, la qual cosa significava un allunyament dels mecanismes econòmics de lliure mercat.

El constant estancament econòmic, l'escassetat de subministraments de béns bàsics, la manca de llibertat política i de mitjans de comunicació lliures, la propaganda antieclesiàstica i la repressió, així com els freqüents abusos de poder de les elits polítiques, van marcar el període comunista amb grans disturbis socials i protestes, sempre brutalment reprimides per les autoritats. Les protestes massives de 1956, 1968, 1970 i 1976 no van donar cap resultat, a banda de les concessions tàctiques dels successius dirigents del Partit Obrer Unificat Polonès. No obstant això, la resistència de la societat va fer que Polònia fos l'únic país del bloc soviètic en què l'Església Catòlica conservés la seva independència i que no aconseguís col·lectivitzar l'agricultura.

A mitjans de la dècada de 1970, la crisi econòmica i l'escassetat de productes bàsics s'anava convertint en un fet quotidià. Les mesures adoptades a principis de 1975 i 1976 per modificar la Constitució (entre altres coses, s'hi va incloure el "paper dirigent" del Partit Comunista i l'"enfortiment de l'amistat i la cooperació" amb la Unió Soviètica) van portar al ressorgiment dels cercles d'oposició. Després de les protestes obreres de juny de 1976, van començar a establir-se nombroses organitzacions d'oposició, entre les quals el paper principal va ser exercit pel Comitè de Defensa dels Treballadors (establert el setembre de 1976) i el Moviment de Defensa dels Drets Humans i Civils (març de 1977). El 1977, l'assassinat d'un activista anticomunista de 23 anys (Stanislav Pyjas), molt probablement per ordre dels serveis de seguretat, va mobilitzar el cos estudiantil de tot el país i va portar a la creació d'organitzacions estudiantils independents. El 1978 es va crear l'Associació de Cursos Acadèmics que oferia ensenyament clandestí d'història, literatura, filosofia, sociologia i economia alternatives en apartaments privats i edificis eclesiàstics. La premsa clandestina d'oposició també va florir. A finals de 1979, comptava amb més de 400 publicacions i diaris diferents.

El 16 d'octubre de 1978, un polonès, el cardenal Karol Wojtyła, es va convertir en el nou Papa, prenent el nom de Joan Pau II. Aquest esdeveniment va suscitar grans esperances, enfortides durant la primera peregrinació del Papa a la seva país el juny de 1979.

L'estiu del 1980 va esclatar una onada de vagues sense precedents que va afectar tots els grups socials i totes les regions de Polònia. Començant des de la drassana de Gdansk sota la direcció de Lech Walesa, un electricista de la fàbrica, i estenent-se ràpidament a altres llocs de treball, els treballadors van organitzar un sindicat lliure anomenat Solidarność ("Solidaritat"). Quan el govern va cedir a les demandes de Solidaritat i va permetre la seva legalització el setembre de 1980 —el primer sindicat lliure legal a l'Europa Central i Oriental comunista—, la majoria oficial del moviment va créixer en un parell de setmanes a gairebé 10 milions de persones: el 80% dels empleats estatals, inclosos els membres del partit comunista, es van unir al nou sindicat.

Amenaçats per l'abast i el ritme de la creixent oposició i temorosos d'una possible intervenció militar soviètica, els líders de l'exèrcit polonès van imposar la llei marcial el 13 de desembre de 1981. En conseqüència, els líders de Solidarność van ser detinguts i totes les organitzacions legals d'oposició van ser clausurades. Tot i així, el govern comunista no va aconseguir els seus objectius i el moviment d'oposició, tot i que debilitat, va sobreviure i es va reorganitzar en la clandestinitat. El juliol de 1983 es va aixecar la llei marcial. Aquell mateix any, Lech Wałęsa va rebre el Premi Nobel de la Pau. A finals de 1988, amb un creixent nombre de vagues i protestes i un malestar econòmic general entre la població polonesa, el govern comunista estava llest per tornar a negociar amb Solidarność. Va acordar la re-legalització del moviment sindical i obrir negociacions sobre una possible transició política.

Transició a la democràcia

Com a resultat de la taula de diàleg entre l'oposició i el govern, que va durar de febrer a abril de 1989, es va arribar a un acord per celebrar eleccions lliures a un parlament pacte el juny de 1989. Les eleccions van portar una victòria decisiva per a Solidarność. L'agost de 1989, el primer Primer ministre no comunista de la regió, Tadeusz Mazowiecki, va ser nomenat pel parlament polonès per encapçalar un nou govern amb un ampli mandat popular per implementar reformes econòmiques i socials d'ampli abast per estabilitzar el país.

El novembre de 1990 es van convocar eleccions presidencials generals, en les quals va guanyar Lech Wałęsa. Les eleccions parlamentàries lliures no es van celebrar fins a l'octubre de 1991. El procés de recuperació de la independència i reconstrucció de la democràcia es va completar simbòlicament el 1993 amb la retirada de les darreres unitats de l'exèrcit rus del territori polonès.

Portugal

Por Samuel Guimarães

La vida abans de la democràcia

Durant l'Estado Novo (“Estat Nou”) (1926-1974), Portugal era un país pobre i desigual amb profundes deficiències en l'accés a la salut i l'educació. El 1970, al voltant d'una quarta part de la població no sabia llegir ni escriure, la meitat no tenia aigua corrent i més d'un terç no tenia electricitat.

El règim de l'Estado Novo, arrelat en una mà d'obra barata i en un poder autoritari, va ser el resultat del procés polític iniciat per la Dictadura Militar sorgida del moviment del 28 de maig de 1926. Va finalitzar per un altre cop militar, el 25 d'abril de 1974, derrocant el règim governant i finalitzant la dictadura feixista més llarga d'Europa.

Durant dècades, les dones seguien sense poder votar, ser propietàries de negocis o sortir del país sense el permís dels seus marits. Aquestes limitacions van anar acompanyades d'altres que van afectar les llibertats fonamentals: No hi havia llibertat d'expressió ni d'associació. A gran part de la població adulta se li va impedir votar, i hi havia partit únic. Qualsevol que transgredís la política s'enfrontava a la repressió de la policia política.

En arribar la Revolució del 25 d'abril de 1974, el país havia estat en guerra durant 13 anys. En els conflictes a les colònies, que van començar el 1961, 45.000 persones van morir i 53.000 van resultar ferides. Portugal va ser l'últim imperi colonial europeu (a Moçambic, Angola, Cap Verd, Guinea i Sant Tomé i Príncep).

El país vivia sota un règim de partit únic que aixafava, silenciava i fomentava un mode de vida basat en la delació i la denúncia d'irregularitats. La brutal Policia Política (PIDE), que va detenir, torturar i matar, va crear un clima de mutisme. A les terrasses o als cafès, els agents de policia xiuxiuejaven cançons contra el règim per atrapar qualsevol que els reconegués i arrestar-los com a

"comunistes" o membres perillosos de la resistència al feixisme. La religió i l'Església catòlica estaven a favor del règim i eren responsables d'un poble atemorit i aïllat del món exterior, especialment de l'interior. A més de l'aparent neutralitat de Portugal en la Segona Guerra Mundial, Salazar i els seus ministres van donar suport al falangista Franco d'Espanya i a les mines de wolfram explotades pels nazis.

Però hi va haver resistència. Per nomenar només alguns exemples:

- Aristides Sousa Mendes (1855-1954), diplomàtic portuguès a Bordeus, França, va desobeir les ordres de Salazar i va concedir vises als jueus que volien fugir d'Alemanya i la França ocupada. S'estima que va concedir visats de viatge a 30.000 refugiats.
- Humberto Delgado (1906-1965), l'anomenat "general intrèpid", va intentar derrocar el règim el 1958 en unes eleccions que van resultar fraudulentes. Aquest moviment va portar molta esperança i va omplir els carrers del país.
- Virgínia Moura (1915-1998), filla de mare soltera, és la primera dona portuguesa a convertir-se en enginyera i va resistir al règim autocràtic de Portugal des d'una edat primerenca, fins i tot mentre vivia en la clandestinitat.
- Margarida Tengarrinha (1928-2023), artista i lluitadora per la llibertat, va destacar en la clandestinitat per haver falsificat diversos documents d'identificació, cosa que va permetre a molts portuguesos escapar o viure una vida més lliure.

La dictadura es va basar en el poder autocràtic d'António Oliveira Salazar. Quan va deixar el poder el 1968, després de caure d'una cadira (va morir el 1970), Marcello Caetano li va succeir i va assumir la presidència del Consell de Ministres. El país va viure la primavera, una expectativa de canvi que no es va materialitzar. El seu nomenament va despertar grans expectatives entre els corrents més progressistes de la Unió Nacional, l'únic partit al país, però aviat es van veure frustrades i Marcello Caetano es va trobar cada vegada més sol, abandonat tant pels anomenats partidaris de la línia dura com pels progressistes del règim. El 1974 va resistir l'intent de cop d'Estat ocorregut el 16 de març, però un mes després, el 25 d'abril, va acabar la dictadura. Lisboa, es va rendir i va entregar el poder al general Spínola. Caetano es va exiliar al Brasil, on va morir el 1980.

Transició a la democràcia

La transició política va incloure la incertesa i els enfrontaments propis dels processos revolucionaris. Els seus primers assoliments van ser els més urgents: instauració de la llibertat d'expressió i opinió, un sistema polític multipartidista i el sufragi universal i directe. Durant els primers anys de llibertat, la ciutadania portuguesa va acudir a les urnes en un nombre sense precedents.

Es va acabar la guerra i les antigues colònies portugueses van obtenir la independència. Entre 1974 i 1975, més de 500.000 persones de les antigues colònies - els "retornats" - van tornar a Portugal. L'economia també va canviar. Malgrat haver experimentat un creixement sorprenent a la dècada de 1960, l'economia nacional seguia sent una de les més subdesenvolupades d'Europa. Avui dia, és considerada pel Banc Mundial com una de les més desenvolupades.

La prosperitat va permetre desenvolupar un estat de benestar com els que ja existien a Europa. El sistema de pensions es va estendre a grups prèviament exclosos i, el 1979, es va crear el Servei Nacional de Salut. Aquesta és una de les majors conquestes democràtiques, perquè en l'època del feixisme, la salut era un privilegi per a uns pocs i tota l'atenció mèdica era de pagament.

El 1976, Portugal va adoptar una nova Constitució, una de les més innovadores i progressistes de l'Europa actual. Portugal va tenir tres rescats del Fons Monetari Internacional (1977, 1983 i 2011). En aquestes cinc dècades, el país ha assolit avenços significatius en la lluita contra la pobresa i la desigualtat. L'entrada de Portugal a la Comunitat Econòmica Europea el 1986 va contribuir en gran mesura a això, aplanant el camí als fons europeus i a un creixement més ràpid fins a principis del segle XXI.

Algunes personalitats importants:

- Celeste Martins Caeiro va ser la dona que, el 25 d'abril de 1974, va repartir clavells als militars que lideraven un cop d'Estat per derrocar el règim feixista. Per aquesta raó, la revolució es va conèixer com la "Revolució dels clavells".

- **María de Lourdes Pintassilgo** va ser la primera dona que va ocupar el càrrec de Primera Ministra a Portugal, després d'haver encapçalat el Cinquè Govern Constitucional, de juliol de 1979 a gener de 1980. Va ser la segona dona d'Europa a ocupar el càrrec de primera ministra, dos mesos després de Margaret Thatcher al Regne Unit.
- **Mário Soares**, advocat i lluitador de la resistència, va ser empresonat diverses vegades i va lluitar per la democràcia mentre estava exiliat a França. És una figura clau en la democràcia portuguesa, tant per protegir de l'establiment d'un règim prosoviètic el 1975 com en el seu treball per a l'entrada de Portugal a la CEE.

La vida en democràcia

Els nivells de pobresa i d'exclusió social continuen estant per sobre de la mitjana europea. Al voltant de dos milions de persones estan per sota o en el llindar de la pobresa. En els últims 50 anys, Portugal s'ha posat al dia amb els seus socis europeus pel que fa a l'escolarització. A partir del 1974 amb només 67.000 matriculats en l'educació superior, el país ha aconseguit superar la mitjana europea en el percentatge de graduats d'entre 25 i 34 anys, i avui la població és la més qualificada de la seva història. Malgrat aquests avenços, els nivells mitjans d'educació de les i els portuguesos continuen sent molt inferiors als de la Unió Europea.

Si fins al canvi de segle l'economia progressava de forma prometedora, des d'aleshores ha deixat de convergir amb la mitjana europea. Tot i treballar més hores de mitjana que altres europeus, la productivitat portuguesa és baixa. Els salaris també són baixos. Aquesta situació afecta especialment les generacions més joves, que han emigrat a la recerca de millors oportunitats.

La població portuguesa està disminuint i envellint. El 1974, hi havia 35 ancians per cada 100 joves. El 2021, eren 183 per cada cent. En els darrers 20 anys, la satisfacció de la ciutadania amb el funcionament de la democràcia s'ha mantingut per sota de la mitjana europea. Hi ha una manca de confiança en el govern, el parlament, els tribunals i els partits. La majoria no mostra interès ni participació en la vida política. A cada elecció, milions de portuguesos decideixen mantenir-se al marge. Tot i que la democràcia té el suport de la majoria, només el 37% de la gent rebutja la idea d'un líder fort que no hagi de retre comptes al Parlament ni acudir a les urnes.

Romania

Per Diana-Maria Beldiman

La vida abans de la democràcia

Entre 1948 i 1989 va governar el règim comunista a Romania. La cronologia del període comunista es divideix de la manera següent:

- **1948 – 1965:** El període estalinista en què el país va ser governat per Gheorghe Gheorghiu-Dej. La política interior i l'exterior estaven sota la influència de la Unió Soviètica.
- **1965 – 1989:** El període nacional-comunista en què el país va ser governat per Nicolae Ceaușescu. Dins d'aquest període, se solen distingir dues etapes diferents:
 - Del 1965 al 1971, el règim es va relaxar una mica més i els líders romanesos van establir contactes amb països democràtics com França o Estats Units.
 - A partir de la seva visita a la Xina i Corea el 1971, Nicolae Ceaușescu, va introduir un règim més repressiu amb moltes més restriccions per a la població. El període 1971-1989 va ser considerat un període neo-estalinista a causa de la política interna que va ser molt restrictiva per a la població.

Transició a la democràcia

Atès que Nicolae Ceaușescu volia pagar íntegrament el deute extern de Romania, durant l'última dècada del període comunista es van imposar severes restriccions a la població: només unes poques hores al dia amb electricitat, s'exportaven aliments mentre que la població patia fam, etc.

Tot això va portar a que moltes persones protestessin contra les privacions que van haver de patir durant els últims anys del règim comunista. El desembre de 1989, un aixecament popular va portar al derrocament del règim comunista a Romania. Tot va començar a la ciutat de Timisoara el 16 de desembre, i en pocs dies, el moviment anticomunista es va estendre per tot el país. Els moviments

populars van ser reprimits per la qual cosa, lamentablement, els esdeveniments van causar moltes víctimes civils. El dictador Nicolae Ceaușescu i la seva esposa, Elena, van ser jutjats i executats formalment el 25 de desembre de 1989.

La vida en democràcia

Després de la caiguda del règim comunista, un grup de persones anomenat Front de Salvació Nacional (ex-comunistes, dissidents, militars, etc.) va prendre el control del país i va prometre organitzar eleccions lliures i reformes democràtiques.

Les primeres eleccions democràtiques es van celebrar el 20 de maig de 1990. Les va guanyar el Front de Salvació Nacional (que s'havia convertit en un partit polític). Malgrat les dificultats que van marcar la transició a la societat democràtica amb protestes, vagues i desconfiança en els nous líders polítics, es van dur a terme certes reformes per tal de crear el marc democràtic per assolir els objectius formulats el 1989. Així, diversos partits van reaparèixer en l'escena política, es va adoptar la Constitució postcomunista el 1991 i Romania es va integrar a les institucions occidentals: l'OTAN el 2004 i la Unió Europea el 2007.

Els presidents romanesos després de la caiguda del règim comunista van ser:

- **Ion Iliescu**: Desembre de 1989 – juny de 1990 (interí), juny de 1990 – octubre de 1992, novembre de 1992 – novembre de 1996
- **Emil Constantinescu**: Novembre 1996 – Desembre 2000
- **Ion Iliescu**: Desembre 2000 – Desembre 2004
- **Traian Băsescu**: Desembre 2004 – Desembre 2014
- **Klaus Werner Iohannis**: Desembre de 2014 - (present a partir de 2024)

Txèquia

Per Bohumil Melichar

La vida abans de la democràcia

El 1938, Txecoslovàquia va sucumbir a la pressió de la política agressiva del nazisme alemany. Els líders txecs van signar l'Acord de Munic, van entregar les zones frontereres amb una forta minoria alemanya al Tercer Reich, i alhora van renunciar a les llibertats de la democràcia parlamentària. A la primavera de 1939, tot el territori va ser finalment ocupat per la Wehrmacht i Eslovàquia es va establir com un estat independent amb un govern feixista conservador lleial a Berlín. Aquests sis anys d'ocupació nazi van estar acompanyats de privacions materials, intimidació de l'elit nacional i onades de terror contra la resistència clandestina democràtica i comunista. La minoria jueva va ser objecte de genocidi i pràcticament va deixar d'existir.

Les operacions bèl·liques van acabar el maig de 1945. Praga va ser ocupada per l'Exèrcit Roig i el president Benes i el president del Partit Comunista, Klement Gottwald, van tornar a la seva pàtria. La ira espontània que demanava represàlies en la postguerra va recolzar l'expulsió forçosa de la minoria alemanya de les zones frontereres.

Els partits polítics d'esquerra i centre es van unir per formar l'anomenat Front Nacional, que va ser gradualment pres pels comunistes amb el suport soviètic. A partir del 1948 va començar a establir una dictadura inspirada en l'estalinisme: es van nacionalitzar les grans empreses i es va col·lectivitzar per la força els petits comerços i les petites explotacions familiars. Els dissidents que veien aquest procés com un robatori eren jutjats juntament amb membres de l'oposició política en judicis simulats, executats o empresonats en camps de treballs forçats. Els artistes i intel·lectuals inconformistes o els líders eclesiàstics també van ser blanc del terror d'Estat. Altres ciutadans treballaven i vivien en una economia controlada centralment que afavoria el desenvolupament de la indústria pesant i l'enginyeria per sobre de les necessitats dels consumidors ordinaris. Després de la mort de Stalin el 1953 es va obrir la possibilitat de

reformar el socialisme. Una major llibertat per als intel·lectuals va donar lloc a una generació crítica no només dels excessos violents de l'estalinisme, sinó també d'un major grau de democràcia, obertura i llibertat en totes les esferes de la vida.

Però l'experiment del socialisme amb rostre humà a Praga va ser suprimit per l'ocupació de l'exèrcit del Pacte de Varsòvia l'agost de 1968. Les tropes de tancs van ocupar tot el país, i després de l'ala reformista del Partit Comunista, els defensors d'una versió antidemocràtica del socialisme van prendre el poder. Els soldats soviètics van construir una base permanent a prop de Praga i hi van romandre fins al 1991, i hi va haver purgues al Partit Comunista i a tots els nivells superiors de totes les institucions.

Per a les persones descontentes, el desacord amb aquesta situació significava no només la fi de les seves vides professionals, sinó també l'assetjament de la policia secreta, a ells mateixos i també a les seves famílies. Per contra, estar d'acord amb el règim podria haver millorat les oportunitats professionals i obert la possibilitat de participar en la millora del nivell de vida que prometia el nou govern. De fet, els comunistes del grup no democràtic van demanar la calma i el restabliment de la "vida normal" (l'era de les dècades de 1970 i 1980 s'anomena "normalització" a Txecoslovàquia). A canvi de lleialtat formal, oferien als ciutadans de peu una vida còmoda en què l'atur era inexistent, l'atenció mèdica i l'educació estaven garantides i pagades per l'Estat, la baixa per maternitat durava tres anys i es construïen apartaments a gran escala. Només uns pocs intel·lectuals, figures religioses o expolítics van rebutjar una vida familiar tranquil·la dedicada a treballar, veure la televisió, practicar esports i allotjar-se en cabanes de cap de setmana fora de les ciutats. El 1977, van fundar l'associació dissident Carta 77, que criticava les violacions dels drets humans bàsics per part del règim comunista.

Si bé la dissidència va lluir sota la intensa pressió de la Seguretat de l'Estat, en la dècada de 1980 va començar a ser qüestionat un acord no escrit entre la majoria dels ciutadans i el Partit Comunista per romandre en silenci a canvi de benestar material. La generació jove, que no havia experimentat directament la pobresa de la Gran Depressió de la dècada de 1930, les lluites de la Segona Guerra Mundial, els judicis estalinistes o l'intent de reforma del sistema en la dècada de 1960, va començar a reclamar no només llibertat d'expressió, sinó sobretot l'enlluernador consumisme occidental que havien conegut malgrat el

Teló d' Acer. El nivell de vida va millorar lentament i la generació jove es va sentir frustrada no només per la impossibilitat de definir-se davant el sistema polític, sinó també per haver d'esperar en una llista d'espera perquè li assignessin un apartament, per comprar una bona rentadora, un automòbil o fins i tot una bicicleta. A mitjans de la dècada de 1980, es va llançar un renovat esforç per reformar el socialisme a l'URSS i, com a resultat, es va obrir a Praga un debat sobre els principis de la democràcia, l'obertura i els objectius futurs de la societat. Però va portar a un qüestionament dels fonaments mateixos de l'establishment socialista.

Transició a la democràcia

Uns mesos després que la multitud enardida enderroqués el Mur de Berlín i el Bloc de l'Est comencés a esmorzar-se, les manifestacions estudiantils a Praga van ser reprimides violentament per la policia. L'onada de resistència a la brutal repressió va provocar protestes a tot el país, una vaga general i una demanda de pluralisme polític. La comunitat estudiantil de Praga va fundar el Fòrum Cívic per renovar els esforços de la Carta 77 per tenir un diàleg amb el govern. A Eslovàquia, es va formar una organització similar anomenada Públic Contra la Violència. Václav Havel, membre fundador de la Carta 77, es va convertir en el cap de l'oposició, ja molt activa.

La desintegració de la dictadura socialista es va produir molt ràpidament, i el desembre de 1989 Havel va assumir la presidència. Igualment, la voluntat d'actuar conjuntament dels crítics amb les polítiques del Partit Comunista va durar poc. El gener de 1991, el Fòrum Cívic es va dissoldre després d'obtenir una victòria aixafada en les primeres eleccions democràtiques.

Durant la dècada de 1990, es va formar un espectre polític dividit entre partits d'esquerra i de dreta, a l'estil de les democràcies parlamentàries occidentals. Alhora que s'escindia el moviment cívic que promovia la democràcia contra la dictadura del Partit Comunista, també es produïa la divisió nacional de l'Estat. El 1992, després de dos anys de tensió constant entre Praga i Bratislava per l'acord postrevolucionari, els líders dels partits polítics més reeixits de l'escena eslovaca i txeca van acordar la divisió administrativa del país. Es van crear dos estats independents, la República Txeca i la República Eslovaca.

Una figura clau en aquesta transformació va ser el president del recentment

format Partit Cívic Democràtic, Václav Klaus, qui com a primer ministre va advocar per la ràpida privatització de les empreses estatals i la transició de tota la societat a una economia de mercat en uns pocs anys.

Aquesta "teràpia de xoc" no només va portar resultats ràpids, sinó també inseguretats socials vinculades a pràctiques corruptes, la decadència de moltes fàbriques considerades durant el socialisme com l'aparador de l'economia nacional i un augment de l'atur. A mitjans de la dècada de 1990, el suport públic massiu inicial a aquesta política va començar a ser qüestionat a mida que es comprenia que el consumisme occidental no estava a l'abast de tothom.

El 1996, la socialdemocràcia va triomfar i l'esquerra democràtica es va reintegrar al sistema de la política convencional, formant un contrapès al neoliberalisme dels arquitectes de l'esquema de privatització. El procés de transició txeca entre la democràcia i la dictadura va acabar amb l'anunci d'un referèndum sobre l'adhesió a la Unió Europea el 2003, decidit simbòlicament pel polític responsable dels esdeveniments dels primers anys de la transformació, Václav Klaus en el càrrec de president i el president de la socialdemocràcia, Vladimír Špidla, a l'oficina del Primer Ministre.

